

รายงานการวิจัย

เรื่อง

พุทธวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙
ของหน่วยงานด้านสาธารณสุข ในจังหวัดราชบุรี

Buddhist Method of Risk management in Covid-19 Outbreak Situation
of Public Health Unit in Ratchaburi.

โดย

ดร.ณัฐธนาถ ศรีเลิศ

พระปิฎกโกศล, ผศ.ดร.

พระครูธรรมธรไพบุลย์ ญาณวิบุโล, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800766001

รายงานการวิจัย

เรื่อง

พุทธวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙

ของหน่วยงานด้านสาธารณสุข ในจังหวัดราชบุรี

Buddhist Method of Risk management in Covid-19 Outbreak Situation
of Public Health Unit in Ratchaburi.

โดย

ดร.ณัฐธนาถ ศรีเลิศ

พระปิฎกโกศล, ผศ.ดร.

พระครูธรรมธรไพบุลย์ ญาณวิบุโล, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

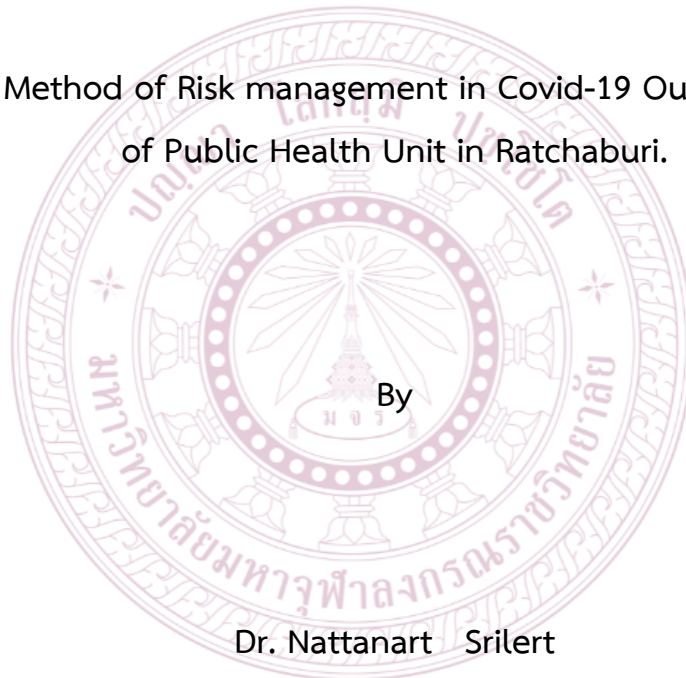
MCU RS 800766001

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Program

Buddhist Method of Risk management in Covid-19 Outbreak Situation
of Public Health Unit in Ratchaburi.

By

Dr. Nattanart Srilert

Phra Pidokkoson, Assistance Professor, Dr.

Phrakruthammathon Phaiboon นัฏnavipulo, Dr.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Ratchaburi Buddhist College

B.E. 2566

Research Project Funded by Science Research and Innovation

Promotion Fund

MCU RS 800766001

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บทสรุปผู้บริหาร (Executive Summary)

คำถามหลักของงานวิจัยนี้ คือ สภาพการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี กระบวนการจัดการความเสี่ยงและหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการบริหารจัดการในสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด-๑๙ และพุทธวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด-๑๙ สำหรับหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรีเป็นอย่างไร โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพภาคสนาม (Wild Qualitative research) โดยการเก็บข้อมูล จากเอกสารปฐมภูมิ (Primary sources) เอกสารทุติยภูมิ (Secondary sources) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน ๓๐ รูป/คน ผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ ๘ รูป/คน ศึกษาในพื้นที่จังหวัดราชบุรี

ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-๑๙ ในช่วงปี ๒๕๖๓-๒๕๖๔ ส่งผลกระทบต่อประชาชนในจังหวัดราชบุรี สรุปได้เป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านสุขภาพ ๒) ด้านเศรษฐกิจ ๓) ด้านสังคม และ ๔) ด้านสิ่งแวดล้อม โดยด้านที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด คือ ด้านสุขภาพ โดยประชาชนได้รับผลกระทบทางด้านจิตใจ มีความวิตกกังวลกับสถานการณ์โรคระบาด มีความเครียดจากภาวะทางเศรษฐกิจ และยังส่งผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในจังหวัดราชบุรีลดน้อยลงมาก ส่งผลให้มีรายได้ลดน้อยลง ค่าครองชีพสูงขึ้น หนี้สินของครัวเรือนเพิ่มขึ้น และอัตราการจ้างงานในพื้นที่ลดลง ในส่วนผลกระทบด้านสังคม การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-๑๙ ส่งผลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ชีวิตประจำวัน โดยคนในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์กันน้อยลง และในด้านผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทำให้สถานที่ต่าง ๆ เช่น สถานที่ท่องเที่ยว พิพิธภัณฑ์ โรงงาน ร้านค้า โรงเรียน ต้องปิดตัวลง ส่งผลให้ปริมาณขยะทั่วไปลดลงตามไปด้วย แต่ปริมาณขยะติดเชื้อในชุมชนกลับเพิ่มมากขึ้น ซึ่งมาจากการใช้หน้ากากอนามัย หรืออุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ป้องกันเชื้อโรค

ในขณะที่สภาพการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานสาธารณสุขจังหวัดราชบุรีได้มีการบริหารจัดการความเสี่ยง โดยเตรียมการรองรับโรคติดต่อที่เป็นเหตุการณ์การแพร่ระบาดอย่างผิดปกติของโรคติดต่อเฉียบพลัน พร้อมกับมีมาตรการป้องกันและควบคุมการแพร่ระบาดของโรคติดต่อเชื้อไวรัสโควิด-๑๙ ที่เข้มข้นขึ้น

วัตถุประสงค์ข้อ ๒ กระบวนการจัดการความเสี่ยงและหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการบริหารจัดการในสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด-๑๙

กระบวนการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ได้แก่ ๑) การยอมรับความเสี่ยง เป็นการยอมรับความเสี่ยงที่เกิดขึ้น เนื่องจากไม่คุ้มค่า ในการจัดการควบคุมหรือป้องกันความเสี่ยง ๒) การลด หรือการควบคุมความเสี่ยง เป็นการปรับปรุงระบบการทำงานหรือการออกแบบวิธีการทำงานใหม่เพื่อลดโอกาสที่จะเกิด หรือลดผลกระทบให้อยู่ในระดับที่องค์กรยอมรับได้ ๓) การกระจายความเสี่ยง หรือการโอนความเสี่ยง โดยให้ผู้อื่นช่วยแบ่งความรับผิดชอบในการทำงาน และ ๔) เลี่ยงความเสี่ยง ที่ไม่สามารถเข้าไปจัดการได้ จึงต้องตัดสินใจยกเลิกกิจกรรมนั้น

หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการบริหารจัดการในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ได้แก่

๑) หลักสติ สัมปชัญญะ ระลึกรู้ตัวอยู่เสมอในการทำกิจต่าง ๆ ในการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-๑๙ ด้วยการมีสติ สัมปชัญญะ เพื่อยอมรับกับความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจริง ในการจัดการควบคุมหรือป้องกันความเสี่ยง โดยระลึกรู้ในทุกการกระทำ ใส่หน้ากากให้ถูกวิธี หมั่นล้างมือ เว้นระยะห่าง หากจำเป็นต้องมีการเดินทางไปไหนหรือหากจำเป็นต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่น ขอให้ระมัดระวังทั้งในแง่การเป็นผู้รับและผู้ให้ คือ การรับเชื้อและแพร่เชื้อให้แก่ผู้อื่น รวมถึงการและปฏิบัติตามคำแนะนำต่าง ๆ อย่างเคร่งครัด

๒) หลักภavana ๔ ได้แก่ (๑) ด้านกายภavana ด้วยการดูแลร่างกายให้แข็งแรง รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ กินอาหารที่สดและปรุงสุก เลี่ยงการกินอาหารไม่มีประโยชน์ (๒) ด้านศีลภavana ด้วยการสร้างวินัยให้กับตนเอง ปฏิบัติตามมาตรการอย่างเคร่งครัด สร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม (๓) ด้านจิตภavana ด้วยการเสริมสร้างคุณธรรมประจำตน มีจิตใจดีงาม เสียสละ มีเมตตา มีความรัก ความเป็นมิตร และ (๔) ด้านปัญญาภavana ด้วยการสร้างความรู้ความเข้าใจให้ถูกต้อง รู้เหตุและปัจจัยของการติดเชื้อโรค

๓) หลักสัปปริสธรรม ๗ มีส่วนการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีความเหมาะสมกับการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ได้แก่ (๑) ธัมมัญญตา รู้จักเหตุ (๒) อตถัญญตา รู้จักผล (๓) อตตัญญตา รู้จักตน (๔) มัตตัญญตา รู้จักประมาณ (๕) กาลัญญตา รู้จักเวลา (๖) ปริสสัญญตา รู้จักชุมชน และ (๗) ปุคคัลลัญญตา รู้จักบุคคล โดยที่ผู้บริหารงานสามารถนำไปใช้ในการบริหารกระจายความเสี่ยงหรือการโอนความเสี่ยงที่มีความเหมาะสมให้กับผู้ร่วมงานช่วยแบ่งความรับผิดชอบในการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙

๔) หลักอิทธิบาทธรรม ๔ เพื่อความสำเร็จตามเป้าหมาย ได้แก่ (๑) ฉันทะ มีความพอใจในการดำเนินชีวิต โดยมีสติระลึกรู้ในทุกการกระทำ ใส่หน้ากากให้ถูกวิธี หมั่นล้างมือ เว้นระยะห่าง รวมถึงการและปฏิบัติตามคำแนะนำต่าง ๆ อย่างเคร่งครัด มีสติเมื่อได้รับข่าวสาร ก่อนจะเชื่อ หรือเผยแพร่ต่อ มีสติในการแก้ปัญหา เมื่อเจอปัญหาก็คือ หากติดเชื้อ ไม่ตื่นตระหนก แล้วปฏิบัติตามขั้นตอนในการควบคุมดูแลรักษาตัวเองและผู้อื่น (๒) วิริยะ ขยันหมั่นเพียรในการประกอบกิจที่ต้องทำ

และอดทนต่อสภาวะสถานการณ์ที่เกิดขึ้น (๓) จิตตะ เอาใจใส่ต่อการดูแลสุขภาพอย่างเคร่งครัด และ ๔) วิมังสา หมั่นตรองพิจารณาในการเสพข่าวสารต่าง ๆ อย่างมีสติรู้เท่าทัน เมื่อพิจารณาถึงความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ที่ไม่สามารถเข้าไปจัดการได้ ด้วยการมีสติในการตัดสินใจยกเลิกกิจกรรมนั้นเพื่อเลี่ยงความเสี่ยงที่เกิดขึ้น

พุทธวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ด้วยการร่วมมือของทุกฝ่ายในการบริหารจัดการความเสี่ยงบูรณาการกับหลักพุทธธรรม เพื่อบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ สำหรับหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี ๔ ด้าน ได้แก่

๑) ด้านการยอมรับความเสี่ยง (Risk Management) เป็นการยอมรับความเสี่ยงที่เกิดขึ้นเนื่องจากไม่คุ้มค่า ในการจัดการควบคุมหรือป้องกันความเสี่ยง โดยบูรณาการกับหลักสติ สัมปชัญญะ ทำให้สามารถยอมรับกับความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจริงในการจัดการควบคุมหรือป้องกันความเสี่ยง โดยระลึกไว้ในทุกการกระทำได้ตลอด

๒) ด้านการลด หรือการควบคุมความเสี่ยง (Risk Acceptance) เป็นการปรับปรุงระบบการทำงานหรือการออกแบบวิธีการทำงานใหม่เพื่อลดโอกาสที่จะเกิด หรือลดผลกระทบให้อยู่ในระดับที่องค์กรยอมรับได้ โดยบูรณาการกับหลักภาวนา ๔ ทำให้สามารถดูแลร่างกายให้แข็งแรง มีวินัยในการปฏิบัติตามมาตรการอย่างเคร่งครัด มีจิตใจดีงาม เสียสละ มีเมตตา และสร้างความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ได้อย่างถูกต้อง

๓) ด้านการกระจายความเสี่ยง หรือการโอนความเสี่ยง (Risk Sharing) เป็นการกระจายหรือถ่ายโอนความเสี่ยงให้ผู้อื่นช่วยแบ่งความรับผิดชอบไป โดยบูรณาการกับหลักสัพพริธรรม ๗ รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักเวลา รู้จักชุมชน และรู้จักบุคคล ซึ่งหลักธรรมนี้ทำให้สามารถเข้าใจสถานการณ์ความเสี่ยง และผู้ร่วมงานในส่วนการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีมีความเหมาะสมกับการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙

๔) ด้านเลี่ยงความเสี่ยง (Risk Avoidance) เป็นการจัดการความเสี่ยงที่อยู่ในระดับสูงมาก และหน่วยงานไม่อาจยอมรับได้ จึงต้องตัดสินใจยกเลิกโครงการ/กิจกรรมนั้น โดยบูรณาการกับหลักอิทธิบาท ๔ เพื่อความสำเร็จตามเป้าหมายและมีสติพิจารณาในการตัดสินใจยกเลิกกิจกรรมนั้นเพื่อเลี่ยงความเสี่ยงที่เกิดขึ้นในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

การทำคู่มือวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และเตรียมพร้อมกับสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

การสร้างภาคีเครือข่ายให้ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และ ศาสนา เพื่อการประชาสัมพันธ์วิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ควรมีการนำผลการศึกษาวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ไปจัดทำเป็นแผนกลยุทธ์เพื่อใช้ในการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ใน ท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมกับสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้น

หน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรผลักดันให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ ระหว่างภาครัฐและชุมชนเพื่อวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ในจังหวัด ต่าง ๆ ต่อไป

ชื่อรายงานการวิจัย: พุทธวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙
ของหน่วยงานด้านสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี

ผู้วิจัย: ดร.ณัฐนาถ ศรีเลิศ, พระปิฎกโกศล, ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร.,
และ พระครูธรรมธรไพบูลย์ ญาณวิบุโล, ดร.

ส่วนงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ปีงบประมาณ: ๒๕๖๖

ทุนอุดหนุนการวิจัย: กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี ๒) เพื่อศึกษากระบวนการจัดการความเสี่ยงและหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการบริหารจัดการในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ และ ๓) เพื่อเสนอพุทธวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ สำหรับหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๓๐ รูป/คน และผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน ๗ รูป/คน และนำเสนอข้อมูลในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า สภาพการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี เตรียมการรองรับโรคติดต่อที่เป็นเหตุการณ์การแพร่ระบาดอย่างผิดปกติของโรคติดต่อเฉียบพลัน พร้อมกับมีมาตรการป้องกันและควบคุมการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโควิด-๑๙ ที่เข้มข้นขึ้น หลักพุทธธรรมที่นำมาใช้บูรณาการกับการจัดการความเสี่ยงมาเป็นกรอบเพื่อนำเสนอพุทธวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ สำหรับหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี ทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) การยอมรับความเสี่ยง บูรณาการกับหลักสติ สัมปชัญญะ ทำให้สามารถยอมรับกับความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจริง โดยระลึกรู้ในทุกขณะในการจัดการควบคุมหรือป้องกันความเสี่ยง ๒) การลด/การควบคุมความเสี่ยง บูรณาการกับหลักภาวนา ๔ ทำให้สามารถดูแลร่างกายให้แข็งแรง มีวินัย มีจิตใจดีงาม เสียสละ มีเมตตา และสร้างความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการความเสี่ยงได้อย่างถูกต้อง ๓) การกระจายความเสี่ยง บูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม ๗ ทำให้สามารถเข้าใจสถานการณ์ความเสี่ยง และผู้ร่วมงานในการบริหารจัดการความเสี่ยง และ ๔) เลี่ยงความเสี่ยง บูรณาการกับหลักอิทธิบาท ๔ เพื่อความสำเร็จตาม

เป้าหมายและมีสติพิจารณาในการตัดสินใจยกเลิกกิจกรรมนั้นเพื่อเลี่ยงความเสี่ยงที่เกิดขึ้นใน
สถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙

Research Title: Buddhist Method of Risk management in Covid-19 Outbreak Situation of Public Health Unit in Ratchaburi.

Researchers: Dr. Nattanart Srilert., Phra Pidokkoson, Assistance Professor, Dr., and Phrakruthammathon Phaiboon Ñāṇavipulo, Dr.

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Ratchaburi Buddhist College

Fiscal Year: 2566/2023

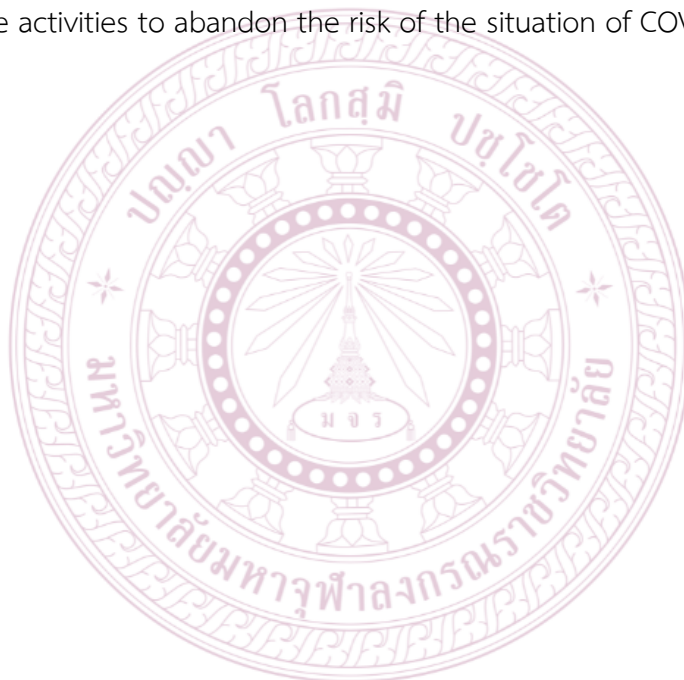
Research Scholarship Sponsor: National Science Research and Innovation Fund

ABSTRACT

The objectives of the research are as 1.) to study the risk management in the situation of COVID-19 performed by Government Provincial Public Health service centers in Ratchaburi Province, 2.) to study the movement of the risk management and Buddhist methods supporting to the management in the situation of COVID-19 and 3.) to present the Buddhist methods in the risk management in the situation of COVID-19 of the Government Provincial Public Health Organizations in Ratchaburi Province. This is qualitative research by collecting the data from the deep intensive interview of 30 persons and 7 experts who participated in group-talking to present the informative data in the form of Analytical Narrative Discussion.

The research results are found that the risk management in the situation of COVID-19 of Government Provincial Health service centers in Ratchaburi province in the way to solve the problems of abnormal infective disease with the measurement to protect and control the widespread of COVID-19 intensively. However, the Buddhist methods are taken to integrate with the risk management as the protecting frame to present the Buddhist approaches of risk management in the situation of COVID-19 performed by Government Provincial Public Health service centers in Ratchaburi Province in 4 aspects such as 1.) the ways to accept the risk integrated with the principle of mindfulness and concentration cultivating the acceptance of the true

situations by reminding to all times of the control and the protection of the risk, 2.) the reduction/the control of the risk integrated with 4 Bhavanas encouraging to take care of the body to be strong, disciplined, having a good mind, sacrifice, mercy mind and cultivating the knowledge and understanding of the risk management in the right ways, 3.) the distribution of the risk integrated with the principle of 7 Sappurisadhamas to understand the situation of the risk and their colleagues in the risk management and 4.) to avoid the risk integrated with the principle of 4 Iddhipadhas for the succession in accordance with their goals and having mindfulness to consideration of the decision to cancel the activities to abandon the risk of the situation of COVID-19.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้ได้รับทุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สทว.) และการให้ความสนับสนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในปีงบประมาณ ๒๕๖๖ คณะผู้วิจัยขอขอบคุณเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณ พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร. อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระเมธาวันรสร, รศ.ดร. ผู้ทรงคุณวุฒิมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พระครูสุธีกิตติบัณฑิต, รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร. รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป มจร. ผศ.ดร.อำนาจ บัวศิริ ผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันวิจัย มจร.และบุคลากรของสถาบันวิจัยทุกท่าน ที่ให้การสนับสนุนในการทำวิจัยในครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณพระปิฎกโกศล, ผศ.ดร. ผู้อำนวยการ วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระครูธรรมธรไพฑูรย์ ญาณวิบูล, ดร. ประธานหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ที่ได้ให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกต่อการทำวิจัย ตลอดจนเพื่อนร่วมงานที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ขอขอบพระคุณ พระสงฆ์ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ และประชาชนทั่วไป ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากอำเภอเมือง อำเภอดำเนินสะดวก อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี รวมไปถึงผู้ทรงคุณวุฒิจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่ได้เมตตาให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับงานวิจัย และผู้ประสานงานในแต่ละแห่งที่ได้ให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูลในการทำงานวิจัยครั้งนี้

สุดท้ายนี้คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า งานวิจัยนี้คงเป็นประโยชน์ทั้งทางด้านวิชาการ และการนำผลการวิจัยไปปรับใช้กับงานด้านวิชาการ และส่วนงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้

ดร.ณัฐนาถ ศรีเลิศ และคณะ

๓๐ กันยายน ๒๕๖๖

สารบัญ

บทสรุปผู้บริหาร.....	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	จ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ซ
กิตติกรรมประกาศ	ฅ
สารบัญ	ญ
สารบัญภาพ	ฐ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ.....	ท
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย.....	๖
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ.....	๖
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๗
๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๘
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	๘
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๑๐
๒.๑ แนวคิดการบริหารความเสี่ยง.....	๑๑
๒.๑.๑ นิยามความเสี่ยง.....	๑๑
๒.๑.๒ แนวคิดการบริหารจัดการความเสี่ยง.....	๑๒
๒.๑.๓ การระบุความเสี่ยง	๑๕
๒.๑.๔ การประเมินความเสี่ยง	๑๕
๒.๑.๕ การจัดการความเสี่ยง	๑๖
๒.๑.๖ กระบวนการบริหารความเสี่ยงตามแนว COSO ERM.....	๑๘
๒.๑.๗ พหุวิธีบริหารความเสี่ยง.....	๒๐
๒.๒ ทฤษฎีระบาดวิทยา.....	๒๖
๒.๒.๑ วิวัฒนาการของการระบาดวิทยา.....	๒๖

๒.๒.๒ ความหมายของระบาดวิทยา.....	๒๗
๒.๒.๓ การดำเนินงานทางระบาดวิทยา.....	๒๘
๒.๒.๔ ประโยชน์ของระบาดวิทยา.....	๒๙
๒.๓ แนวคิดสุขภาวะองค์รวม.....	๓๐
๒.๓.๑ ความหมายของสุขภาวะองค์รวม.....	๓๐
๒.๓.๒ สุขภาวะองค์รวมระดับบุคคล.....	๓๒
๒.๓.๓ การเกิดภาวะความสมดุลของสุขภาวะองค์รวม.....	๓๓๒
๒.๔ หลักพุทธธรรมสำหรับการจัดการความเสี่ยง.....	๓๖
๒.๔.๑ หลักสติ สัมปชัญญะ.....	๓๖
๒.๔.๒ หลักภavana ๔.....	๓๗
๒.๔.๓ หลักอิทธิบาท ๔.....	๓๙
๒.๔.๔ หลักสัปปุริสธรรม ๗.....	๔๓
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๔๘
๒.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย.....	๕๔
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๕๕
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๕๕
๓.๒ พื้นที่/องค์กรที่ใช้ทำการวิจัย.....	๕๕
๓.๓ ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง.....	๕๖
๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๕๘
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๕๙
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๖๐
๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย.....	๖๑
บทที่ ๔ ผลการวิจัย.....	๖๓
๔.๑ ผลการวิเคราะห์สภาพการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี.....	๖๓
๔.๑.๑ ปัญหาของการระบาดโรคโควิด-๑๙ ในปัจจุบันของจังหวัดราชบุรี.....	๖๓
๔.๑.๒ สภาพการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานสาธารณสุข ในจังหวัดราชบุรี.....	๖๗

๔.๒ ผลการศึกษากระบวนการจัดการความเสี่ยงและหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการบริหารจัดการ ในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙.....	๖๙
๔.๒.๑ กระบวนการในการจัดการความเสี่ยงและขั้นตอนป้องกันการติดเชื้อ โควิด-๑๙.....	๖๙
๔.๒.๒ หลักพุทธธรรมที่นำไปใช้ในการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาด โรคโควิด-๑๙.....	๗๒
๔.๓ ผลการศึกษาการเสนอพุทธวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ สำหรับหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี	๗๖
๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย.....	๗๘
บทที่ ๕ สรุปผลวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๘๓
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๘๓
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย.....	๘๖
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๘๘
บรรณานุกรม	๙๐
ภาคผนวก	๙๔
ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย: แบบสัมภาษณ์เชิงลึก.....	๙๕
ภาคผนวก ข หนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือการวิจัย.....	๑๐๐
ภาคผนวก ค หนังสือรับรองจริยธรรม	๑๐๔
ภาคผนวก ง หนังสืออนุญาตให้สัมภาษณ์ : รายนามผู้ให้สัมภาษณ์.....	๑๐๖
ภาคผนวก จ ภาพการเก็บข้อมูลภาคสนาม : การสัมภาษณ์เชิงลึก	๑๑๑
ประวัติผู้วิจัย	๑๑๗

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๕๔
๓.๑ กระบวนการวิจัย.....	๖๒
๔.๑ พุทธวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงาน สาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี	๘๐

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อชื่อคัมภีร์ในดัชนีพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙

การใช้อักษรย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก ใช้ระบบอ้างอิงระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ ดังตัวอย่าง เช่น ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๔๖/๓๕๑ หมายถึง สังยุตตนิกาย สคาถวรรค ภาษาไทย เล่ม ๑๕ ข้อ ๒๔๖ หน้า ๓๕๑ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

คำย่อ		พระวินัยปิฎก	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
วิ.มหา. (ไทย)	= วินัยปิฎก	มหาวิภังค์		(ภาษาไทย)
วิ.จุ. (ไทย)	= วินัยปิฎก	จุฬวรรค		(ภาษาไทย)
คำย่อ		พระสุตตันตปิฎก	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
ที.ปา. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ติก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตุตก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	สัตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)

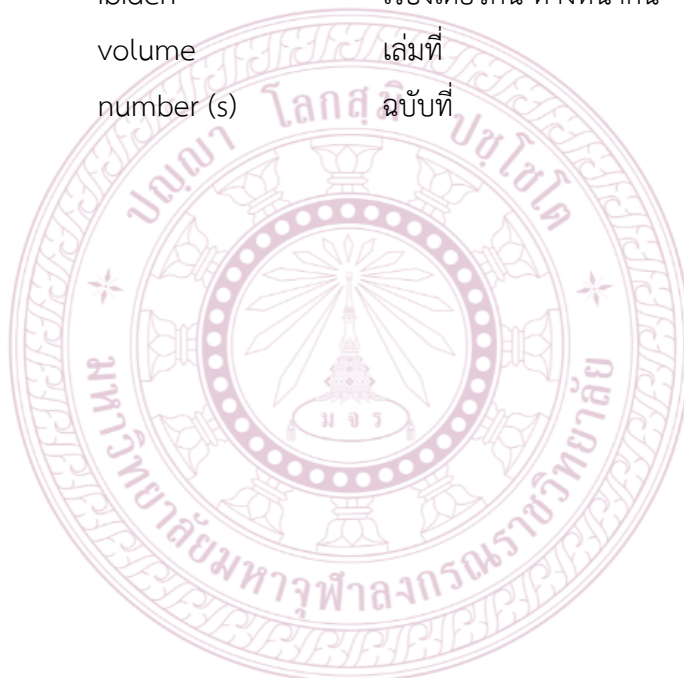
พระอภิธรรมปิฎก

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
อภิ.สง. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก	ธรรมสังคณี	(ภาษาไทย)

ข. คำอธิบายคำย่อภาษาอังกฤษ

บัญชีคำย่อที่สำคัญเกี่ยวกับภาษาอังกฤษ

คำย่อ	คำเต็ม	ความหมาย	หมายเหตุ
p.	page	หน้า	พหุพจน์ใช้ pp.
et al.	and other	และคณะ, และคนอื่น ๆ	
ed.	editor	บรรณาธิการ, ผู้จัดพิมพ์	พหุพจน์ใช้ eds.
Ibid.	ibidem	เรื่องเดียวกัน ต่างหน้ากัน	
Vol.	volume	เล่มที่	
No. (s)	number (s)	ฉบับที่	

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในสถานการณ์โรคไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (coronavirus disease ๒๐๑๙, COVID-19) ซึ่งอุบัติขึ้นเมื่อปลายปี พ.ศ.๒๕๖๒ เกิดจากการติดเชื้อไวรัสโคโรนา ซาร์ส-โควี-๒ (SARS-CoV-2) ซึ่งได้มีการค้นพบการระบาดครั้งแรกที่เมืองอู่ฮั่น สาธารณรัฐประชาชนจีน และได้มีการแพร่ระบาดไปยังประเทศต่างๆ ทั่วโลกอย่างต่อเนื่อง องค์การอนามัย (World Health Organization: WHO)^๑ ได้ประกาศ ให้การระบาดนี้เป็นภาวะฉุกเฉินทางสาธารณสุขระหว่างประเทศ ในวันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๖๓ และประกาศเป็นโรคระบาดทั่วไป ในวันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๓ และในวันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๖๔ มีผลติดเชื้อยืนยันแล้วมากกว่า ๒๗๗,๕๑๕,๒๙๗ คน ใน ๒๒๐ ประเทศ ๒ เขตบริหารพิเศษ ๒ เรือสำราญ มีผู้เสียชีวิตจากโรคไวรัสโคโรนา มากกว่า ๕,๓๙๓,๑๔๐ ราย จากการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) กระจายไปทั่วโลกอย่างรวดเร็ว ทำให้สหประชาชาติ องค์การอนามัยโลกได้มีข้อเสนอให้แต่ละประเทศเน้นการดูแลสุขภาพจิต โดย Tedros Adhanom Ghebreyesus ผู้อำนวยการใหญ่องค์การอนามัยโลกแถลงข่าว^๒ “การระบาดของโรคไวรัสโคโรนา ๑๙” กับสุขภาพจิตของผู้คนเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกันเป็นอย่างยิ่ง ความโดดเดี่ยวทางสังคม ความกลัวการติดเชื้อ และการสูญเสียสมาชิกในครอบครัว รวมทั้งความทุกข์ที่เกิดขึ้นจากภาวะบีบคั้นต่างๆ จากการสูญเสียรายได้ และการจ้างงาน ทำให้คนเกิดความเครียด ดังนั้นขณะนี้เป็นที่ชัดเจนว่า ความต้องการการดูแลสุขภาพจิตจะต้องได้รับการปฏิบัติเป็นหนึ่งในองค์ประกอบหลักของการรับมือ และการฟื้นฟูผลกระทบที่เกิดจากการระบาดของโรคไวรัสโคโรนา (COVID-19)

^๑ World Health Organization, สถานการณ์ข้อมูลผู้ติดเชื้อโควิด ๑๙, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-๒๐๑๙> [๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๖].

^๒ สหประชาชาติ, องค์การอนามัยโลกเตือนผลกระทบของ COVID-๑๙ ต่อสุขภาพจิต นำเป็นห่วงอย่างยิ่ง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.Pptvhd๓๖.com/news> [๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๖].

ในประเทศไทย ตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๓ - ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๔^๓ มีผลติดเชื้อยืนยันแล้ว ๒,๒๐๒,๐๐๑ ราย ใน ๗๘ จังหวัด มีผู้เสียชีวิตสะสม ๒๑,๕๐๑ ราย ผู้ป่วยรายใหม่ ๒,๙๐๔ ราย ติดเชื้อในประเทศ ๒,๘๓๐ ราย ติดเชื้อจากต่างประเทศ ๕๗ ราย รักษาอยู่ในโรงพยาบาล ๑๙,๘๒๙ ราย โรงพยาบาลสนามและอื่นๆ ๑๘,๔๘๕ ราย อาการหนัก ๘๕๔ ราย ใส่เครื่องช่วยหายใจ ๒๒๗ ราย แผลงการณีสำนักราชมนตรี^๔ เรื่องการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน ตามพระราชกำหนดการบริหารราชในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.๒๕๔๘ ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินทั่วราชอาณาจักร ตั้งแต่วันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๖๓ เนื่องมาจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคไวรัสโคโรนา (COVID-19)

การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-๑๙ ได้สร้างความโกลาหลวุ่นวายให้กับโลกอย่างหนักหน่วงทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ สังคม การเมือง รวมไปถึงวิถีชีวิตของผู้คน และส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจโดยตรง อย่างไรก็ตาม การแพร่ระบาดของไวรัสตัวนี้รุนแรง รวดเร็ว และขยายวงกว้างกว่าที่เคยประเมินไว้ ส่วนบุคลากรทางสาธารณสุขแนวหน้า รวมทั้งเจ้าหน้าที่ภาครัฐและภาคเอกชนทั่วโลกที่พยายามเฝ้าระวังผลกระทบอันใหญ่หลวงครั้งนี้จะจบลงด้วยความร่วมแรงร่วมใจของทุกคนในการเว้นระยะห่างทางสังคม (social distancing) โดยเฉพาะการอยู่บ้านเพื่อหยุดการแพร่และรับเชื้อ และการได้รับประโยชน์จากมาตรการเฝ้าระวังของภาครัฐอย่างตรงจุดในช่วงเวลาที่ยากลำบาก ตลอดจนความสำเร็จจากการคิดค้นวิธีการรักษาและวัคซีนป้องกันไวรัสโดยเร็วที่สุด

จากสถานการณ์ ระบาดของไวรัส COVID-19 ที่ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ วิถีชีวิตของคนทั่วโลก ทุกภาคส่วนของสังคมต่างมีมาตรการต่าง ๆ เพื่อรับมือการแพร่ระบาดเช่น มาตรการเว้นระยะห่างทางสังคม (Social distancing) มีผลทำให้กิจกรรมการ รวมกลุ่มคน เกี่ยวกับการเรียน การอบรม การสัมมนา การจัดค่าย รวมถึง กิจกรรมทางศาสนาทั้งของพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนทั่วไปในการปฏิบัติ กิจกรรมทางศาสนา เพราะกำหนดให้เป็นกิจกรรมที่เสี่ยงต่อการระบาดของ โรคจากที่ทางรัฐบาลและองค์กรทางสังคมทุกภาคส่วนได้ร่วมมือกันในการ ออกมาตรการการประชาสัมพันธ์ทำให้การรับมือสถานการณ์แก้ปัญหาโรค ระบาด COVID-19 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ที่สำคัญส่วนหนึ่งคือการให้ข่าวสาร ความรู้ความเข้าใจ ที่ถูกต้องแก่ประชาชนทุกกลุ่มให้สามารถเรียนรู้ การอยู่ ร่วมกัน เข้าใจการรับมือและดูแลปกป้องตนเองในสถานการณ์ความเสี่ยง อีกทั้งมีส่วนช่วยใน

^๓ กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, สถานการณ์ผู้ติดเชื้อโควิด ๑๙, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://ddc.moph.go.th/viralpneumonia/situation.php> [๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๖].

^๔ ราชกิจจานุเบกษา, ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินในท้องที่ทั่วราชอาณาจักร เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๖๙ ง หน้า ๑, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2563/E/069/T_0001.PDF [๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๖].

การลดการระบาดหรือลดการสูญเสียต่อส่วนรวมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นรูปธรรม สามารถนำไปสู่การบูรณาการพุทธวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานด้านสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรีได้ ซึ่งถือว่าเป็นการขับเคลื่อนสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันในสถานการณ์เช่นนี้ ดังนั้น พุทธวิธีการจัดการความเสี่ยงดังกล่าวจึงเป็นการปฏิบัติตนตามหลักการที่จากการบูรณาการคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ให้การดำเนินชีวิตประจำวันของคนในสังคมปลอดภัยจากโควิดในวิถีชีวิตที่ยังเป็นปกติแนวใหม่ หลังการแพร่ระบาดของ COVID-19 ที่เรียกว่า ยุค New Normal นั้นเอง

พฤติกรรมการป้องกันการติดโรคไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ เพื่อการป้องกันและควบคุม การติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ซึ่งการกระทำ ดังกล่าวเกิดจากการมีความรู้ที่ถูกต้อง และมีการ รับรู้เกี่ยวกับการติดเชื้อของไวรัสโควิด สอดคล้องกับแนวคิดของโรเซนสต็อก (Rosenstock, 1988) ได้อธิบายแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพว่า “การที่บุคคลจะแสดงพฤติกรรมสุขภาพ อย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อหลีกเลี่ยงจากการเป็นโรค บุคคลนั้นจะต้องมีความเชื่อว่า ๑) เขามี โอกาสเสี่ยงต่อการเป็นโรค ๒) อย่างน้อยที่สุดโรคนั้นจะต้องมีความรุนแรงต่อชีวิตเขา พอสมควร ๓) การปฏิบัติดังกล่าวเพื่อหลีกเลี่ยงจากการเป็นโรคจะก่อให้เกิดผลดีแก่เขา โดยการช่วยลดโอกาสเสี่ยงของการเป็นโรคหรือช่วยลดความรุนแรงของโรคถ้าเกิดป่วยเป็นโรคนั้นๆ ๔) การปฏิบัติดังกล่าว ไม่ควรจะมีอุปสรรคทางด้านจิตวิทยาที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติ ของเขา” เช่น ค่าใช้จ่าย เวลา ความไม่สะดวก ความกลัว ความอาย เป็นต้น

การบริหารจัดการความเสี่ยงดังที่ได้กล่าวมา แม้จะขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง แต่สิ่งที่เป็นหัวใจสำคัญที่อย่างแท้จริง คือ กระบวนการบริหาร ซึ่งแม้จะต้องอาศัยปัจจัยอื่นๆ อีกมากมายมาสนับสนุนงาน แต่สิ่งที่จะเป็นพลังขับเคลื่อนงานอย่างแท้จริง ก็คือ มนุษย์ และมนุษย์ก็จะเป็นผู้ชี้ทิศทางขององค์กรได้อย่างชัดเจน การขับเคลื่อนองค์กรไปสู่สภาพใด ผู้บริหารย่อมมีความสำคัญอย่างมาก และสิ่งที่ผู้บริหารต้องการมากกว่าความรู้ความสามารถในเชิงบริหารในด้านต่างๆ เรียกว่า พุทธวิธีในการจัดการความเสี่ยง ที่ต้องอาศัยหลักการในทางพระพุทธศาสนา ที่มีแนวทางของพุทธวิธีการบริหารจัดการไว้ ๔ ประการ คือ กำลังความรู้ กำลังความขยัน ความสุจริต กำลังการสงเคราะห์หรือมนุษยสัมพันธ์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ นักบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานด้านสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี สามารถนำมาบูรณาการเพื่อประยุกต์ใช้ได้ ซึ่งเหมาะสมกับสถานการณ์บ้านเมืองปัจจุบัน สืบเนื่องจากปัญหาเรื่องของความไม่โปร่งใสในการบริหารจัดการงบประมาณ การขัดแย้งกันในองค์กรคงไม่เกิดขึ้น ถ้านักบริหารที่ดีสามารถจูงใจคนเก่ง ให้

ปรองดองกัน และพร้อมใจกันทำงาน เพื่อบรรลุผลตามเป้าหมายและคนไทยจะทำงานเป็นทีมได้ดีขึ้น
ถ้ามีนักบริหารที่ดีคอยกำกับดูแล^๕

การประสบกับโรคหรือความเจ็บป่วยเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้เป็นสิ่งที่ไม่เที่ยงเปลี่ยนแปลง
อยู่ตลอดเวลาและแหล่ง เกิดของโรคนานาชนิดส่งผลให้ร่างกายเกิดความเจ็บป่วย ทрудโทรม และตาย
ในที่สุดที่นำมาซึ่งความทุกข์ ดังนั้น การมีสุขภาพ แข็งแรงปราศจากการเจ็บป่วยจึงเป็นเรื่องยิ่งที่มนุษย์
ทุกคนปรารถนา ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ความไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ”^๖ ทั้งนี้ความแปรปรวนหรือ
ความไม่เที่ยงทั้งหลายจะหมดสิ้นลงได้และถือว่าเป็นโชคลาภอย่างหนึ่ง เพราะการไม่มีโรคหรือไม่เป็น
โรคสามารถนำมาซึ่งสิ่งที่ดีไม่เกิดความกังวล ไม่ต้องเสียทรัพย์ ไม่เสียเวลา และอื่นๆ และในท้ายที่สุด
การไม่มีโรคคือไม่มีกิเลส ไม่เกิดความโลภความอยากได้อยากเป็นยอมนำมาซึ่งลาภ เกิดธรรมฝ่ายดี
ได้แก่ กุศลธรรม ศรัทธา ปัญญา นอกจากนี้คำว่าโรค กล่าวไว้ว่า โรคในพุทธศาสนานั้น มี ๒ ชนิด คือ
โรคทาง กาย และ โรคทางใจ ดังพุทธพจน์ที่ว่า ภิกษุทั้งหลาย โรค ๒ อย่างนี้ คือ โรคทางกาย และ
โรคทางใจ สัตว์ผู้อ้างว่าตนเองไม่มี โรคทางกายตลอดระยะเวลา ๑ ปี แม้ยิ่งกว่า ๑๐๐ ปี ยังพอมีอยู่
แต่สัตว์ผู้จะกล่าวอ้างว่าตนเองไม่มีโรคทางใจตลอดระยะเวลา แม้ครู่เดียวหาได้ยากยกเว้นผู้หมดกิเลส
แล้ว^๗

ดังนั้น จากที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาข้างต้นนั้น ทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างสถานการณ์การ
แพร่ระบาดของโรคในภาพใหญ่คือระดับโลก และระดับประเทศ ขณะเดียวกันสถานการณ์การระบาด
โรคโควิด -๑๙ ในพื้นที่จังหวัดราชบุรี ก็ยังมีความคืบหน้าของปรากฏการณ์ดังกล่าว โดยได้จากการ
รายงานของสาธารณสุขจังหวัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ข้อมูล ณ วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๔
จากการระบาดโรคโควิด-๑๙ เฉลี่ย ๑๓๐ รายต่อวัน จำนวนผู้ป่วยระลอกใหม่สะสมทั้งหมด ๓๘,๗๒๑
ราย รักษาหายจำนวน ๓๖,๖๕๘ ราย (คิดเป็นร้อยละ ๙๔.๔๓) อยู่ระหว่างรักษาจำนวน ๑,๗๗๙ ราย
นับจากช่วงเวลานั้นมีการระบาดไปทั้งจังหวัด มาตรการการป้องกันมีการกำหนดแผนงานการทำงาน
ร่วมกับอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านเข้ามามีบทบาทในการป้องกันความเสี่ยงและให้ความรู้
แก่ประชาชนในพื้นที่ นอกจากนั้นทางจังหวัดก็ได้มีมาตรการต่างๆ เพื่อลดผลกระทบจากการแพร่
ระบาดของโรคไม่ว่าจะเป็นการปิดสถานที่ที่มีความเสี่ยงจากการแพร่ระบาดของโรคไม่ว่าจะเป็นตลาด

^๕ พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต), หัวใจนักบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์, ๒๕๔๙),
หน้า ๑๑.

^๖ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๑๖/๒๕๔.

^๗ อจ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๕๗/๒๑๗.

สด สถานศึกษา รวมถึงหน่วยงานบางส่วนของรัฐโดยให้ทำงานผ่านระบบออนไลน์ทั้งการประสานงาน และการสื่อสารและการออกคำสั่งอนุญาตให้จัดกิจกรรมบางอย่างที่สามารถผ่อนคลายเป็นปฏิกิริยาและไม่ให้เกิดการระบาดซ้ำอีกและนับตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ๒๕๖๔ จนถึงปี ๒๕๖๕ ข้อมูลผู้ติดเชื้อรายใหม่และที่รักษาไม่เกิน ๕๐ คน ต่อเดือน นับได้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานรัฐได้มีการประสานงานกันได้ดีทำให้อัตราการติดเชื้อไม่ขยับถึง ๑๐๐ คนต่อเดือน โดยรวมแล้วยอดสะสมผู้ป่วย ในปี ๒๕๖๕ ไม่เกิน ๑๐๐,๐๐๐ ราย แต่ก็ยังมีปัญหาบางส่วนที่จำเป็นจะต้องมีมาตรการป้องกันความเสี่ยงเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหายังมีการระบาดและมีความเสี่ยงที่จะเกิดการระบาดหนักอีกและจาก ข้อมูลของกรมการปกครองได้ประเมินความเสี่ยงของการแพร่ระบาดออกเป็น ๔ กลุ่ม กลุ่มสำคัญ คือ กลุ่มที่ ๑กลุ่มผู้สัมผัสผู้ติดเชื้อ กลุ่มที่ ๒ กลุ่มผู้ที่เดินทางมาจากพื้นที่เสี่ยง กลุ่มที่ ๓ กลุ่มแรงงานต่างด้าว และ กลุ่มที่ ๔ กลุ่มประชากรทั่วไปในพื้นที่ จำเป็นจะต้องหามาตรการป้องกันความเสี่ยงที่ช่วยป้องกันปัญหาจะตามและป้องกันมิให้การกระจายเชื้อระบาดมากขึ้น^๔

จากเหตุผลที่ได้กล่าวอ้างมาเบื้องต้นนั้นจำเป็นจะต้องหามาตรการป้องกันความเสี่ยงที่จะทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นลดความรุนแรงได้จากการศึกษาหลักการบริหารความเสี่ยงของ COSO – ERM ได้เห็นความสอดคล้องในมาตรการป้องกันดังกล่าวโดยเฉพาะความเสี่ยงของหน่วยงานที่รับผิดชอบ เรื่องการระบาดของโรคโควิด - ๑๙ โดยมี ๖ องค์ประกอบสำคัญที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการ แก้ไขปัญหาโดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ๑) การตระหนักถึงวัฒนธรรมองค์กร ทำให้เจ้าหน้าที่เข้าใจ ถึงการบริหารความเสี่ยง ๒) การพัฒนาความสามารถ คือการปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงทั้งการกำหนด พันธกิจ วิสัยทัศน์ ให้บุคลากรมีการพัฒนาตนเอง ๓) การนำวิธีปฏิบัติไปปรับใช้ให้เกิดความเข้าใจ ตรงกันไม่ว่าจะเป็นด้านแผน และแนวทางปฏิบัติให้มีความเข้าใจตรงกัน ๔) การบูรณาการร่วมกับการ กำหนดกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับพันธกิจและวิสัยทัศน์ ๕)การจัดการความเสี่ยงเพื่อบรรลุกลยุทธ์และ วัตถุประสงค์โดยเฉพาะผู้บริหารจะต้องทบทวนและติดตามการจัดการความเสี่ยงที่จะส่งผลต่อการ บรรลุกลยุทธ์และวัตถุประสงค์ในการจัดการความเสี่ยง ๖) การเชื่อมโยงกับคุณค่า การจัดการความ เสี่ยงที่อยู่ในระดับยอมรับได้สามารถมั่นใจในการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ได้ ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ เล็งเห็นกระบวนการของและหลักคิด COSO – ERM นำมาศึกษาวิจัยในการจัดการความเสี่ยงโรค ระบาดโควิด-๑๙ กับการบูรณาการหลักพุทธธรรมที่นำมาส่งเสริมการบริหารความเสี่ยงในสถานการณ์

^๔ สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดราชบุรี, รายงานสถานการณ์โรคระบาดปี ๖๕, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://ratchaburi.prd.go.th/th/content/category/detail/id/9/iid/127528> [๓๐ มีนาคม ๒๕๖๖].

การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของสาธารณสุขจังหวัดราชบุรี เป็นการส่งเสริมกระบวนการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาประยุกต์ใช้ร่วมในการแก้ไขปัญหาตั้งแต่ ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำกับศาสตร์ร่วมสมัยนำมาเป็นแนวทางที่จะนำเสนอองค์ความรู้จากการลงพื้นที่วิจัย^๔

คณะผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญที่จะนำหลักพุทธธรรม ส่งเสริม สนับสนุนแก้ไข ปรับปรุงพัฒนากระบวนการบริหารความเสี่ยงการป้องกันโรคระบาดโควิด-๑๙ เพื่อให้เกิดการประสานงานและร่วมมือกันของหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาชนได้มีความสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันโดยการนำแนวคิด หลักการของศาสตร์สมัยใหม่มาพร้อมกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีหลักคำสอนเข้าใจทั้งหลักเหตุและผลที่มาของปัญหาโดยพิจารณาถึงสาเหตุ ต้นเหตุ และปัจจัยแวดล้อมที่ก่อให้เกิดที่มาของปัญหา ฉะนั้นการนำหลักพุทธธรรมมาส่งเสริมสนับสนุนร่วมกันเพื่อให้เกิดกระบวนการทางความคิดมีความแยกคลายละเอียดเข้าใจถึงเหตุปัจจัยที่สิ่งเกิดขึ้น จึงเป็นที่มาของการวิจัยในครั้งนี้

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี

๑.๒.๒ เพื่อศึกษากระบวนการจัดการความเสี่ยงและหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการบริหารจัดการในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙

๑.๒.๓ เพื่อเสนอพุทธวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ สำหรับหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ สภาพการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี เป็นอย่างไร

๑.๓.๒ กระบวนการจัดการความเสี่ยงและหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการบริหารจัดการในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ เป็นอย่างไร

๑.๓.๓ การนำเสนอพุทธวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ สำหรับหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี มีวิธีการอย่างไร

^๔ จุฑามณ สติธิตลวนิชกุล, “แนวทางการบริหารความเสี่ยงองค์กร COSO Enterprise Risk Management 2017.”, วารสารวิชาชีพบัญชี, ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๔๒, (๒๕๖๑): ๑๑๑-๑๑๓.

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย แบ่งออกเป็น ๔ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ขอบเขตของเอกสาร เป็นขั้นตอนของการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาจากคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการความเสี่ยงโรคระบาด ประกอบด้วย

๑) **ชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources)** ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ คัมภีร์ทางด้านพระพุทธศาสนา

๒) **ชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources)** ได้แก่ หนังสือ ตำรา เอกสาร บทความทางวิชาการ และ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เนื้อหาสาระประกอบด้วย พุทธวิธีการจัดการความเสี่ยงจากหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการความเสี่ยงโรคระบาด การแพร่ระบาดของโรคอุบัติใหม่ในปัจจุบันจากหน่วยงานราชการ กระทรวงสาธารณสุข ข้อมูลข่าวสารจากเว็บไซต์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการโรคระบาด เช่น องค์กรด้านสาธารณสุข ได้แก่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.รพสต.) อาสาสมัครประจำหมู่บ้าน (อสม.) ใน ๓ อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองราชบุรี อำเภอโพธาราม และอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี เพื่อนำเสนอกระบวนการในการจัดการความเสี่ยง และหลักการที่นำไปปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน

ขั้นตอนที่ ๒ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย

๑) ทรงคุณวุฒิของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของในองค์กรสาธารณสุข จำนวน ๑๕ คน

๒) พระสงฆ์ฆาธิการที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือผู้ป่วยโรคระบาด โควิด-๑๙ จำนวน ๕ รูป

๓) นักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา จำนวน ๕ รูป/คน

๔) ผู้นำชุมชน และประชาชนทั่วไป จำนวน ๕ คน

โดยใช้วิธีการเจาะจงตามประเด็นที่ต้องการศึกษาวิจัย ซึ่งงานวิจัยในครั้งนี้มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญรวมทั้งหมด ๓๐ รูป/คน

ขั้นตอนที่ ๓ ขอบเขตด้านพื้นที่ที่ทำการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ในการการวิจัย/องค์กร จำนวน ๓ อำเภอของจังหวัดราชบุรี ได้แก่ ๑) อำเภอดำเนินสะดวก ๒) อำเภอโพธาราม และ ๓) อำเภอเมืองราชบุรี

ขั้นตอนที่ ๔ ขอบเขตด้านเวลา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยการเริ่มเก็บข้อมูลแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๕ ถึงวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๖๖ รวมระยะเวลา ๑ ปี

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

พุทธวิธีการจัดการความเสี่ยง หมายถึง การนำหลักการในทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการเพื่อการประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์ที่เกิดโรคระบาดอย่างรุนแรง

สถานการณ์โรคระบาดโคโรนา ๒๐๑๙ หมายถึง การเกิดโรคระบาดที่เรียกว่าไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (Corona 2019) ที่มีผลกระทบไปทั่วโลก

สาธารณสุขจังหวัดราชบุรี หมายถึง หน่วยงานที่ทำหน้าที่ ดังนี้ ๑) จัดทำแผนยุทธศาสตร์ด้านสุขภาพในเขตพื้นที่จังหวัด ๒) ดำเนินการ และให้บริการด้านการแพทย์และการสาธารณสุขในเขตพื้นที่จังหวัด ๓) กำกับ ดูแล ประเมินผล และสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานสาธารณสุขในเขตพื้นที่จังหวัด เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามกฎหมาย มีการบริการสุขภาพที่มีคุณภาพ และมีการคุ้มครองผู้บริโภคด้านสุขภาพ

การบริหารจัดการความเสี่ยง หมายถึง การจัดการความเสี่ยงที่เริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของสถานการณ์ กระบวนการในการจัดการความเสี่ยง และประเมินผลหลังการบริหารจัดการความเสี่ยงที่ได้นำหลักการทางพระพุทธศาสนาประยุกต์ใช้แล้ว เพื่อนำเสนอแนวทางการนำไปใช้ดำเนินชีวิตประจำวันในการทำกิจกรรม ในการปฏิบัติหน้าที่และกระบวนการทำงาน เพื่อให้องค์กรลดความเสียหายจากความเสี่ยงมากที่สุด

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การโรคระบาดโควิด-๑๙ ของหน่วยงานด้านสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี

๑.๖.๒ ได้หลักพุทธธรรมเกี่ยวกับบริหารการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานด้านสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี

๑.๖.๓ ได้รูปแบบพุทธวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙
ของหน่วยงานด้านสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี

๑.๖.๔ ได้นำไปเป็นแนวทางในเชิงนโยบายการจัดการความเสี่ยง

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานด้านสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี มีรายละเอียดดังนี้

๒.๑ แนวคิดการบริหารความเสี่ยง

๒.๑.๑ นิยามความเสี่ยง

๒.๑.๒ แนวคิดการบริหารจัดการความเสี่ยง

๒.๑.๓ การระบุความเสี่ยง

๒.๑.๔ การประเมินความเสี่ยง

๒.๑.๕ การจัดการความเสี่ยง

๒.๑.๖ กระบวนการบริหารความเสี่ยงตามแนว COSO ERM

๒.๑.๗ การบริหารความเสี่ยงตามหลักทฤษฎี

๒.๒ ทฤษฎีระบาดวิทยา

๒.๒.๑ วิวัฒนาการของการระบาดวิทยา

๒.๒.๒ ความหมายของระบาดวิทยา

๒.๒.๓ การดำเนินงานทางระบาดวิทยา

๒.๒.๔ ประโยชน์ของระบาดวิทยา

๒.๓ แนวคิดสุขภาวะองค์กร

๒.๓.๑ ความหมายของสุขภาวะองค์กร

๒.๓.๒ สุขภาวะองค์กรระดับบุคคล

๒.๓.๓ การเกิดภาวะความสมดุลของสุขภาวะองค์กร

๒.๔ หลักพุทธธรรมสำหรับการจัดการความเสี่ยง

๒.๔.๑ หลักสติ สัมปชัญญะ

๒.๔.๒ หลักภavana ๔

๒.๔.๓ หลักอิทธิบาท ๔

๒.๔.๔ หลักสัปปุริสธรรม ๗

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดการบริหารความเสี่ยง

๒.๑.๑ นิยามความเสี่ยง

ความเสี่ยง (Risk) คือ เหตุการณ์ที่มีโอกาสเกิดขึ้นได้ในอนาคต หรือการกระทำใดๆ ที่อาจเกิดขึ้นภายใต้สถานการณ์ที่ไม่แน่นอน และส่งผลกระทบหรือสร้างความเสียหาย (ทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่ใช่ตัวเงิน) หรือก่อให้เกิดความล้มเหลวหรือลดโอกาสที่จะบรรลุของแผน^{๑๐} วัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์กร ปัจจัยเสี่ยง (Risk Factor) คือ ต้นเหตุ/สาเหตุที่มาของความเสี่ยง ที่จะทำให้เกิดบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยต้องระบุได้ด้วยว่าเหตุการณ์นั้นจะเกิดที่ไหน เมื่อใดและเกิดขึ้นได้อย่างไร และทำไม ทั้งนี้ สาเหตุของความเสี่ยงที่ระบุควรเป็นสาเหตุที่แท้จริงเพื่อจะได้วิเคราะห์และกำหนดมาตรการลดความเสี่ยงในภายหลังได้อย่างถูกต้อง

การบริหารความเสี่ยง (Risk Management) คือ กระบวนการที่ใช้ในการบริหารจัดการปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ เพื่อให้โอกาสที่จะเกิดเหตุการณ์ความเสี่ยงลดลง หรือผลกระทบของความเสียหายจากเหตุการณ์ ความเสี่ยงอยู่ในระดับที่องค์กรยอมรับได้ (Risk Appetite) การจัดการความเสี่ยงต้องมองปัญหาความเสี่ยงแบบองค์รวม การจัดการความเสี่ยงที่เหมาะสมจะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงาน จากทุกระดับร่วมกัน พิจารณาทั้งความเสี่ยงที่ยอมรับได้ และระดับความเสี่ยงที่ยอมรับได้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและเห็นพ้องร่วมกันทั่วทั้งองค์กร จึงจะสามารถควบคุมความเสี่ยงให้อยู่ในระดับที่องค์กรยอมรับได้^{๑๑}

การบริหารความเสี่ยงทั่วทั้งองค์กร (Enterprise Risk Management) คือกระบวนการที่เป็นระบบในการบริหารปัจจัย และควบคุมกิจกรรม รวมทั้งกระบวนการดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อลดมูลเหตุของโอกาสที่จะทำให้เกิดความเสียหายจากการดำเนินการที่ไม่เป็นไปตามแผน เพื่อให้ระดับของความเสี่ยงและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอยู่ในระดับที่องค์กรสามารถยอมรับได้ ควบคุมได้ และ

^{๑๐} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (สำนักงาน ก.พ.ร.), คู่มือคำอธิบายตัวชี้วัดการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, ๒๕๕๓), หน้า ๑๐๑.

^{๑๑} ญัฐมา รongมาลี, พัทธิธรา สมควร, แนวทางการบริหารความเสี่ยงระดับองค์กร, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันป้องกันควบคุมโรคเขตเมือง, ๒๕๖๓), หน้า ๒.

ตรวจสอบได้อย่างเป็นระบบ โดยการคำนึงถึงการบรรลุเป้าหมาย ทั้งในด้านกลยุทธ์ การปฏิบัติตามกฎระเบียบ การเงิน และชื่อเสียงขององค์กรเป็นสำคัญโดยได้รับการสนับสนุนและการมีส่วนร่วมในการบริหารความเสี่ยงจากหน่วยงานทุกระดับทั่วทั้งองค์กร

๒.๑.๒ แนวคิดการบริหารจัดการความเสี่ยง

การบริหารความเสี่ยง กระบวนการที่เป็นระบบในการบริหารปัจจัย และควบคุมกิจกรรม รวมทั้งกระบวนการดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อลดมูลเหตุของโอกาสที่จะทำให้เกิดความเสียหายจากการดำเนินการที่ไม่เป็นไปตามแผน เพื่อให้ระดับของความเสี่ยงและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอยู่ในระดับที่สามารถยอมรับได้ ควบคุมได้ และตรวจสอบได้อย่างเป็นระบบ^{๑๒} ด้วยการดำเนินงานดังต่อไปนี้

๑. ความเสี่ยงตามแนวทางของ COSO : Enterprise Risk Management^{๑๓} ประกอบด้วย ๔ ด้าน คือ

๑.๑ ความเสี่ยงด้านกลยุทธ์ (Strategic Risk): เกี่ยวข้องกับการบรรลุเป้าหมายและพันธกิจในภาพรวมโดยความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นเป็นความเสี่ยงเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของ

- สถานการณ์ และเหตุการณ์ภายนอก ส่งผลต่อกลยุทธ์ที่กำหนดไว้ไม่สอดคล้องกับประเด็นยุทธศาสตร์ / วิสัยทัศน์

- เกิดจากการกำหนดกลยุทธ์ที่ขาดการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนหรือการร่วมมือกับองค์กรอิสระ ทำให้โครงการขาดการยอมรับ และโครงการไม่ได้นำไปสู่การแก้ไขปัญหา หรือตอบสนองต่อความต้องการของผู้รับบริการหรือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

- เป็นความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจากการตัดสินใจผิดพลาด หรือนำการตัดสินใจนั้น

๑.๒ ความเสี่ยงด้านการดำเนินงาน (Operation Risk): เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพ

ประสิทธิผล หรือผลการปฏิบัติงาน โดยความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นเป็นความเสี่ยงเนื่องจากกระบวนการภายในขององค์กร / กระบวนการ / เทคโนโลยีหรือนวัตกรรมที่ใช้ / บุคลากร / ความเพียงพอของข้อมูลส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินงาน

๑.๓ ความเสี่ยงด้านการรายงาน (Reporting Risk) หรือความเสี่ยงด้านการเงิน

^{๑๒} กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, คู่มือการบริหารความเสี่ยง, (กรุงเทพมหานคร: กลุ่มพัฒนากลยุทธ์กองแผนงาน กรมควบคุมโรค, ๒๕๖๐), หน้า ๘.

^{๑๓} ญัฐมา รongมาลี, พัทธิธรา สมควร, แนวทางการบริหารความเสี่ยงระดับองค์กร, หน้า ๓.

(Financial Risk) : เป็นความเสี่ยงเกี่ยวกับระบบรายงานที่สำคัญของหน่วยงาน เช่น สถานะการเงิน ผลการดำเนินงาน ฐานข้อมูลสำคัญ ระบบสารสนเทศขององค์กร ซึ่งเกี่ยวข้องกับ ความน่าเชื่อถือ ความถูกต้อง ความทันเหตุการณ์ ความปลอดภัยและการเข้าถึงข้อมูล การสูญเปล่า และความเสี่ยงที่เกี่ยวกับการบริหารงบประมาณและการเงิน

๑.๔ ความเสี่ยงด้านการปฏิบัติตามกฎหมายและกฎระเบียบ (Compliance Risk):

เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตามกฎระเบียบต่างๆ โดยความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นเป็น ความเสี่ยงเนื่องจากความไม่ชัดเจน ความไม่ทันสมัย หรือความไม่ครอบคลุมของกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ รวมถึงการทานิติกรรมสัญญา การร่างสัญญาที่ไม่ครอบคลุมการดำเนินงาน

๒. กระบวนการบริหารจัดการความเสี่ยง (Process) ตามมาตรฐาน ISO ๓๑๐๐๐:๒๐๐๙ (การประยุกต์กระบวนการบริหารจัดการความเสี่ยง (Focess) ตามมาตรฐาน)

- Establish the Context – ศึกษาวิเคราะห์ การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทั้ง ภายนอกที่ทำให้เกิดผลกระทบต่องค์กร

- Risk Identification – ระบุสถานการณ์และเหตุการณ์โดยพิจารณาปัจจัยความเสี่ยง ทุกด้านที่อาจเกิดขึ้น ควบคู่กับแผนกลยุทธ์

- Risk Analysis – วิเคราะห์ความเสี่ยง

- Risk Evaluation – การประเมินโอกาสและผลกระทบของเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้น

- Risk Treatment – การให้คำปรึกษา เสนอแนะ การจัดการความเสี่ยงหรือการ ตอบสนองความเสี่ยง จัดทำแผนความเสี่ยง มาตรการป้องกัน

- Monitoring and Review – ผลักดัน ขับเคลื่อน และประเมินผลให้แผนความเสี่ยง บรรลุเป้าหมาย

- Communication and Consultation – สื่อสาร สร้างความเข้าใจ ขั้นตอน วิธีการ ขอบเขตการดำเนินงานพร้อมสร้างวัฒนธรรมองค์กรด้านการบริหารความเสี่ยง

๓. ความเสี่ยงตามหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) ๑๐ ประการในการวิเคราะห์ เพื่อระบุความเสี่ยง ต้องนำแนวคิดเรื่องธรรมาภิบาลในแต่ละด้านมาพิจารณาปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ ที่ เกี่ยวข้องกับความเสี่ยงของโครงการที่คัดเลือกมา เช่น ด้านกลยุทธ์ อาจมีความเสี่ยงต่อเรื่อง ประสิทธิภาพ และการมีส่วนร่วมด้านการดำเนินงาน อาจมีความเสี่ยงต่อเรื่องประสิทธิภาพ และความ โปร่งใส ด้านการเงิน อาจมีความเสี่ยงต่อเรื่องนิติธรรม และภาระรับผิดชอบ ด้านกฎหมาย/กฎระเบียบ อาจมีความเสี่ยงต่อเรื่องนิติธรรมและความเสมอภาค

๑) หลักประสิทธิผล (Effectiveness) มีวิสัยทัศน์เชิงยุทธศาสตร์เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สร้างกระบวนการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบและมีมาตรฐาน มุ่งเน้นผลการปฏิบัติงานที่เป็นเลิศ ติดตามประเมินผลและพัฒนาปรับปรุงการปฏิบัติงานให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

๒) หลักประสิทธิภาพ (Emicency) ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด เกิดผลิตภาพ คุ่มค่าการลงทุน และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวม ลดขั้นตอนและระยะเวลาในการปฏิบัติงานและลดภาระค่าใช้จ่าย

๓) หลักการตอบสนอง (Responsiveness) ให้บริการได้อย่างมีคุณภาพภายใน ระยะเวลาที่กำหนด สร้างความเชื่อมั่นไว้วางใจ ตอบสนองตามความคาดหวัง/ความต้องการของประชาชน ผู้รับบริการ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้อย่างเหมาะสม

๔) หลักการรับผิดชอบ (Accountability) สามารถตอบคำถามและชี้แจงได้เมื่อมีข้อสงสัย จัดระบบการรายงานผลสัมฤทธิ์ต่อสาธารณะเพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบและการให้คุณให้โทษ และมีการจัดเตรียมระบบการแก้ไขหรือบรรเทาปัญหาและผลกระทบใด ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น

๕) หลักความโปร่งใส (Transparency) การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นและเชื่อถือได้ ให้ประชาชนได้รับทราบอย่างสม่ำเสมอ ตลอดจนวางระบบให้การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารดังกล่าวเป็นไปโดยง่าย

๖) หลักการมีส่วนร่วม (Participation) การรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับรู้เรียนรู้ ทำความเข้าใจแสดงทัศนะ เสนอปัญหา/ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้อง ร่วมคิดแก้ไขปัญหา ร่วมในกระบวนการตัดสินใจและการดำเนินงาน และร่วมตรวจสอบผลการปฏิบัติงาน

๗) หลักการกระจาย (Decentralization) การมอบอำนาจและกระจายความรับผิดชอบในการตัดสินใจและการอำนาจดำเนินการให้แก่ผู้ปฏิบัติงานในระดับต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งภาคส่วนอื่น ๆ ในสังคม

๘) หลักนิติธรรม (Rule of Law) การใช้อำนาจของกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับในการปฏิบัติงานอย่างเคร่งครัด ด้วยความเป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติและคำนึงถึงเสรีภาพของประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียฝ่ายต่าง ๆ

๙) หลักความเสมอภาค (Equity) การให้บริการอย่างเท่าเทียมกัน และต้องคำนึงถึงโอกาสความทัดเทียมกันของการเข้าถึงบริการสาธารณะของกลุ่มบุคคลผู้ด้อยโอกาสในสังคม

๑๐) หลักการมุ่งเน้น (Consensus Oriented) กระบวนการในการแสวงหาฉันทามติหรือข้อตกลงร่วมกัน ระหว่างกลุ่มฉันทามติ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกลุ่มที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจะต้องไม่มีข้อคัดค้านที่หาข้อยุติไม่ได้ในประเด็นที่สำคัญ

๒.๑.๓ การระบุความเสี่ยง

การระบุความเสี่ยง เป็นกระบวนการที่ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานร่วมกันระบุความเสี่ยง และปัจจัยเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับโครงการ/กิจกรรม โดยต้องคำนึงถึงความเสี่ยงที่มีสาเหตุมาจากปัจจัยภายในและภายนอก เพื่อให้ทราบถึงเหตุการณ์ที่เป็นความเสี่ยง และปัจจัยเสี่ยงที่มีผลกระทบต่อการบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์กร^{๑๔}

วิธีการในการระบุความเสี่ยง มีหลายวิธีอาจเลือกใช้ได้ตามความเหมาะสม เช่น การระดมสมอง การใช้ Checklist การวิเคราะห์สถานการณ์จากการตั้งคำถาม "What -if" การวิเคราะห์ขั้นตอนการปฏิบัติงานในแต่ละขั้นตอนที่สำคัญ เป็นต้น

ขั้นตอนการระบุความเสี่ยง

- ๑.กำหนดปัญหา (Problem)
๒. กำหนดกลุ่มปัจจัยที่จะทำให้เกิดปัญหา
- ๓.หาสาเหตุในแต่ละปัจจัย (Possible cause)
- ๔.หาสาเหตุหลักของปัญหา
- ๕.จัดลำดับความสำคัญของสาเหตุ
๖. ใช้แนวทางการปรับปรุงที่จำเป็น

๒.๑.๔ การประเมินความเสี่ยง

การประเมินความเสี่ยงเป็นกระบวนการที่ประกอบด้วย การวิเคราะห์ การประเมิน และการจัดระดับความเสี่ยง ที่มีผลกระทบต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของกระบวนการทำงานของหน่วยงานหรือขององค์กร ซึ่งประกอบด้วย ๔ ขั้นตอน ดังนี้

๑) การกำหนดเกณฑ์การประเมินมาตรฐาน เป็นการกำหนดเกณฑ์ที่จะใช้ในการประเมินความเสี่ยง ได้แก่ ระดับโอกาสที่จะเกิดความเสี่ยง (Likelihood) ระดับความรุนแรงของผลกระทบ (impact) และระดับของความเสี่ยง (Degree of Risk) โดยคณะกรรมการบริหารความเสี่ยงของแต่ละหน่วยงานจะต้องกำหนดเกณฑ์ของหน่วยงานขึ้น ซึ่งสามารถกำหนดเกณฑ์ได้ทั้งเกณฑ์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับข้อมูลสภาพแวดล้อมในหน่วยงาน และดุลยพินิจการตัดสินใจของคณะกรรมการบริหารความเสี่ยงฯ และฝ่ายบริหารของหน่วยงาน โดยเกณฑ์ในเชิงปริมาณจะเหมาะสมกับหน่วยงานที่มีข้อมูลตัวเลข หรือจำนวนเงินมาใช้ในการวิเคราะห์อย่างพอเพียง สำหรับหน่วยงานที่มี

^{๑๔} ญัฐมา รongมาลี, พัทธิธรรา สมควร, แนวทางการบริหารความเสี่ยงระดับองค์กร, หน้า ๓.

ข้อมูลเชิงพรรณนาไม่สามารถระบุเป็นตัวเลขหรือจำนวนเงินที่ชัดเจนได้ก็ให้กำหนดเกณฑ์ในเชิงคุณภาพ

๒) การประเมินโอกาสและผลกระทบของความเสี่ยง เป็นการนำความเสี่ยงและปัจจัยเสี่ยงแต่ละปัจจัยที่ระบุไว้มาประเมินโอกาสที่จะเกิดเหตุการณ์ความเสี่ยงต่าง ๆ และประเมินระดับความรุนแรงหรือมูลค่าความเสียหายจากความเสี่ยง เพื่อให้เห็นถึงระดับของความเสี่ยงที่แตกต่างกัน ทำให้สามารถกำหนดการควบคุมความเสี่ยงได้อย่างเหมาะสม ซึ่งจะช่วยให้หน่วยงานสามารถวางแผนและจัดสรรทรัพยากรได้อย่างถูกต้องภายใต้งบประมาณ กำลังคน หรือเวลาที่มีจำกัด โดยอาศัยเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ข้างต้น ซึ่งประกอบด้วย การพิจารณาโอกาส/ความถี่ในการเกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ว่ามีโอกาas/ความถี่ที่จะเกิดนั้นมากน้อยเพียงใด ตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดและการพิจารณาความรุนแรงของผลกระทบของความเสี่ยงที่มีผลต่อหน่วยงานว่ามีระดับความรุนแรง หรือมีความเสียหายเพียงใด ตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดการประเมินความเสี่ยง โดยระบุโอกาสของการเกิดความเสี่ยงว่าจะก่อให้เกิดความเสียหายในระดับใด และเมื่อเกิดความเสี่ยงขึ้นแล้วส่งผลกระทบต่อใครบ้าง ในระดับเท่าใด

๓) การวิเคราะห์ความเสี่ยง เมื่อพิจารณาโอกาส/ความถี่ที่จะเกิดเหตุการณ์ และความรุนแรงของผลกระทบของแต่ละปัจจัยเสี่ยงแล้วให้นำผลที่ได้มาพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างโอกาสที่จะเกิดความเสี่ยง และผลกระทบของความเสี่ยงต่อกรมควบคุมโรค/หน่วยงาน ว่าก่อให้เกิดระดับของความเสี่ยงในระดับใด

๔) การจัดลำดับความเสี่ยง เมื่อได้ค่าระดับความเสี่ยงแล้ว จะนำมาจัดลำดับความรุนแรงของความเสี่ยงที่มีผลต่อกรมควบคุมโรค เพื่อพิจารณากำหนดกิจกรรมการควบคุมในแต่ละสาเหตุของความเสี่ยงที่สำคัญให้เหมาะสม โดยพิจารณาจากระดับของความเสี่ยงที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างโอกาสที่จะเกิดความเสี่ยง และผลกระทบของความเสี่ยง ที่ประเมินได้ตามตารางการประเมินความเสี่ยง โดยจัดเรียงตามลำดับจากระดับสูงมาก สูง ปานกลาง ต่ำ และเลือกความเสี่ยงที่มีระดับสูงมากและสูง มาจัดทำแผนการบริหาร/จัดการความเสี่ยงในขั้นตอนต่อไป^{๑๕}

๒.๑.๕ การจัดการความเสี่ยง

การจัดการความเสี่ยงแนวทางในการจัดการความเสี่ยง^{๑๖} มี ๔ วิธี ดังนี้

^{๑๕} กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, คู่มือการบริหารความเสี่ยง, หน้า ๑๕-๑๖.

^{๑๖} ญัฐมา รongมาลี, พัทธิธรา สมควร, แนวทางการบริหารความเสี่ยงระดับองค์กร, หน้า ๙.

๑. การยอมรับความเสี่ยง (Take Risk) เป็นความเสี่ยงที่อยู่ในระดับความเสี่ยงปานกลางต่ำ หรือ ต่ำมาก หรือเป็นความเสี่ยงที่มีต้นทุนในการจัดการความเสี่ยงสูงมากจนไม่คุ้มค่ากับผลที่จะได้รับหรือเป็นความเสี่ยงที่อยู่นอกเหนือการควบคุมขององค์กรซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากปัจจัยภายนอกที่ไม่สามารถควบคุมได้

๒. การลดหรือควบคุมความเสี่ยง (Treat Risk) เป็นการจัดการความเสี่ยงในกรณีที่หน่วยงานเห็นว่าความเสี่ยงนั้น เกิดขึ้นจากปัจจัยภายในหรือมีสาเหตุที่สามารถลดหรือควบคุมได้ด้วยวิธีการควบคุมภายในหรือปรับปรุงระบบการทำงาน เพื่อลดโอกาสจะเกิดความเสียหาย หรือผลกระทบให้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้ เหมาะกับลักษณะงานที่ต้องปฏิบัติบ่อยครั้งหรือปฏิบัติเป็นประจำ เช่น การใช้ระบบงานอัตโนมัติทดแทนกระบวนการที่ใช้คน การปรับปรุงกระบวนการทำงานเพื่อลดความซ้ำซ้อน การมีระบบตรวจจับและป้องกันการกระทำทุจริต การกำหนดให้มี Checklist เพื่อตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนในการทำงาน การจัดอบรม การทำคู่มือการปฏิบัติงานเพื่อลดปัญหาจากการทำงานผิดพลาด หรือหากเป็นความเสี่ยงที่เกิดจากปัจจัยภายนอกที่อาจนำภัยพิบัติหรือมาตรการต่างๆ มาใช้เพื่อลดผลกระทบหรือความรุนแรงของความเสี่ยงนั้น เช่น การทำ Business Continuity Plan เพื่อให้สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องในช่วงเกิดเหตุการณ์ความเสียหายและอยู่ระหว่างการแก้ไข เพื่อให้กลับไปสู่สภาพการดำเนินงานตามปกติได้เร็วที่สุด

๓. การหลีกเลี่ยงความเสี่ยง (Terminate Risk) เป็นการปฏิเสธและหลีกเลี่ยงโอกาสที่จะเกิดความเสี่ยง โดยการหยุด ยกเลิก หรือเปลี่ยนแปลงกิจกรรมหรือโครงการที่จะนำไปสู่เหตุการณ์ที่เป็นความเสี่ยง

๔. การกระจายหรือถ่ายโอนความเสี่ยง (Transfer Risk) เป็นการถ่ายโอนงานโครงการหรือกิจกรรม ให้หน่วยงานอื่นช่วยแบ่งความรับผิดชอบ อาจเป็นหน่วยงานภายในหรือภายนอกองค์กร โดยเฉพาะกรณีที่เห็นว่าเป็นความเสี่ยงที่คาดไม่ถึง หรือมีระดับความรุนแรงสูง เช่น ภัยธรรมชาติหรือวินาศภัยต่างๆ ซึ่งหน่วยงานไม่สามารถแบกรับความเสี่ยงนั้นได้ ก็อาจกระจายหรือถ่ายโอนความเสี่ยงด้วยการประกันภัย หรือในกรณีความเสี่ยงที่เกิดจากความไม่ชำนาญงานของบุคลากรภายในหน่วยงานก็อาจจัดจ้างบุคลากรภายนอกมาดำเนินการแทน

๒.๑.๖ กระบวนการบริหารความเสี่ยงตามแนว COSO ERM^{๑๗}

๑. สภาพแวดล้อมภายใน (Internal Environment) สภาพแวดล้อมภายในครอบคลุมถึง แนวนโยบายโดยทั่วไปขององค์กร ปรัชญาและรูปแบบการบริหาร วัฒนธรรมองค์กร ข้อจำกัด ระเบียบปฏิบัติ ความรู้ ความสามารถของบุคลากร และสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงานของบุคลากร

๒. การกำหนดวัตถุประสงค์ (Objective Settings) ผู้บริหารจะต้องกำหนด เป้าประสงค์ ในการดำเนินงาน และบุคลากรทุกคนต้องรู้เป้าหมายของหน่วยงาน รู้และเข้าใจกระบวนการภายใน ของหน่วยงานตนเองซึ่งการกำหนดเป้าหมายสามารถพิจารณาได้ในด้านต่าง ๆ เช่น วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ด้านยุทธศาสตร์ ด้านปฏิบัติงาน เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพ ผลการปฏิบัติงาน ด้านการรายงาน เกี่ยวข้องกับการรายงานทั้งภายในและภายนอกองค์กรด้านการปฏิบัติตาม กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตามกฎหมายและกฎระเบียบต่าง ๆ

๓. การระบุเหตุการณ์ (Event Identification) เป็นการระบุเหตุการณ์ความไม่แน่นอนที่ อาจเกิดขึ้น โดยพิจารณาจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอก ได้แก่ สถานะเศรษฐกิจ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ การเมือง สังคม คุณภาพของบุคลากร กระบวนการทำงาน วิธีการปฏิบัติงานเทคโนโลยีใหม่ๆ และเหตุการณ์ที่มีความเป็นไปได้ว่าจะเกิดผลกระทบต่อการบรรลุเป้าหมายของหน่วยงาน ซึ่งต้องประเมิน และตอบสนองกับเหตุการณ์นั้นให้ครอบคลุมทุกประเภทของความเสี่ยง เพื่อให้ผู้บริหาร ได้รับข้อมูลที่เพียงพอในการบริหารงานและตัดสินใจ

๔. การประเมินความเสี่ยง (Risk Assessment) ประเมินโดยพิจารณาว่า แต่ละปัจจัยเสี่ยง นั้นมีโอกาสที่จะเกิด (Likelihood) มากน้อยเพียงใด หากส่งผลกระทบ (Impact) ต่อหน่วยงานรุนแรงเพียงใด ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อเป็นฐานในการตัดสินใจว่าจะบริหารความเสี่ยงนั้นอย่างไร รวมถึงการประเมินความเสี่ยงทั่วไปก่อนที่จะมีมาตรการควบคุมความเสี่ยงที่มีอยู่ (Inherent Risk) หรือความเสี่ยงที่เหลืออยู่ (Residual Risk)

๕. การตอบสนองความเสี่ยง (Risk Response) เป็นการระบุทางเลือกในการจัดการความเสี่ยง และคัดเลือกวิธีการจัดการที่เหมาะสม โดยพิจารณาจากโอกาสที่จะเกิดและผลกระทบ รวมถึงค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนในการดำเนินการ เปรียบเทียบกับประโยชน์ที่จะได้รับว่ามีความคุ้มค่าหรือไม่ โดยมี ๔ แนวทางในการตอบสนองความเสี่ยง ได้แก่ การหลีกเลี่ยง (Avoid) การหาผู้ร่วมรับความเสี่ยง (Share) การลด (Reduce) การยอมรับ (Accept)

^{๑๗} ญัตติมา รอมมาลี, พัทธิธรา สมควร, แนวทางการบริหารความเสี่ยงระดับองค์กร, หน้า ๑๐.

๖. กิจกรรมควบคุม (Control Activities) กิจกรรมที่กำหนดขึ้นเพื่อตอบสนองต่อความเสี่ยง ประกอบด้วย กิจกรรมที่ช่วยลดเหตุการณ์ที่น่าจะเกิดเป็นความเสี่ยงหรือลดผลกระทบความเสียหายเมื่อเกิดเหตุการณ์นั้นขึ้น โดยมีการกำหนดตัวผู้รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรม ระยะเวลาในการปฏิบัติ การวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์ของกิจกรรม ค่าใช้จ่ายสำหรับกิจกรรม และระดับความเสี่ยงที่คงเหลือจากการปฏิบัติกิจกรรมนั้น กิจกรรมการควบคุมอาจมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมภายในองค์กร ลักษณะธุรกิจ โครงสร้างและวัฒนธรรมองค์กร ซึ่งอาจแบ่งได้เป็น ๔ ประเภท คือ

(๑) การควบคุมแบบป้องกัน (Preventive Control) เป็นวิธีการควบคุมที่กำหนดขึ้นเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสี่ยงและข้อผิดพลาดตั้งแต่แรก

(๒) การควบคุมเพื่อให้ตรวจพบ (Detective Control) เป็นวิธีการควบคุมเพื่อหาค้นพบข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นแล้ว

(๓) การควบคุมแบบส่งเสริมหรือชี้แนะ (Directive Control) เป็นวิธีควบคุมที่ส่งเสริมหรือกระตุ้นให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

(๔) การควบคุมเพื่อการแก้ไข (Corrective Control) เป็นวิธีควบคุมที่กำหนดขึ้นเพื่อแก้ไขข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้น และป้องกันไม่ให้เกิดซ้ำอีกในอนาคต

๗. สารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication) การบริหารจัดการต้องมีการระบุถึงสารสนเทศที่จำเป็นทั้งจากแหล่งข้อมูลภายในและภายนอกองค์กร การจัดเก็บ และมีระบบสื่อสารไปยังบุคลากรทุกระดับในหน่วยงาน การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพจะครอบคลุมถึงการสื่อสารจากระดับบนลงล่าง ระดับล่างไปสลับบน และการสื่อสารระหว่างหน่วยงาน รวมถึงการแลกเปลี่ยนข้อมูลกับบุคคลภายนอกองค์กร เช่น ลูกค้า ผู้จัดหาสินค้า ผู้ให้บริการ เป็นต้นตามแนวทาง COSO นั้น สารสนเทศมีความสำคัญและจำเป็นต่อบุคลากรทุกระดับขององค์กร เนื่องจากเราต้องใช้สารสนเทศในการระบุ ประเมิน และกำหนดวิธีจัดการความเสี่ยง และด้านอื่นๆ เพื่อดำเนินงานให้ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ได้

๘. การติดตามประเมินผล (Monitoring) การบริหารความเสี่ยงขององค์กรต้องได้รับการติดตามประเมินผลและได้รับการบริหารความเสี่ยงขององค์กรต้องได้รับการติดตามประเมินผลและได้รับการปรับเปลี่ยนตามความจำเป็น การติดตามการบริหารความเสี่ยง สามารถทำได้ ๒ แบบ หรือใช้ทั้ง ๒ วิธีร่วมกัน คือ

- การติดตามอย่างต่อเนื่อง เป็นการดำเนินการอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างทันทั่วทั้งที่ และถือเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงาน

- การติดตามรายครั้ง เป็นการดำเนินการภายหลังจากเกิดเหตุการณ์ ดังนั้นปัญหาที่เกิดขึ้นจะได้รับการแก้ไขอย่างรวดเร็ว

๒.๑.๗ พุทธวิธีบริหารความเสี่ยง

พุทธวิธีการบริหาร(Buddhas Administration Method)

พุทธะ หมายถึง พระพุทธเจ้า วิธี หมายถึง ทำนองหรือหนทางที่จะทำ , แบบ, เยี่ยงอย่าง, กฎ, เกณฑ์, คติ, ธรรมเนียม บริหารหมายถึง ดำเนินการ, จัดการ, ปกครอง, ออกคำสั่ง

ความหมาย (Meaning) การบริหาร หมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น(Getting Things Done Through Other People) เพราะฉะนั้น พุทธวิธีการบริหาร จึงหมายถึง รูปแบบการบริหารจัดการของพระพุทธเจ้า

พุทธวิธีการบริหารตามกรอบหน้าที่ (Function)ของนักบริหาร คือ POSDC

P = Planning: การวางแผน O = Organizing :การจัดองค์กร S = Staffing :การบริหารงานบุคคล D = Directing:การอำนวยการ C = Controlling:การกำกับดูแล

พุทธวิธีในการวางแผน Buddhas Planning

๑. ทรงวางแผนไปโปรดปัญจวัคคีย์

๒. ทรงกำหนดวัตถุประสงค์ของการบวชที่ชัดเจนเช่นตัวอย่าง เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด^{๑๘}

๓. ทรงให้ผู้บริหรต้องมี จักขุมา คือ มีสายตา ที่ยาวไกล หรือมองการณ์ไกล หรือมีวิสัยทัศน์^{๑๙}

๔. ทรงกำหนดเป้าหมายสูงสุดของการปฏิบัติธรรม คือ ความหลุดพ้นทุกข์ หรือวิมุตติ ตัวอย่างเช่น เปรียบเหมือนมหาสมุทรมีรสเดียว คือ รสเค็ม ฉันทิ ธรรมวินัยนี้ก็มีรสเดียว คือ วิมุตติรส ฉันทิ^{๒๐}

๕. ทรงวางแผนเพื่อประกาศพระศาสนาไปในทิศต่าง ๆ

ตัวอย่างเช่น ภิกษุทั้งหลาย...เธอทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ท้าวดาและมนุษย์ทั้งหลาย แต่อย่าไปทางเดียวกันสองรูป...แม้เราเองก็จะไปยังตำบลอุรุเวระเสนานิคม เพื่อแสดงธรรม^{๒๑}

^{๑๘} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๘/๒๓.

^{๑๙} อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๔๕๕/๑๔๖.

^{๒๐} วิ.จู. (ไทย) ๗/๔๖๒/๒๙๑.

^{๒๑} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๒/๓๙.

๖. ทรงวางแผนให้เผยแพร่ธรรมด้วยหลักสมานฉันท์ ตัวอย่างเช่น ให้เผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยขันติ คือ ความอดทน ไม่ให้ว่าร้ายหรือการเช่นฆ่าประหัตประหาร เพื่อบีบบังคับให้คนหันมานับถือพระพุทธศาสนา^{๒๒}

ความหมายของการบริหารความเสี่ยง

ความเสี่ยง (Risk) คือ การวัดความสามารถ ที่จะดำเนินการให้วัตถุประสงค์ของงานประสบความสำเร็จ ภายใต้การตัดสินใจ งบประมาณ กำหนดเวลา และข้อจำกัดด้านเทคนิคที่เผชิญอยู่ อย่างเช่น การจัดทำโครงการเป็นชุดของกิจกรรม ที่จะดำเนินการเรื่องใดเรื่องหนึ่งในอนาคต โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด มาดำเนินการให้ประสบความสำเร็จ ภายใต้กรอบเวลาอันจำกัด ซึ่งเป็นกำหนดการปฏิบัติการในอนาคต ความเสี่ยงจึงอาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา อันเนื่องมาจากความไม่แน่นอน และความจำกัดของทรัพยากรโครงการ ผู้บริหารโครงการจึงต้องจัดการความเสี่ยงของโครงการ เพื่อให้ปัญหาของโครงการลดน้อยลง และสามารถดำเนินการให้ประสบความสำเร็จ ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดการความเสี่ยงหรือ การบริหารความเสี่ยง (Risk management) คือ การจัดการความเสี่ยง ทั้งในกระบวนการในการระบุ วิเคราะห์(Risk analysis) ประเมิน (Risk assessment) ตรวจสอบ และควบคุมความเสี่ยงที่สัมพันธ์กับ กิจกรรม หน้าที่และกระบวนการทำงาน เพื่อให้องค์กรลดความเสียหายจากความเสี่ยงมากที่สุด อันเนื่องมาจากภัยที่องค์กรต้องเผชิญในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง หรือเรียกว่า อุบัติภัย (Accident)

ความสำคัญของการบริหารความเสี่ยง

การสร้างมูลค่าองค์กรให้สูงสุดภายใต้สภาวะการที่ไม่แน่นอนในการดำเนินธุรกิจ

ผู้บริหารที่ปัจจุบันยอมรับว่า เหตุผลที่สนับสนุนให้มีการบริหารความเสี่ยงในองค์กรคือ การที่ทุกองค์กรต้องพยายามสร้างหรือเพิ่มมูลค่าเพิ่มให้กับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งปวง แม้ว่าจะมีความไม่แน่นอนหลายประการที่อาจกระทบต่อการดำเนินธุรกิจ มูลค่าขององค์กรเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้เพียงใด ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้บริหารในการตัดสินใจ การกำหนดกลยุทธ์การบริหารงานประจำวันในองค์กรนั้นๆ ความไม่แน่นอนทางธุรกิจนี้เป็นดาบสองคม คืออาจก่อให้เกิดผลลัพธ์ในทางบวกซึ่งเป็นการให้โอกาสแก่องค์กร หรืออาจก่อให้เกิดผลลัพธ์ในทางลบซึ่งถือว่าเป็นความเสี่ยงดังนั้นก็จึงเป็นสิ่งที่

^{๒๒} พ.ร.บ. (ไทย) ๒๕/๒๔/๓๔.

ท้าทายผู้บริหาร ให้ต้องสามารถใช้โอกาสให้เป็นประโยชน์ในการกำหนดกลยุทธ์องค์กร หรือกำหนดระดับความเสี่ยงที่เหมาะสมที่องค์กรสามารถยอมรับได้

การบริหารความเสี่ยง(Enterprise Risk Management) เป็นกระบวนการที่มีระบบสามารถนำไปใช้กับทุกองค์กรและทุกธุรกิจ เพื่อบ่งชี้เหตุการณ์ความเสี่ยง ประเมินความเสี่ยง จัดลำดับความสำคัญและจัดการความเสี่ยง โดยการบริหารความเสี่ยงขององค์กรจะช่วยให้เกิดผลต่อไปนี้

๑. สนับสนุนให้องค์กรสามารถพิจารณาระดับความเสี่ยงที่องค์กรยอมรับได้ หรือต้องการที่จะยอมรับเพื่อสร้างมูลค่าให้กับผู้ถือหุ้น

๒. กำหนดกรอบการดำเนินงานให้แก่องค์กรเพื่อให้สามารถบริหารความไม่แน่นอนความเสี่ยงและโอกาสของธุรกิจอย่างมีประสิทธิภาพ

ประโยชน์ของการบริหารความเสี่ยง

การบริหารความเสี่ยงช่วยให้องค์กรสามารถบรรลุเป้าหมายในขณะที่ลดอุปสรรคหรือสิ่งที่ไม่คาดหวังที่อาจเกิดขึ้นทั้งในด้านผลกำไรและการปฏิบัติงาน ป้องกันความเสียหายต่อทรัพยากรขององค์กร และสร้างความมั่นใจในการรายงานและการปฏิบัติตามกฎระเบียบ การบริหารความเสี่ยงจึงมีประโยชน์หลาย ประการดังนี้

๑. ความสอดคล้องกันระหว่างความเสี่ยงที่ยอมรับได้ (Risk Appetite) และกลยุทธ์ขององค์กร: ความเสี่ยงที่ยอมรับได้ คือ ความไม่แน่นอนโดยรวมที่องค์กรยอมรับได้โดยยังคงให้ธุรกิจบรรลุเป้าหมาย ความเสี่ยงที่ยอมรับได้เป็นปัจจัยที่สำคัญในการประเมินทางเลือกในการดำเนินกลยุทธ์ การบริหารความเสี่ยงช่วยให้ผู้บริหารพิจารณาความเสี่ยงที่ยอมรับได้ที่สอดคล้องกับกลยุทธ์ขององค์กร

๒. ความสัมพันธ์ระหว่างการเติบโต ความเสี่ยง และ ผลตอบแทนธุรกิจ: การบริหารความเสี่ยงสนับสนุนให้องค์กรสามารถบ่งชี้เหตุการณ์ ประเมินความเสี่ยงและจัดการความเสี่ยงให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ด้านการเติบโตและผลตอบแทนของธุรกิจ

๓. การจัดการความเสี่ยง: เนื่องจากการบริหารความเสี่ยง ครอบคลุมเหตุการณ์ทั้งหมดที่เกิดขึ้น โดยไม่จำเป็นจะต้องจำกัดเฉพาะสิ่งที่มีความเสียหาย จึงช่วยให้ผู้บริหารสามารถบ่งชี้และใช้ประโยชน์จากเหตุการณ์ในเชิงบวกได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

๔. การลดความสูญเสียและสิ่งที่ไม่คาดหวังจากการดำเนินการ: การบริหารความเสี่ยงช่วยให้องค์กรตระหนักถึงเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้นในทางเสียหาย ประเมินความเสี่ยง และกำหนดวิธีจัดการ ดังนั้นลดสิ่งที่ไม่คาดหวังและการสูญเสียต่อธุรกิจ

๕. การบริหารความเสี่ยงทั่วทั้งองค์กร: องค์กรทุกแห่งประสบกับความเสี่ยงมากมายซึ่งมีผลต่อหน่วยงานและการปฏิบัติงานต่างๆ การบริหารความเสี่ยงช่วยให้เห็นว่าความเสี่ยงมีความเชื่อมโยงกัน ดังนั้นการจัดการความเสี่ยงทั้งหมดจึงควรมองความเสี่ยงในภาพรวมขององค์กร

๖. การสร้างโอกาส: การพิจารณาเหตุการณ์ทั้งหมดที่อาจเกิดขึ้นต้องครุ่นคิดโดยไม่จำกัดเฉพาะความเสี่ยงที่เป็นความเสียหาย ช่วยให้ผู้บริหารสามารถบ่งชี้ และใช้ประโยชน์จากเหตุการณ์ในเชิงบวกได้มีประสิทธิภาพมากขึ้น (อ้างอิงมาจาก แนวทางบริหารความเสี่ยง Price Waterhouse Cooper)

การวางแผนแก้ไขปัญหตามหลักอริยสัจ

การประยุกต์ใช้ธรรมะมาเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการเป็นสิ่งที่สามารถทำได้ไม่ยาก แต่เวลาจะลงมือทำจริงๆ แล้ว เรามักจะมองข้ามหรือนึกไม่ถึง ทั้งๆ ที่หลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่เราคุ่นเคยกันดีอยู่แล้ว หรือเราอาจทำอยู่แล้วโดยไม่รู้ตัว แนวโน้มการบริหารสมัยใหม่ก็หันเหเข้าสู่หลักพื้นฐาน คือการทำคุณงามความดีมากขึ้น เช่น เน้นเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมสิ่งแวดล้อม การสร้างสมดุลชีวิตและธุรกิจ การใส่ใจให้ความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของพนักงานมากขึ้น ฯลฯ

ซึ่งการทำธุรกิจภายใต้การทำความดีมีคุณธรรมก็จะสอดคล้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาหลายประการ ยกตัวอย่างหลักธรรมพื้นฐานที่เรียกว่า อริยสัจ ๔ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ ก็สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้อย่างกว้างขวาง ในที่นี้จะยกตัวอย่างการนำหลักอริยสัจ ๔ มาใช้กับการวางแผนแก้ปัญหาในการทำงาน โดยเป็นตัวย่อว่า 4C ได้แก่ 1. Case 2. Cause 3. Clear 4. Crack

ตัวอย่างการประยุกต์ใช้ อริยสัจ ๔ กับ การวางแผนแก้ปัญหาพนักงานลาออก

๑. ทุกข์ (case) = ปัญหา: อัตราพนักงานลาออกสูง
๒. สมุทัย (cause) = สาเหตุของปัญหา: วิเคราะห์สาเหตุการลาออกของพนักงาน ได้แก่
 - หาโอกาสความก้าวหน้าที่อื่น
 - ไปรับเงินเดือนที่สูงขึ้นในที่อื่น
 - ขาดเส้นทางอาชีพในระยะยาว
 - ไปศึกษาต่อ
 - ไม่มีความสุขกับงานที่ทำ
 - รู้สึกว่าตนเองไม่มีคุณค่า
 - การเปลี่ยนแปลงวิธีการทำงาน
 - ขัดแย้งกับหัวหน้า
 - เหตุผลเรื่องส่วนตัวหรือครอบครัว
 - เปลี่ยนสายอาชีพ

- ไม่มีส่วนร่วมกับความสำเร็จ
- ฯลฯ

๓. นิโรธ (clear) = หมดปัญหา : อัตราการลาออกลดลง พนักงานผูกพันกับองค์กร

๔. มรรค (crack) = วิธีการแก้ปัญหา : นำสาเหตุของปัญหามาจัดกลุ่มแล้วเรียงลำดับความสำคัญ และวางแผนมาตรการสำหรับแก้ไขแต่ละด้าน

- Reward & Recognition เช่น ปรับปรุงระบบบริหารค่าตอบแทน การให้รางวัล การให้คำยกย่องชมเชย การให้แรงจูงใจ สิทธิประโยชน์ต่าง ๆ

- Role & Responsibility เช่น ออกแบบและมอบหมายภาระงาน ให้มีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบที่สำคัญ ส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กร

- Relation & Retention เช่น สร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร สร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน สื่อสารให้พนักงานได้รับข้อมูลที่ชัดเจน

- Engagement & Development เช่น วางระบบพัฒนาความก้าวหน้าในสายอาชีพ ฝึกอบรมให้พนักงานเก่งขึ้น ให้ทุนการศึกษา ส่งเสริมกิจกรรมครอบครัวพนักงาน

นี่เป็นตัวอย่างง่าย ๆ สำหรับเป็นไอเดียหรือแนวทางที่จะนำไปดำเนินการต่อ สำหรับการนำหลักธรรมอริยสัจ ๔ หรือ 4C ไปประยุกต์ใช้ก็อาจจะทำได้โดยส่งเสริมให้พนักงานหรือหัวหน้างานช่วยกันบันทึกปัญหาประจำวันที่พบในการทำงาน แล้วนำมาวิเคราะห์ปัญหาร่วมกันว่ามีสาเหตุมาจากอะไรบ้าง จากนั้นก็ระบุสิ่งที่เป็ความคาดหวังในการบรรลุ แล้วก็คิดหาแนวทางแก้ไขปัญหาจากสาเหตุที่เราได้ทำการจัดกลุ่มและเรียงลำดับความสำคัญแล้ว ว่าจะสามารถแก้ปัญหานั้น ๆ ด้วยวิธีการใดได้บ้าง ถ้าหากเราเร่งรัดส่งเสริมให้บุคลากรประยุกต์ใช้แนวทางอริยสัจ ๔ เพื่อแก้ปัญหาในงานได้จนเป็นวัฒนธรรมในการทำงานแล้ว ก็จะทำให้องค์กรได้รู้แจ้งเห็นจริง แก้ไขปัญหาอุปสรรคได้อย่างทะลุปรุโปร่ง จนบรรลุความสำเร็จได้อย่างแน่นอน(<https://humanrevod.wordpress.com> (Posted : เมษายน 3, 2013))

พุทธวิธีที่ส่งเสริมการบริหารความเสี่ยง

การวางกฎระเบียบเกี่ยวกับการบรรพชาอุปสมบท นับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญเพื่อการคัดกรองและตรวจสอบบุคลากรขององค์กร เพื่อให้ได้มาเป็นศาสนทายาทที่มีคุณภาพคือพระอุปัชฌาย์ ผู้ที่ให้การอุปสมบทแนะนำข้อวัตรปฏิบัติ บทบัญญัติเกี่ยวกับพระธรรมวินัยที่ทรงอนุญาตและข้อห้ามมิให้ประพฤติปฏิบัติ และเพื่อนำมาซึ่งความเลื่อมใสแก่พุทธศาสนิกชนและความมั่นคงของพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยจะได้นำเสนอความเป็นมาของการบรรพชาอุปสมบทพอสังเขป ดังนี้

๑. การบรรพชาอุปสมบทของกุลบุตรในปฐมโพธิกาลในข้อนี้ ผู้วิจัยจะแสดงคุณสมบัติของกุลบุตร โดยกล่าวถึงการอุปสมบทของกุลบุตรในปฐมโพธิกาลซึ่งมีคุณสมบัติสมบูรณ์แล้ว เป็นการอุปสมบทที่ยังไม่ก่อให้เกิดความเสี่ยง เพราะเป็นผู้มีความศรัทธาเป็นที่ตั้ง หรือเป็นผู้บวชด้วยความเคารพในพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นผู้ที่ พระพุทธเจ้าทรงประทานการบวชด้วยวิธีที่เรียกว่า เอหิภิกขุอุปสัมปทา เป็นต้น จัดว่าเป็นผู้มีตั้งใจ มุ่งมั่นและเต็มใจในการบวช จึงมิได้สร้างความเสื่อมเสียให้เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนา ดังจะได้ยกตัวอย่างเรื่องราวของท่านเหล่านั้น พอเป็นตัวอย่าง ดังนี้

๑) กุลบุตรผู้ได้สดับพระธรรมเทศนาแล้วพิจารณาและปฏิบัติ กาย วาจา ใจ ไปตามพระธรรมเทศนานั้นกระทั่งได้บรรลุเป็นพระอริยบุคคล เช่น พระปัญจวัคคีย์ เป็นต้น ๑๒

๒) กุลบุตรผู้ออกบวช เพราะจิตเล็งเห็นถึงความวุ่นวาย ความขัดข้องของการอยู่ครองเรือนว่าไม่เป็นที่ตั้งแห่งความสุขที่แท้จริง เช่น พระยสกุบุตร (ลูกชายมหาเศรษฐี) เป็นต้น ๑๓

๓) กุลบุตรผู้ออกบวชเพราะต้องการจะเรียนและพิสูจน์หลักธรรมที่ละเอียดลึกซึ้ง ของพระพุทธเจ้า เช่น พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ เป็นต้น ๑๔

๔) กุลบุตรผู้ออกบวชด้วยจิตศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เช่น พระมหากัสสปเถระ (ซึ่งเป็นอดีตผู้ใหญบ้าน) เป็นต้น ๑๕

๕) กุลบุตรผู้ออกบวชเพราะได้ฟังธรรมและเพื่อลบล้างกรรมชั่วที่ตนได้เคยกระทำมา เพราะเกิดความสำนึกผิดกลับตัวได้ เช่น พระองคุลิมาล ๑๖ เป็นต้น

๖) กุลบุตรผู้ออกบวชเพราะรู้ตัวเองว่าอายุมากแล้วควรสละการครองเรือน แล้วบวชเพื่อทำตนให้บริสุทธิ์ เช่น ราชะพราหมณ์ ๑๗ เป็นต้น

การบวชในช่วงปฐมโพธิกาลนั้น คณะสงฆ์ยังไม่ได้ขยายตัวมากนัก การอุปสมบทจึงไม่เป็นเรื่องยุ่งยาก เพราะเป็นเพียงการเปล่งพระวาจาของพระพุทธเจ้าเพียงพระองค์เดียว แต่ภายหลังได้ทรงอนุญาตให้มีการอุปสมบทได้อีกหลายวิธี โดยสรุปวิธีอุปสมบททั้งหมด ๘ อย่าง แต่เฉพาะที่ใช้เป็นหลักมี ๓ อย่างคือ

๑. เอหิภิกขุอุปสัมปทา การอุปสมบทด้วยพระวาจาว่า “เธอจงมาเป็นภิกษุเถิด” ๑๘ เป็นวิธีที่พระพุทธเจ้าทรงบวชให้เอง

๒. ติสรณคัมภูปสัมปทา หรือ สรณคัมภูปสัมปทา ๑๙ การอุปสมบทด้วยถึงไตรสรณะ เป็นวิธีที่ทรงอนุญาตให้พระสาวกทำในยุคต้นพุทธกาล เมื่อคณะสงฆ์ยังไม่ใหญ่นัก เมื่อทรงอนุญาตวิธีที่ ๓ แล้ว วิธีที่ ๒ นี้ ก็เปลี่ยนใช้สำหรับบรรพชาสามเณร

๓. ญัตติจตุตถกัมมอุปสัมปทา การอุปสมบทด้วยญัตติจตุตถกรรม ๒๐ เป็นวิธีที่ทรงอนุญาตให้สงฆ์ทำ ในเมื่อคณะสงฆ์เป็นหมู่ใหญ่ขึ้นแล้ว และเป็นวิธีใช้สืบมาจนทุกวันนี้

๒.๒ ทฤษฎีระบาดวิทยา

๒.๒.๑ วิวัฒนาการของระบาดวิทยา

ระบาดวิทยาเป็น “กระบวนการแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพในกลุ่มประชากรอย่างเป็นวิทยาศาสตร์” จึงเป็น “เครื่องมือ” ที่สำคัญของคนทำงานด้านสุขภาพเพื่อแก้ไขปัญหาสุขภาพต่างๆ ในชุมชนหรือพื้นที่ที่รับผิดชอบ แม้ว่าระบาดวิทยาได้เริ่มก่อตัวจริงเมื่อไม่กี่สิบปีที่ผ่านมา แต่ก็มีวิวัฒนาการที่เป็นการแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพ โดยใช้กระบวนการเชิงวิทยาศาสตร์มาช้านานแล้ว วิวัฒนาการของระบาดวิทยาโดยสรุป มีดังนี้ เมื่อ ๔๖๐ ปีก่อนคริสตกาล Hippocrates ปรราชญ์ชาวกรีก ได้อธิบายว่า การเกิดโรคไม่ใช่เกิดจากอำนาจลึกลับ แต่น่าจะมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเราในศตวรรษที่ ๑๖ Fracastoro แพทย์ชาวอิตาลีได้อธิบายว่าสาเหตุที่ทำให้เกิดโรค คือ เชื้อโรค และพบว่า มีการถ่ายทอดโรคได้ ๓ แบบ คือ จากคนสู่คน จากทางอากาศ และโดยผ่านทางวัตถุตัวกลาง ในปีค.ศ. ๑๗๔๗ James Lind (ค.ศ. ๑๗๑๖-๑๗๕๔) ได้ศึกษาสาเหตุและทดลองรักษาโรค scurvy (โรคลักปิดลักเปิดหรือโรคขาดวิตามินซี) ในลูกเรือของราชนาวีอังกฤษ จนพบว่าผลไม้รสเปรี้ยว เช่นมะนาว สามารถป้องกันโรคนี้นี้ได้และราชนาวีอังกฤษยอมรับผลการวิเคราะห์มาเป็นวิธีป้องกันโรคแก่บรรดาทหารเรือโดยให้มะนาวหรือน้ำมะนาวในอาหารบนเรือตั้งแต่ปีค.ศ. ๑๗๕๕ ในปีค.ศ. ๑๗๖๙ Sir George Baker (ค.ศ. ๑๗๒๒-๑๘๐๙) ได้ศึกษาลักษณะการระบาดของ colic (ปวดท้องบีบเป็นพักๆ) ในกลุ่มคนดื่ม น้ำแอปเปิลที่เมือง Devonshire ประเทศอังกฤษ โดยพบว่าน้ำแอปเปิลมีภาวะเป็นกรดจึงทำให้สารตะกั่วละลายออกมาปนอยู่กับน้ำแอปเปิล และทำให้เกิดอาการ colic ซึ่งเป็นอาการของ acute lead intoxication ในปีค.ศ. ๑๘๔๘ และ ๑๘๕๔ John Snow (ค.ศ. ๑๘๑๓-๑๘๕๘) แพทย์ชาวอังกฤษได้แก้ไขปัญหการระบาดของอหิวาตกโรคในกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ ๒ ครั้ง โดยครั้งแรกในปีค.ศ. ๑๘๔๘ สังเกตพบว่ามี ความแตกต่างในอัตราป่วยอหิวาตกโรคในแต่ละพื้นที่ ซึ่งสัมพันธ์กับการใช้น้ำจากปั๊มน้ำคนละตัว ที่มีทั้งหมด ๓ ตัว และจากรายละเอียดของข้อมูลสามารถพิสูจน์ได้ว่า ปั๊มตัวหนึ่งสัมพันธ์กับการระบาดของโรค การระบาดอีกครั้งหนึ่งในปีค.ศ. ๑๘๕๔ พบว่า ผู้ป่วยเกิดขึ้นมีความแตกต่างกันตามพื้นที่ส่งน้ำประปาของ ๒ บริษัท ซึ่งใช้น้ำในแม่น้ำเทมส์จากคนละจุดที่มีระดับการปนเปื้อนแตกต่างกัน ทำให้สรุปได้ว่า น้ำที่ถูกปนเปื้อนทำให้เกิดอหิวาตกโรคระบาด ทั้งนี้การแก้ไขปัญหการระบาดของอหิวาตกโรคในยุคนั้น ยังไม่มีผู้ศึกษาเชื้อสาเหตุของอหิวาตกโรค John Snow ใช้เพียงกระบวนการทางระบาดวิทยาอย่างเดียว ก็สามารถแก้ไขการระบาดของอหิวาตกโรคได้

โดยสรุป หากพิจารณาตามกระบวนการที่ John Snow ได้ใช้ในการแก้ไขปัญหาการระบาดของอหิวาตกโรคที่กรุงลอนดอน กระบวนการดังกล่าวนั้นก็เป็ “ระบาดวิทยา” ที่ประกอบด้วย ๒ ขั้นตอนสำคัญ คือ

๑. ค้นหาว่า โรคหรือปัญหาสุขภาพมี “การกระจาย” (distribution) อย่างไร การกระจายของที่อยู่ของผู้เสียชีวิตเป็นหนึ่งในสามมิติของระบาดวิทยาเชิงพรรณนา (descriptive epidemiology) ที่มีบุคคล สถานที่ และเวลา (person, place and time) โดยในกรณีของการระบาดของอหิวาตกโรคในกรุงลอนดอนในปี ค.ศ. ๑๘๔๘ ที่ John Snow ทำแผนที่ไว้เป็นมิติด้านสถานที่ (place) ที่มีการกระจายไม่เป็นแบบสุ่มหรือโดยบังเอิญ (random) ตามหลักของระบาดวิทยาเชิงพรรณนาที่ว่า โรคไม่เกิดขึ้นแบบสุ่ม (Diseases do not occur at random.) ดังนั้น ที่อยู่ของการเสียชีวิตของผู้ป่วยอหิวาตกโรคย่อมกระจุกตัวแบบใดแบบหนึ่งเสมอ ไม่ใช่การกระจายแบบสุ่มหรือโดยบังเอิญ

๒. ค้นหาว่า มี “ปัจจัย” หรือ “สาเหตุ” (determinant or cause) ที่ทำให้เกิดโรคหรือปัญหาสุขภาพมีการกระจายแบบนั้น มีอะไรบ้าง ในกรณีนี้การกระจุกตัวของที่อยู่ของผู้เสียชีวิตจากอหิวาตกโรคมีสัมพันธ์กับการใช้น้ำประปาจากปั้มน้ำตัวหนึ่ง แต่คนที่ใช้น้ำประปาจากปั้มน้ำอื่นๆ ไม่ป่วยเป็นอหิวาตกโรค โดยน้ำประปาเป็นเพียง “ปัจจัย” ที่ทำให้เกิดอหิวาตกโรคเท่านั้น ขณะนั้นยังไม่ทราบ “สาเหตุ” ที่แท้จริง และในสมัยหลังๆ ต่อมาจึงทราบกันว่าเกิดจากเชื้อโรค (biological cause)^{๒๓}

๒.๒.๒ ความหมายของระบาดวิทยา

คำว่า “ระบาดวิทยา” เป็นคำดั้งเดิมที่มีมาก่อนที่จะมีการบัญญัติคำว่า “วิทยาการระบาด” ตามหลักภาษาศาสตร์ใน พ.ศ. ๒๕๑๙ อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปก็ยังมีการใช้อยู่ทั้งสองคำในปัจจุบัน “ระบาดวิทยา” หรือ epidemiology มาจากรากศัพท์ภาษากรีก ๓ คำ (กระทรวงสาธารณสุข, ไพบูลย์โล่ห์สุนทร, สมาคมนักระบาดวิทยาภาคสนาม, ๒๕๕๙) คือ

epi = on, upon = เกี่ยวกับ

demos = people = ประชาชน

logos = the study of = การศึกษา

^{๒๓} พันธชัย รัตนสุวรรณ, *ตำราระบาดวิทยา*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://smd.wu.ac.th/wp> [๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๖].

หนังสือหรือตำราทางด้านระบาดวิทยาได้ให้คำจำกัดความหรือนิยามของคำว่า "ระบาดวิทยา" ไว้หลากหลายด้วยกัน คำจำกัดความในที่นี้เป็นของ Last ที่ยังคงได้รับการใช้อยู่โดย

องค์การอนามัยโลก และศูนย์ควบคุมและป้องกันโรคของสหรัฐอเมริกา และผู้เชี่ยวชาญทางด้านระบาดวิทยาบางท่านกล่าวว่าเป็นคำจำกัดความที่นักวิชาการโดยทั่วไปยอมรับกันมากที่สุด คำนิยามดังกล่าวแปลเป็นภาษาไทย ได้ดังนี้

ระบาดวิทยา หมายถึง “การศึกษาเกี่ยวกับการกระจายและปัจจัยของภาวะหรือเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพในกลุ่มประชากรเฉพาะ และการนำผลของการศึกษานี้ไปประยุกต์ใช้ในการควบคุมปัญหาสุขภาพ”^{๒๔}

ระบาดวิทยา (Epidemiology) คือ การศึกษาเกี่ยวกับธรรมชาติการเกิดโรค การกระจายของโรค และองค์ประกอบที่มีผลต่อการกระจาย จนส่งผลต่อภาวะทางสุขภาพต่าง ๆ ต่อประชาชน

การศึกษาโควิด-๑๙ ในทางระบาดวิทยา ทำให้เราทราบทั้งปัจจัยที่ทำให้เกิดโควิด ระยะต่างๆ ของโรคโควิด วิธีการกระจายเชื้อ และผู้ที่ไวต่อโรคซึ่งควรระวังเป็นพิเศษ

หน่วยงานสาธารณสุข หรือบุคลากรทางการแพทย์จะใช้ข้อมูลเหล่านี้มาออกเป็นมาตรการต่างๆ เพื่อควบคุมโรคระบาดทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

๒.๒.๓ การดำเนินงานทางระบาดวิทยา

การดำเนินงานทางระบาดวิทยา กระทรวงสาธารณสุขมี ๓ กิจกรรม คือ

๑. การเฝ้าระวังทางระบาดวิทยา (epidemiological surveillance) เป็นกิจกรรมพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของการดำเนินงานทางระบาดวิทยา การเฝ้าระวังทางระบาดวิทยาจะช่วยให้ทราบถึงการกระจาย สถานการณ์และแนวโน้มการเกิดโรคหรือปัญหาสุขภาพในพื้นที่ต่างๆ อันเป็นพื้นฐานที่มาของการค้นหาสาเหตุหรือปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อแก้ไขปัญหานั้นๆ ต่อไป

๒. การสอบสวนทางระบาดวิทยา (epidemiological investigation) เป็นกิจกรรมที่สำคัญในการลงพื้นที่เพื่อค้นหาข้อมูลหรือข้อเท็จจริงของการเกิดโรคสำคัญๆ หรือโรคระบาดต่างๆ ทั้งนี้เพื่อควบคุมโรคให้ได้ผลและป้องกันการเกิดโรคนั้นๆ ขึ้นมาอีก

^{๒๔} พันธุ์ชัย รัตนสุวรรณ, ตำราระบาดวิทยา, หน้า ๔, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://smd.wu.ac.th/wp> [๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๖].

๓. การศึกษาทางระบาดวิทยา (epidemiological study) เป็นการค้นหาคำตอบใหม่ โดยเน้นที่การค้นหาลำดับที่เกี่ยวเนื่องหรือสาเหตุของการเกิดโรคต่างๆ รูปแบบการศึกษาทางระบาดวิทยามีหลายรูปแบบ ทั้งรูปแบบพื้นฐานและรูปแบบขั้นสูง^{๒๕}

๒.๒.๔ ประโยชน์ของระบาดวิทยา

ประโยชน์ของระบาดวิทยา จากกิจกรรมการดำเนินทางระบาดวิทยา มีดังนี้

๑. ทำให้ทราบการกระจาย สถานการณ์และแนวโน้มของโรคหรือปัญหาด้านสุขภาพที่เกิดขึ้น

๒. ทำให้ทราบปัจจัยหรือสาเหตุของการเกิดโรคหรือปัญหาด้านสุขภาพที่สนใจ

๓. เพื่อตรวจจับการเกิดขึ้นของโรคอุบัติใหม่ (emerging disease) และโรคอุบัติซ้ำ (reemerging disease)

๔. นำไปใช้วางแผนแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพต่อไป

การนำผลการศึกษาหรือข้อมูลที่ได้ทางระบาดวิทยาไปใช้ประโยชน์ที่สำคัญที่สุด ก็คือ เพื่อใช้ในการวางแผนแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพ ซึ่งอาจมีหลายวิธีได้แก่การกำหนดเป้าหมายดำเนินการ การวางแผนดำเนินการระยะยาว การจัดทำแผนปฏิบัติงานประจำปีหรือประจำเดือนทุกระดับ การกำหนดมาตรฐาน/กิจกรรมดำเนินการที่สำคัญ การกำหนดงบประมาณตามมาตรการ/กิจกรรม การควบคุมกำกับกิจกรรมระหว่างดำเนินการ จนกระทั่งเมื่อได้ดำเนินการแก้ไขปัญหามาตามมาตรการและงบประมาณที่กำหนดเสร็จสิ้นแล้ว ก็ยังต้องทำการประเมินผลในสิ่งที่ได้ทำไปด้วย ซึ่งต้องใช้เวลาดำเนินงานทางระบาดวิทยาเช่นเดียวกัน ในการประเมินผล มักจะเปรียบเทียบกับข้อมูลก่อนดำเนินการหรือเป้าหมายที่กำหนดว่าประสบความสำเร็จหรือไม่ หากสำเร็จหรือไม่สำเร็จแล้วจะดำเนินการต่อไปอย่างไร จะคงมาตรการ (กรณีสำเร็จตามเป้าหมาย) หรือปรับ/เปลี่ยนมาตรการ (กรณีไม่สำเร็จตามเป้าหมาย) หรือไม่ อันเป็น "วงจรทางระบาดวิทยา" ต่อไปเป็นพลวัตไม่สิ้นสุดและไม่หยุดนิ่ง (dynamic)^{๒๖}

สรุป ระบาดวิทยาเป็นเครื่องมือที่สำคัญสำหรับการแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพโดยใช้กระบวนการที่เป็นวิทยาศาสตร์มีบริบทขอบเขตครอบคลุมทั้งทางด้านการป้องกันและการรักษา และต้องมีการนำผลการศึกษาไปประยุกต์ใช้ประโยชน์ในแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพให้ได้อย่างจริงจัง ดังนั้น ประโยชน์ที่สำคัญที่สุดของระบาดวิทยาคือการนำไปใช้ในการวางแผนแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพอย่างเป็นวงจรที่

^{๒๕} พันธุ์ชัย รัตนสุวรรณ, ตำราระบาดวิทยา, หน้า ๘, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://smd.wu.ac.th/wp> [๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๖].

^{๒๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙.

ต่อเนื่องไม่สิ้นสุด ผู้ที่ทำงานด้านสุขภาพทุกๆ คน จำเป็นต้องมีพื้นฐานทางด้านระบาดวิทยา เพื่อให้สามารถนำไปพัฒนางานที่รับผิดชอบ เพราะระบาดวิทยาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ๆ ที่ทันสมัย ซึ่งจะนำมาใช้ประโยชน์ในการดำเนินการแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพนั่นเอง

๒.๓ แนวคิดสุขภาวะองค์รวม

๒.๓.๑ ความหมายของสุขภาวะองค์รวม

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO) (Ottawa Charter: ๑๙๘๖) ได้ให้ความหมายของสุขภาพ หรือสุขภาวะ (Well-Being) ไว้ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๙ ว่า "สุขภาพ คือ ภาวะแห่งความสมบูรณ์พร้อมของร่างกาย จิตใจ และการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมด้วยดี ไม่ใช่เพียงแต่ความปราศจากโรค หรือทุพพลภาพเท่านั้น Cealth is defined as a state complete pysical, mental andsocial well-being and merely the absence of disease iotiminy)" สุขภาพจึงมีความหมายที่เน้นความเป็นอยู่ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสังคม นั่นคือ ต้องมีสุขภาพกาย สุขภาพจิต และสุขภาพทางสังคมครบทุกด้าน และในที่ประชุมสมัชชาขององค์การอนามัยโลก เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ ได้ตกลงเดิมคำว่า "Spiritual Wellbeing" หรือสุขภาวะทางจิตวิญญาณเข้าไป ในคำจำกัดความของสุขภาพเพิ่มเติม จึงอาจกล่าวได้ว่า สุขภาพ หมายถึง ภาวะของการดำรงชีวิตที่มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ รวมทั้งการอยู่ร่วมกันในสังคมได้ด้วยดี อยู่บนพื้นฐานของคุณธรรม และการใช้สติปัญญา

พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๓ ได้นิยามความหมายของสุขภาพ หมายถึง ภาวะของมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางปัญญา และทางสังคมเชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุล ปัญญา หมายความว่า ความรู้ทั่ว รู้เท่าทันและความเข้าใจอย่างแยกได้ในเหตุผลแห่งความดี ความชั่ว ความมีประโยชน์และความมีโทษ ซึ่งนำไปสู่ความมีจิตอันดีงามและเอื้อเพื่อแผ่แผ่ความหมายของระบบสุขภาพองค์รวมในประเทศไทยสอดคล้องกับความหมายที่ได้นิยามไว้โดยองค์การอนามัยโลกข้อแตกต่างทางภาษาระหว่างความหมายที่กำหนดโดยพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ และองค์การอนามัยโลก คือความแตกต่างในการใช้คำว่า ปัญญา แทน จิตวิญญาณ เนื่องจากคณะกรรมการพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ เหตุผลที่จะไม่ให้เกิดความสับสนกับคำว่าจิตใจ จึงใช้คำว่า ปัญญา แทนคำว่าจิตวิญญาณในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยอ้างถึงความหมายสุขภาพองค์รวมที่กำหนดโดยองค์การอนามัยโลก

พระไพศาล วิสาโล ให้ทรรศนะในการพัฒนาสุขภาพส่วนบุคคลและสังคมที่เน้นการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตและความผาสุกทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคม และธรรมชาติ โดยให้คำจำกัดความของสุขภาวะองค์รวมว่า"การคิดแบบองค์รวมเป็นการเชื่อมโยงชีวิตของผู้คนกับสังคม สิ่งแวดล้อม

การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ศาสนา จึงควรปรับบรรณานุกรมเรื่องสุขภาพทั้งหมดของประชาชนและ
สาธารณะ รวมถึงศึกษาวิจัยการแพทย์ลักษณะทุกด้าน โดยเน้นความเข้าใจวิถีชีวิตของประชาชนจึงเป็น
การศึกษาระบบคิดหรือศึกษาวัฒนธรรมในบรรณานุกรมของวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการพัฒนาที่มี
เป้าหมายให้เกิดความหลากหลายที่บูรณาการขึ้น เป็นการเปิดคุณค่าให้สังคมมีทางออกดังนี้สุขภาพ
องค์รวมจึงเกี่ยวข้องกับเรื่องวัฒนธรรม ความหลากหลายของท้องถิ่น การส่งเสริมให้เมืองชุมชน
เพื่อให้ชุมชนเป็นตัวของตัวเอง สามารถพัฒนาเศรษฐกิจ จิตใจ วัฒนธรรม การเมือง สิ่งแวดล้อม ที่
สามารถพึ่งตนเองได้ เป็นประชาธิปไตย มีการกระจายอำนาจมีความชอบธรรม"

โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ ให้นิยามสุขภาพแบบองค์รวมว่า "เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทั้งชีวิต
มากกว่าการเน้นแค่ความเจ็บป่วยหรือการจัดการกับส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกายโดยพิจารณาคนทั้ง
คน ที่เกี่ยวเนื่องกันของร่างกายจิตใจ และจิตวิญญาณ รวมทั้งปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ที่มีปฏิสัมพันธ์กับ
คนๆ นั้น สุขภาพแบบองค์รวมเน้นความสัมพันธ์ที่มีคุณภาพของระบบสุขภาพที่ไม่มีการแยกขาด
ระหว่างร่างกาย จิต สังคม และนิเวศวิทยา กระบวนการทางสุขภาพจึงไม่แยกขาดตัดตอนออกจาก
กระบวนการทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม สุขภาพแบบองค์รวมจึงไม่ได้หมายถึงเฉพาะเทคนิค
การดูแลสุขภาพ แต่รวมถึงการปรับวิถีชีวิต พฤติกรรมสุขภาพ การกินอาหาร ตลอดจนการเข้าไป
เกี่ยวข้องกับสังคมของบุคคลด้วยภารกิจของการสร้างระบบสุขภาพที่เป็นองค์รวม จึงเป็นเรื่องของการ
สร้างองค์ความรู้ หากเห็นความสำคัญของการที่จะทำให้จินตนาการใหม่ของระบบสุขภาพที่ต้องการให้
เกิดบริการสุขภาพที่มีหัวใจของความเป็นมนุษย์เป็นจริง และเข้าใจลักษณะองค์รวมของความเป็น
มนุษย์ จะต้องมีความเข้มแข็งทางวิชาการอย่างมากและมีการสร้างความรู้และทักษะต่างๆ อย่าง
ต่อเนื่อง ในการสร้างกลไกเพื่อพัฒนาความรู้ในการเข้าใจสุขภาพในมิติองค์รวมมากขึ้น"

นพ.ประเวศ วะสี ซึ่งได้นิยามความหมายสุขภาพะองค์รวม หมายถึงสุขภาพะอันสมบูรณ์
และเชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุล ทั้งทางกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ และไม่ใช่เพียงการ
ปราศจากโรคและการเจ็บป่วยเท่านั้นสภาวะที่มีความสมดุลของกาย จิต สังคม และจิตวิญญาณ ซึ่ง
เป็นการทำงานร่วมกันอย่างสอดคล้องเชื่อมโยงกันของทุกองค์ประกอบของชีวิต โดยองค์รวมของ
องค์ประกอบเหล่านี้จะแปรเปลี่ยนเสมอไม่หยุดนิ่ง และมีปฏิสัมพันธ์ภายในกับตนเอง มีปฏิสัมพันธ์กับ
บุคคลและสิ่งแวดล้อมรอบข้าง และจักรวาล โดยทุกองค์ประกอบของชีวิตมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน

อย่างมีความหมายในบริบทหนึ่งๆ หากทุกองค์ประกอบมีความสมดุลลงตัวกัน จะนำไปสู่สุขภาวะองค์รวม^{๒๗}

จากแนวคิดข้างต้นสรุปได้ว่า สุขภาพแบบองค์รวมมีพื้นฐานอยู่บนกฎเกณฑ์ที่ว่าส่วนรวมทั้งหมดถูกสร้างขึ้นมาจากส่วนย่อยที่สัมพันธ์เกี่ยวเนื่องและพึ่งพาต่อกัน ต้องอาศัยและพึ่งพาซึ่งกันและกัน ไม่สามารถแยกจากกันได้ เพราะถ้าส่วนใดส่วนหนึ่งสูญเสียหรือถูกทำลาย ไปจะทำให้ความสมดุลระหว่างส่วนต่างๆ เสียไป ซึ่งจะส่งผลให้ส่วนที่มั่งถูกทำลายไปด้วยเช่นเดียวกับชีวิตมนุษย์แต่ละคนจะประกอบขึ้นด้วยร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และจิตวิญญาณ ถ้าองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งของชีวิตสูญเสียการทำงานไปก็จะส่งผลต่อองค์ประกอบอื่นๆ ที่เหลือมีผลให้ร่างกายโดยรวมเจ็บป่วย ดังนั้นบุคคลที่มีสุขภาพดี คือ มีสุขภาพทางกายและจิตใจจะต้องสัมพันธ์กันด้วยดีควบคู่ไปกับการสัมพันธ์ทางสังคมถึงจะทำให้เกิดสุขภาวะที่ดีได้การเสริมสร้างสุขภาวะในลักษณะต่างๆ จึงเป็นการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล ครอบคลุมร่างกายทุกระบบ (Totalig) ทั้งทางกาย การปรับตัวด้านพฤติกรรมและการปรับตัวระดับจิตสำนึก เป็นเรื่องของคุณภาพในท่ามกลางปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรวมทั้งแนวทางในการรักษาสุขภาพที่เน้นการดำรงชีวิตให้มีความประสานสอดคล้องกับกฎเกณฑ์ธรรมชาติ

๒.๓.๒ สุขภาวะองค์รวมระดับบุคคล

สุขภาวะองค์รวมระดับบุคคลเป็นความสัมพันธ์ที่ครอบคลุมทุกมิติที่นำไปสู่สุขภาวะที่สมบูรณ์ ทางร่างกาย ทางจิตใจ ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ

ความสัมพันธ์ของมิติสุขภาพองค์รวมระดับบุคคล ๔ ด้าน อธิบายได้ ดังนี้

(๑) มิติทางกาย (Physical Dimension) หมายถึงร่างกายที่สมบูรณ์ แข็งแรงปราศจากโรคหรือความเจ็บป่วย มีปัจจัยองค์ประกอบทั้งด้าน อาหาร สิ่งแวดล้อม ที่อยู่อาศัย ปัจจัยเกื้อหนุนทางเศรษฐกิจที่เพียงพอและส่งเสริมภาวะสุขภาพ แม้มีความเสื่อมหรือความบกพร่องทางร่างกาย แต่ได้รับการดูแลให้สามารถประกอบกิจกรรมต่างๆ ได้เทียบเท่าคนปกติ ย่อมหมายถึงว่ามีสุขภาวะทางร่างกายโดยสมบูรณ์

(๒) มิติทางจิตใจ (Psychological Dimension) เป็นมิติที่บุคคลมีสภาวะทางจิตใจที่แจ่มใสมีความสุขสบายใจ ปลอดภัย ไม่มีความเครียดวิตกกังวล มีความสุข นอนหลับดี ไม่มีความคิดอยากฆ่าตัวตาย ไม่เสพยาเสพติดและสารเสพติดรวมทั้งแอลกอฮอล์

^{๒๗} อุ่นเอื้อ สิงค์คำ, “กระบวนการและผลกระทบของการสร้างเสริมสุขภาวะองค์รวมวิถีพุทธ”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี), ๒๕๕๗, หน้า ๓๔-๓๗.

(๓) มิติทางสังคม (Social Dimension) เป็นความผาสุกของครอบครัว สังคม และชุมชน โดยชุมชนสามารถให้การดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สังคมมีความเป็นอยู่ที่เอื้ออาทรและช่วยเหลือกัน อย่างเสมอภาค มีความยุติธรรม มีระบบบริการที่ดีและทั่วถึงรวมทั้งการบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น ไม่มีการทะเลาะวิวาท รู้จักการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี นำมาซึ่งการมีครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมมีความยุติธรรม มีภราดรภาพ และสันติภาพและผู้ที่มิมีมิติทางสังคมที่ดีย่อมมีคุณค่าต่อผู้อื่นและได้รับการยอมรับนับถือจากผู้อื่น

(๔) มิติทางจิตวิญญาณหรือปัญญา (Spiritual Dimension) เป็นความผาสุกที่เกิดจากจิตสัมผัสกับสิ่งที่บุคคลยึดมั่นและเคารพสูงสุด ทำให้เกิดความหวังความเชื่อมั่นศรัทธา มีการปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม ด้วยความมีเมตตา กรุณาไม่เห็นแก่ตัว มีความเสียสละ เข้าถึงความจริงงาม ความถูกต้องมีคุณธรรม สุขภาวะทางจิตวิญญาณจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลสามารถปฏิบัติตามแก่นธรรมทางศาสนา จนลดความยึดมั่นในตัวเอง (Self Transcending) ลดความเห็นแก่ตัว มีจิตใจที่เป็นอิสระ ย่อมส่งผลต่อสุขภาวะโดยรวม ความสัมพันธ์ดังกล่าวสุขภาวะทางจิตวิญญาณเป็นมิติที่สำคัญสูงสุดและส่งผลกระทบต่อโดยตรงต่อสุขภาพอีก ๓ มิติ การขาดสุขภาวะทางจิตวิญญาณมีผลต่อความไม่สมบูรณ์ในชีวิต ต้องหาสิ่งมาเติมเต็ม เช่น ยาเสพติด เหล้า บุหรี่ และสิ่งอื่นๆ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อสุขภาวะทางกายทางจิตสังคมและจิตวิญญาณ^{๒๘}

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าการสร้างเสริมสุขภาวะแบบองค์รวมต้องพัฒนาไปถึงการเพิ่มความแข็งแรงให้แก่จิตวิญญาณ トラバใดที่ยังไม่ยกระดับการพัฒนาไปถึงจิตวิญญาณแล้ว จะไม่สามารถแก้ปัญหาการขาดสุขภาวะได้ ดังนั้นระบบสุขภาพองค์รวมที่ดีจึงต้องผสมผสานและบูรณาการทุกองค์ประกอบในชีวิตเพื่อนำไปสู่การเกิดความสมดุลถึงระดับจิตวิญญาณ

๒.๓.๓ การเกิดภาวะความสมดุลของสุขภาวะองค์รวม

การเกิดภาวะความสมดุลของสุขภาวะองค์รวมทั้ง ๔ ด้าน คือ สุขภาวะ (Well-Being) คือ การมีสุขภาพดี มีความรู้สึกเป็นสุข ซึ่งมีลักษณะที่เป็นองค์รวม ไม่แยกสิ่งต่างๆ ส่วนต่างๆ ออกจากกัน มองทุกอย่างเป็น"องค์ภาพ" (Organism) เป็นระบบชีวิต ซึ่งทุกส่วน ทุกเซลล์สัมพันธ์และมีปฏิสัมพันธ์กัน ดังนี้

๑ สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางร่างกาย (Physical Heald) คือ ร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง คล่องแคล่ว มีกำลัง ไม่เป็นโรค ไม่พิการ มีสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมสุขภาพ

^{๒๘} อุ่นเอื้อ สิงค์คำ, “กระบวนการและผลกระทบของการสร้างเสริมสุขภาวะองค์รวมวิถีพุทธ”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, หน้า ๓๗-๓๙.

๒ สุขภาวะทางจิตใจ (Mental Healh) องค์การอนามัยโลก (WHO) กล่าวว่า สุขภาพจิตที่ดีหมายถึง ความสามารถที่จะปรับตัวให้มีความสุขอยู่กับสังคมและสิ่งแวดล้อมได้ดี มีสัมพันธภาพอันดีงามกับบุคคลอื่น ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความสมดุลอย่างสุขสบาย รวมทั้งสนองความต้องการของตนเองในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงนี้ได้โดยไม่มีข้อขัดแย้งภายในจิตใจ ทั้งนี้ได้หมายความว่าเฉพาะอาการของโรคประสาทและโรคจิตเท่านั้น

๓ สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางสังคม (Social Hecalt) คือ ความสามารถในการอยู่ร่วมกันในสังคม มีความสุข มีสันติภาพ มีระบบการบริการที่ดี ได้รับการยอมรับจากสังคม ในทางตรงกันข้ามบางคนรู้สึกเป็นทุกข์อันเป็นผลจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลไม่ดี คนที่มีสุขภาพทางสังคมที่ดีมักจะมีคุณสมบัติในการติดต่อกับคนอื่นและมักจะแสดงออกในลักษณะเป็นประโยชน์และให้ความร่วมมือที่ดี ดังนั้นปัจจัยที่บ่งบอกการมีสุขภาพทางสังคมที่ดีคือการมีทักษะในการบริหารจัดการความขัดแย้งเป็นสำคัญ

๔ สุขภาวะทางจิตวิญญาณ (Spirual Health) เป็นการเข้าใจธรรมชาติ เข้าใจความจริงแห่งชีวิตและสรรพสิ่ง จนเกิดความรอบรู้ ความเชื่อมั่นในสิ่งที่ตนเองศรัทธาซึ่งเข้าใจความจริงแห่งชีวิตและสรรพสิ่ง จนเกิดความรอบรู้ ความเชื่อมั่นในสิ่งที่ตนเองศรัทธาซึ่งก่อให้เกิดความมั่นใจในตนเอง ภาวะของสุขภาพทางจิตวิญญาณ ได้แก่

(๑) สุขภาวะทางจิตวิญญาณเป็นสภาวะที่เป็นความจริงแท้แน่นอนคือ การไม่มีตัวตนทุกอย่างเป็นพลวัต เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน เชื่อมโยงถึงกัน เป็นส่วนของกันและกัน มองไปถึงเรื่องของการเข้าถึงสิ่งดีงาม ความถูกต้อง

(๒) สุขภาวะทางจิตวิญญาณเป็นสภาวะที่อยู่ในกระบวนการพัฒนาจิตเป็นสภาวะที่อยู่ในกระบวนการพัฒนาจิตให้สูงขึ้น คนที่พัฒนาจิตวิญญาณสูงขึ้นจิตใจจะละเอียดบางยิ่งขึ้น มีความสามารถในการรับสัมผัสสิ่งต่างๆ รอบตัวไวขึ้น ละเอียดประณีตขึ้น

(๓) สุขภาวะทางจิตวิญญาณเป็นสภาวะที่อยู่ในกระบวนการเรียนรู้มีความพร้อมที่จะเปิดตัวเองให้เกิดการเรียนรู้ตลอดเวลา พร้อมทั้งจะเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงตนเอง เป็นการเรียนรู้ที่จะเข้าสู่ในสภาวะปกติ เป็นการเข้าสู่มณฑลแห่งพลังจิตวิญญาณ

(๔) สุขภาวะทางจิตวิญญาณเป็นสภาวะที่มีสัมมาทิฐิ (ความเห็นถูก) โดยจิตรู้ว่าสิ่งนี้ไม่ควรทำ สิ่งนี้สังคมรับ สิ่งนี้ดี สิ่งนี้ชั่ว คือเมื่อมีทิฐิชอบ ความเห็นชอบจะนำไปสู่ประโยชน์และเกื้อกูลอย่างไม่เลือกปฏิบัติ และมีหิริมีความละอาย มีโอตตปะเกรงกลัวในสิ่งที่ทำผิด

(๕) สุขภาวะทางจิตวิญญาณเป็นสภาวะที่จิตสงบ สะอาดเป็นสภาวะที่จิตสงบเพื่อตนเอง และสงบเพื่อคนอื่น เป็นจิตที่ใสสะอาด จิตมั่นคงไม่หวั่นไหว มีความสม่ำเสมอ ความเบาความโปร่ง ความสมณะ ความเรียบง่าย

(๖) สุขภาวะทางจิตวิญญาณเป็นสภาวะที่มีจิตวิญญาณของวิชาชีพ เป็นเรื่องของ จริยธรรม จรรยาบรรณในวิชาชีพ

(๗) สุขภาวะทางจิตวิญญาณเป็นสภาวะที่อยู่ในกระบวนการจัดการชีวิต เป็นภาวะที่เรามีความแข็งแกร่งต่อการใช้ชีวิตมากขึ้น โดยพึ่งพาตัวเองได้ ความสุขของชีวิตที่มั่นคงแก่สภาพ ปราศจากความหวาดกลัว การดำรงชีวิตให้รอดอยู่บนพื้นฐานของการเคารพ การใช้ชีวิตที่ไม่ เบียดเบียนผู้อื่น การเคารพในทุกชีวิตอย่างเท่าเทียม การจัดการกับชีวิตที่มีอยู่ข้างหน้า เพื่อที่จะใช้ชีวิต ร่วมกันเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดี ที่เจริญขึ้น

(๘) สุขภาวะทางจิตวิญญาณเป็นสภาวะที่อยู่ในกระบวนการทางปัญญาที่เข้าถึงธรรมะ ขั้นดับทุกข์ให้ รู้แจ้งในเรื่งนั้นๆโดยไม่จำเป็นต้องรู้แจ้งในทุกเรื่ง มีปัญญาที่รู้ถูกต้อง รู้เท่าทัน และ นำมาจัดการทางใจและทางกายได้

(๙) ปรากฏการณ์การแสดงออกของสุขภาวะทางจิตวิญญาณ คนที่มีสุขภาวะทางจิต วิญญาณ จะมีพฤติกรรมการแสดงออกที่เหมาะสม คือ ไม่เบียดเบียนกัน ไม่เลือกปฏิบัติ มีความ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความช่วยเหลือเกื้อกูล มีความประพฤติปฏิบัติที่ดีไม่เห็นแก่ตัว โดยสรุปคือ ปฏิบัติตน เพื่อดับทุกข์และเพื่อช่วยเหลือสังคม^{๒๙}

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า สุขภาพแบบองค์รวม (Holistic Health) เป็นปรัชญาของการมีสุขภาวะที่ ดี โดยพิจารณาถึงทุกๆ องค์ประกอบของชีวิต ได้แก่ ร่างกาย จิตใจ สังคมและจิตวิญญาณไม่ได้ พิจารณาเฉพาะโรคที่เป็นหรือเฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกาย แต่จะพิจารณาจากปฏิกิริยา ความสัมพันธ์ระหว่างกาย จิตใจ จิตวิญญาณ และสภาพแวดล้อม โดยไม่แยกออกจากกัน และ ความสัมพันธ์ดังกล่าวต้องอยู่ในภาวะที่เชื่อมโยงเกื้อหนุนกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการมีสุขภาวะที่ดี ที่สุด

^{๒๙} อุ่นเอื้อ สิงค์คำ, “กระบวนการและผลกระทบของการสร้างเสริมสุขภาวะองค์รวมวิถีพุทธ”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, หน้า ๓๙-๔๑.

๒.๔ หลักพุทธธรรมสำหรับการจัดการความเสี่ยง

๒.๔.๑ หลักสติ สัมปชัญญะ

๑) ความหมายของสติ สัมปชัญญะ

ความหมายของสติที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระอภิธรรมปิฎกว่า “สติ คือ การตามระลึกความ หวนระลึก กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลือนลหาย ความไม่หลงลืม คือสติที่เป็นอินทรีย์สติที่เป็น พละ สัมมาสติ นี้ชื่อว่าสติที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น”^{๓๐}

สติ (Sati mindfulness) ความระลึกได้ นึกได้ สำนึกอยู่ไม่เผลอ คือ ความไม่ประมาท ความเป็นอยู่อย่างไม่ขาดสติ หรือวิริยะ ความเพียรที่มีสติเป็นเครื่องเร่งเร้า หรือควบคุม ได้แก่ การ ดำเนินชีวิต โดยมีสติเป็นเครื่องกำกับความประพฤติในการกระทำทุกอย่าง ระมัดระวังตัวไม่ยอมถลำ ลงไปสู่อบาย และไม่ยอมพลาดโอกาสสำหรับความดีงาม ที่จะส่งผลให้ความเจริญก้าวหน้า มีความ ระลึกรู้อยู่ในสิ่งที่ทำ และควรละเว้น ใส่ใจจดจ่ออยู่เสมอในหน้าที่อันจะต้องรับผิดชอบ ไม่ยอมปล่อย ปลดปล่อย ในการกระทำด้วยความจริง ด้วยการพิจารณารอบคอบถ้วนถี่และรู้ตนตลอดไป^{๓๑}

พระโพธิญาณเถระ (หลวงพ่ocha สุภทโท) กล่าวไว้ว่า “สติ คือความระมัดระวังรู้อยู่ว่า เดี๋ยวนี้เราทำอะไรอยู่ สติสัมปะชัญญะ คือรู้ตัวว่าเรากำลังทำอะไรอยู่ ระลึกได้ถึงความรู้สึกที่เกิดขึ้น ในจิต ระลึกได้ว่าเรากำลังพูด หรือกำลังทำอยู่ และต้องประกอบด้วยปัญญา หรือมีปัญญาเกิดร่วมด้วย เสมอ”^{๓๒}

หลวงพ่ochaพุทธทาสภิกขุ ได้อธิบายเรื่องสติไว้ว่า “สติ แปลว่า เล่น การเล่น คือ เป็นการ เล่นมาของความรู้ เล่นมาแห่งความทรงจำ สติเป็นเครื่องขนส่ง หากเรามีปัญญามากหรือความจำมาก แต่เล่นมาไม่ทันกับเวลาที่เหตุการณ์เกิดขึ้น นั่นคือความไม่มีสติ สติจึงเป็นเครื่องขนส่งความรู้ ความจำมาใช้ให้ทันเวลาที่เกิดขึ้น”^{๓๓}

สรุปได้ว่า สติมีลักษณะแนบชิดกับอารมณ์ ซึ่งมีหน้าที่ทำให้ไม่หลงลืม และมีประโยชน์ใน การสำรวจระวังกิจาจิต หรือมีภาวะมุ่งหน้าสู่อารมณ์เป็นผลเฉพาะหน้า มีความจำได้หมายรู้ มั่นคง

^{๓๐} อภ.สง. (ไทย) ๓๔/๕๒/๓๖.

^{๓๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒๗, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๖๕.

^{๓๒} พระโพธิญาณเถระ (ชา สุภทโท), อุปถัมภ์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๕๓), หน้า ๗๘๙.

^{๓๓} พุทธทาสภิกขุ, สติ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: จักรานุกูลการพิมพ์, ๒๕๒๘), หน้า ๒๐-๒๑.

เป็นทางดำเนินหรือมีสติในกาย แต่พึงเข้าใจว่าสตินั้นเป็นประจักษ์สละเนียด เพราะตั้งอยู่ในอารมณ์อย่างมั่นคง และเป็นคุณนายประตุ คอยระวังรักษาประตุ ไม่ให้เกิดความประมาท มีสติตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา ไม่หลงลืมในการงานทั้งปวง มักมาคู่กับสัมปชัญญะ

ในส่วนความหมายของสัมปชัญญะ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายสัมปชัญญะไว้ว่า สัมปชัญญะ หมายถึง ความรู้ตัวทั่วพร้อม ความรู้ตระหนัก ความรู้ชัดเข้าใจชัดซึ่งสิ่งนี้นึกได้ มักมาคู่กับสติ^{๓๔}๒๐ และสัมปชัญญะแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือความรู้ตัว ความรู้ตัวทั่วพร้อม ความรู้ชัด ความรู้ทั่วชัด และความตระหนัก อย่างไรก็ตาม สัมปชัญญะหรือปัญญา คือการรู้ตัวทั่วพร้อมหรือการรู้ประการต่าง ๆ โดยชอบ เพื่อเป็นอุปการะในการดำเนินชีวิต โดยเลือกกระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น สัมปชัญญะหรือปัญญา เป็นหลักธรรมสำคัญในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา ซึ่งมักมาพร้อมกันกับสติ เพราะเป็นหลักธรรมคู่กัน

๒) ความสำคัญของสติและสัมปชัญญะ

สติและสัมปชัญญะ เป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญทำให้เกิด ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นมูลเหตุสำคัญที่ขาดไม่ได้ เพราะว่าสติและสัมปชัญญะ เป็นตัวกำกับการตั้งมั่นดำรงอยู่ของมนุษย์เมื่อไหว่ขาดสติและสัมปชัญญะ เมื่อนั้นก็ขาดศีล สมาธิ และปัญญา ด้วยเหตุนี้จำเป็นต้องพัฒนาสติและสัมปชัญญะ ให้เกิดความประพาสทางกาย วาจา เรียบร้อยดีงาม เกิดความตั้งมั่นทางจิตใจ และทำให้เกิดความรู้แจ้งทางปัญญา

สติและสัมปชัญญะมีความสำคัญในการดำเนินชีวิต และการอบรมเจริญภาวนา ๒ อย่าง คือ การอบรมเจริญความสงบของจิต ที่เป็นสมถภาวนา และการอบรมปัญญาที่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ที่เป็นวิปัสสนาภาวนา คือ การปฏิบัติสติปัฏฐาน เพราะตามความเป็นจริงแล้ว สติเกิดโดยไม่มีปัญญาเกิดร่วมด้วยก็ได้ แต่เมื่อสัมปชัญญะเกิดก็ต้องมีสติเกิดร่วมด้วยเสมอ เมื่อเหตุปัจจัยพร้อมก็ย่อมจะเป็นปัจจัยให้สติและสัมปชัญญะเกิดขึ้นได้โดยที่สติทำกิจระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่มีจริง และปัญญาทำกิจรู้ตามความเป็นจริงของสภาพธรรมนั้นๆ เกิดขึ้นตั้งอยู่ ดับไป เป็นไปตามเหตุตามปัจจัยจริง ๆ ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของใครทั้งสิ้น

๒.๔.๒ หลักภาวนา ๔

๑) กายภาวนาหรือการพัฒนาทางด้านกาย

ทางด้านกายนั้น จะมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ในทางที่ทำให้เกิดผลดี โดยดำรงชีวิตอย่างมีความสุข เกื้อกูลกันกับธรรมชาติและปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายอย่างมีสติ ปราศจาก

^{๓๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔๓๓.

โทษและเป็นคุณประโยชน์ต่อการใช้สอยและสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความพอเหมาะพอดี ไม่ลุ่มหลงมัวเมาหรือประมาทขาดสติ เพราะการพัฒนากายนี้ เป็นการพัฒนาพฤติกรรมทั้งหมดของร่างกาย เช่น วินัย ชีวิตคนนั้นหากขาดวินัยไปแล้ว ก็จะไม่ระเบียบ ไม่สามารถพัฒนากายให้ดี การฝึกมนุษย์นั้นก็ต้องอาศัยวินัย เมื่อมีการฝึกหัดที่ดีแล้ว ก็จะพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางกายภาพหรือสิ่งปลูกสร้างนั้นให้เป็นไปด้วยดีและมีมาตรฐานมากยิ่งขึ้น^{๓๕}

๒) สติภาวนาหรือการพัฒนาทางด้านสังคม

การพัฒนาทางด้านสังคมนี้ เป็นการพัฒนาให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม มีพฤติกรรมที่ดีงามในความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ ไม่เบียดเบียน ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น ให้แก่สังคม โดยตั้งอยู่ในวินัยอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี ไม่ก่อความเดือดร้อนเสียหาย สร้างคุณประโยชน์อันเป็นประโยชน์ต่อสังคม ช่วยเป็นเครื่องมือในการสนับสนุนพัฒนาชีวิตตน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สร้างสรรค์สังคมให้มีจิตใจที่ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป^{๓๖}

๓) จิตตภาวนาหรือการพัฒนาทางด้านจิตใจ

เป็นการพัฒนาทางด้านจิตใจให้มีความเจริญงอกงามทางด้านคุณธรรม ความดีงาม ความเข้มแข็งมั่นคงและความเบิกบานผ่องใส มีอยู่ ๓ ด้าน^{๓๗}

(๑) คุณภาพจิต คือ ให้มีคุณธรรมต่าง ๆ ที่เสริมสร้างจิตใจให้ดีงาม เป็นจิตใจที่สูงประณีต เช่น มีเมตตา มีความรักความเป็นมิตร มีความกรุณา อยากช่วยเหลือความทุกข์ของผู้อื่น

(๒) สมรรถภาพจิต คือ ให้เป็นจิตที่มีความสามารถ เช่น มีสติ มีวิริยะคือความเพียร มีขันติคือ ความอดทน มีสมาธิคือ จิตใจตั้งมั่นแน่วแน่ มีสัจจะคือ ความจริงจัง มีอธิฐานคือ เต็ดเดี่ยวแน่วแน่ต่อจุดหมาย เป็นจิตใจที่พร้อมและเหมาะสมจะใช้งาน โดยเฉพาะงานทางปัญญาคือ การคิดพิจารณาให้เห็นความจริง

(๓) สุขภาพจิต คือ ให้เป็นจิตที่มีสุขภาพดี มีความสุข สดชื่น เมื่อจิตที่พัฒนาดีแล้ว มีจิตใจที่ฝึกอบรมดีแล้ว สมบูรณ์ด้วยคุณภาพจิตคือ มีคุณธรรม มีความเมตตากรุณา เพราะการจะพัฒนาฝึกอบรมจิตนี้ ต้องมีความรู้ลักษณะหรือธรรมชาติของจิตของตนก่อนว่า ตนนั้นมีจิตหรือจิตชอบแบบไหน จึงจะสามารถพัฒนาจิตนี้ให้เกิดผลดีได้

^{๓๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๒.

^{๓๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๒, คู่มือละเอียดใน สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๓๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พลีธัมม์, ๒๕๖๑), หน้า ๓๑๓.

^{๓๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๒.

๔) ปัญญาภาวนาหรือการพัฒนาทางด้านปัญญา

การพัฒนาทางด้านปัญญา เป็นการฝึกอบรมพัฒนาปัญญา เสริมสร้างความรู้ ความคิด ความเข้าใจ ให้เกิดความรู้แจ้งเห็นจริง สามารถแก้ปัญหาและจัดการดำเนินการต่าง ๆ ด้วยปัญญา ด้วยความรู้ความเข้าใจในเหตุปัจจัย เมื่อมีปัญญาที่พัฒนาแล้ว ก็จักรู้คิดพิจารณา รู้จักวินิจฉัย รู้จักแก้ปัญหาและรู้จักจัดทำดำเนินการต่าง ๆ ด้วยปัญญาได้ สามารถมองเห็นถึงความเข้าใจต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี^{๓๘}

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของภาวนามี ๔ คือ (๑) ทางด้านกาย มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ทำให้เกิดผลดีได้ เกื้อกูลกับธรรมชาติและปฏิบัติกับสิ่งทั้งหลายอย่างมีสติ (๒) ทางด้านสังขม มีความเกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางสังขม มีพฤติกรรมที่ดีต่อสิ่งทั้งหลาย ไม่เบียดเบียนกัน ไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับผู้อื่น (๓) ทางด้านจิตใจ มีการพัฒนาจิตใจให้เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมความดีต่าง ๆ (๔) ทางด้านปัญญา เป็นการฝึกอบรมพัฒนาปัญญา เสริมสร้างความรู้ ความคิด ความเข้าใจได้

๒.๔.๓ หลักอิทธิบาท ๔

๑) ความหมายของอิทธิบาทธรรม ๔

อิทธิบาทธรรม ๔ ประการเป็นหลักธรรมที่สำคัญในพระพุทธศาสนา ได้มีนักปราชญ์ให้ความหมายของอิทธิบาทธรรมไว้ดังนี้

พุทธทาสภิกขุ ได้ให้ความหมายไว้ว่า อิทธิบาท แยกเป็น “อิทธิ” แปลว่า ความสำเร็จ “บาท” แปลว่า ฐาน เจริญ ดังนั้น อิทธิบาท จึงแปลว่า รากฐานแห่งความสำเร็จ ซึ่งมี ๔ อย่าง คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา^{๓๙}

พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ได้อธิบายว่า อิทธิบาท คือ ทางที่จะไปสู่ความสำเร็จ ๔ ประการ คือ ๑) ฉันทะ ความพอใจ ๒) วิริยะ ความเพียร ๓) จิตตะ ความเอาใจใส่และ

๔) วิมังสา ไตร่ตรองค้นคว้าในสิ่งนั้น ๆ ถ้าเรารักสิ่งนั้น เอาใจใส่สิ่งนั้น มั่นก้ำวหน้า การคิดการทาก็ก้าวหน้าต่อไป เพราะเรารักสิ่งนั้น ถ้าไม่รักมันก็ไปไม่ได้^{๔๐}

^{๓๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๘๐-๘๑.

^{๓๙} พุทธทาสภิกขุ, ฆราวาสธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๓๗), หน้า ๙๐.

^{๔๐} พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ), พจนานุกรมธรรมปัญญาฉันทะ, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๑๕๐.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวว่า อิทธิบาท แปลว่า ธรรมเครื่องให้ถึงอิทธิ (ฤทธิ์หรือความสำเร็จ) หรือธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จหรือแปลง่าย ๆ ว่า ทางแห่งความสำเร็จ มี ๔ อย่างคือ ฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความคิดจดจ่อ) และวิมังสา (ความสอบสวนไตร่ตรอง) แปลให้ง่ายตามลำดับว่า มีใจรัก พากเพียรทำเอาจิตฝักใฝ่ ใช้ปัญญาสอบสวน^{๔๑}

สรุปได้ว่า อิทธิบาท ๔ หมายถึง หลักธรรมที่ปฏิบัติเพื่อเอาชนะปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เป็นหนทางนำไปสู่ความสำเร็จในหน้าที่การงานต่าง ๆ ตามที่มุ่งหวังไว้ เมื่อทำการงานใดก็ตาม ประกอบด้วยฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความคิด) และวิมังสา (ความไตร่ตรอง) งานนั้นก็จะสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้วางไว้

๒) ความสำคัญของอิทธิบาทธรรม ๔

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวว่า อิทธิบาท ๔ นอกจากจะเป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จในงานที่ทำแล้ว อิทธิบาทยังเป็นอายุวัฒนธรรมคือ ธรรมเป็นเหตุให้คนมีอายุยืนยาวอีกด้วย ดังที่มีพุทธดำรัสรับรองไว้ในมหาปริณิพพานสูตรว่า “ยสฺส กสฺสจฺจ อานนท จตฺตารอ อิทธิบาทา” เป็นต้น แปลความว่า “อานนท์ อิทธิบาท ๔ บุคคลใดเจริญ ทำให้มาก ทำให้เป็นดุจยาน ทำให้เป็นพื้นฐานตั้งไว้ อบรม เริ่มไว้ดีแล้ว บุคคลนั้นเมื่อปรารถนา ก็พึงดำรงชีวิตอยู่ตลอดกัปหรือเกินกว่ากัป” พระอรรถกถาจารย์อธิบายว่า การเจริญอิทธิบาททำให้คนมีชีวิตอยู่ตลอดอายุกับ หมายถึงมีชีวิตอยู่ได้จนครบเกณฑ์อายุขัยประมาณได้ ๑๐๐ ปีหรือมากกว่านั้น^{๔๒}

ปิ่น มุฑกันต์ พ.อ. ปัญหาหรืออุปสรรคที่จะขัดขวางให้การทำงานนั้นล้มเหลวหรือไม่ประสบความสำเร็จมีหลายทางคือ เกิดจากตัวเองก็มี เกิดจากการเหตุการณ์แวดล้อมก็มี เกิดจากเนื้องานที่ทำนั้นเองก็มี แต่อุปสรรคที่สำคัญอย่างยิ่งที่เกิดจากตัวเราที่ทำงานให้ล้มเหลวมี ๔ อย่าง คือ ความเบื่อหน่าย ความเกียจคร้านความทอดธุระความโง่เขลา ดังนั้นพระพุทธเจ้าจึงสอนวิธีการทำงานให้มี ๔ ข้อ เรียกว่า อิทธิบาท แปลว่าทางแห่งความสำเร็จ คือฉันทะ ความพอใจ วิริยะ ความเพียร

^{๔๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๙. (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๘๔๒-๘๔๖.

^{๔๒} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), “อิทธิบาทกถา”, **พุทธจักร**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๑๐.

จิตตะ ความใส่ใจ วิมังสา ความคิดค้น ถ้ามีอทิบาท ๔ นี้ครบแล้ว ย่อมบรรลุถึงความสำเร็จได้ สมประสงค์หากสิ่งนั้นไม่เหลือวิสัย^{๔๓}

สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย กล่าวว่า อทิบาท ๔ มีความสำคัญเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ก็เพราะว่าการฝึกหัดคนให้มีคุณธรรมตามหลักอทิบาทธรรม ๔ นี้ จัดเป็นการใช้ปัญญาในการพิจารณาหาเหตุผล และกระบวนการทำงาน โดยวิมังสาเป็นผลของจิตตะ คือเมื่อตรวจตราดูแล้วเห็นว่า การทำงานของตนยังบกพร่องอยู่หรือผิดวัตถุประสงค์ อีกอย่างหนึ่งคือพิจารณาหาเหตุผลในการทำงานตามขั้นตอน งานที่ลงมือทำแล้วนั้นได้ผลเป็นขั้น ๆ อย่างไร เป็นการทบทวนผลว่าเป็นที่พึงปรารถนาหรือไม่ถ้าได้ผลไม่เป็นที่น่าพอใจหรือได้ผลที่ไม่พึงปรารถนา ก็จัดการแก้ไขหรือปรับปรุงตามกระบวนการอทิบาท ๔ นั้น^{๔๔}

๓) องค์ประกอบของอทิบาทธรรม ๔

องค์ประกอบของอทิบาท ๔ ในความหมายของพุทธศาสนานั้น พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวถึงองค์ประกอบของอทิบาท ๔^{๔๕} ไว้ดังนี้

๑) ฉันทะ แปลว่า ความพอใจ ได้แก่ ความมีใจรักในสิ่งที่ทำ และพอใจใฝ่รักในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้นอยากทำสิ่งนั้นๆ ให้สำเร็จอยากให้งานนั้นหรือสิ่งนั้นบรรลุ พุดง่าย ๆ ว่ารักงานและรักจุดหมายของงาน พุดให้ลึกลงไปทางธรรมว่า ความรักความใส่ใจปรารถนาต่อภาวะดีงามเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ ซึ่งเป็นจุดหมายของสิ่งที่กระทำหรือจะเข้าให้ถึงได้ด้วยการกระทำนั้น อยากให้สิ่งนั้นๆ เข้าถึงหรือดำรงอยู่ในภาวะที่ดีที่งามที่ประณีต ที่สมบูรณ์ที่สุดของมันหรืออยากให้ภาวะดีงามเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ของสิ่งนั้นๆของงานนั้นอยากทำให้สำเร็จตามจุดหมายที่ดีงามนั้น เมื่อเห็นสิ่งนั้นหรืองานนั้นกำลังเดินหน้าไปสู่จุดหมาย ก็เกิดปิติเป็นความอิ่มเอมใจ ครั้นสิ่งหรืองานที่ทำบรรลุจุดหมายก็ได้รับความสมนัสเป็นความฉ่ำชื่นใจที่พร้อมด้วยความรู้สึกโปร่งโล่งผ่องใส เบิกบานแผ่ออกไปเป็นอิสระไร้ขอบเขต

^{๔๓} ปิ่น มุกขนัด พ.อ., ปฏิบัติตามธรรมะประสบความสำเร็จ, (กรุงเทพมหานคร: มงคลสาร, ๒๕๓๙), หน้า ๑๐.

^{๔๔} สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย, “หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๒๓๙.

^{๔๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๘๔๒-๘๔๔.

ถ้าสามารถปลูกเร้าฉันทะให้เกิดอย่างแรงกล้า เกิดความรักในคุณค่าความดีงาม ความสมบูรณ์ของสิ่งนั้นหรือจุดหมายนั้นอย่างเต็มที่แล้ว คนก็จะทุ่มเทชีวิตจิตใจอุทิศให้แก่สิ่งนั้น เมื่อรักแท้ก็มอบใจให้อาจถึงขนาดยอมสละชีวิตเพื่อสิ่งนั้นได้ เมื่อมีฉันทะแล้วก็ต้องทำการสิ่งนั้น ให้ดีที่สุดให้สำเร็จผลอย่างดีที่สุดของสิ่งนั้นของงานนั้น ไม่หวั่นพ่วงกับสิ่งล่อเร้าหรือผลตอบแทนทั้งหลาย จิตใจมุ่งมั่นแน่วแน่ มั่นคงในการดำเนินสู่จุดหมาย เดินเรียบสม่ำเสมอ ไม่ชาน ไม่ส่าย ฉันทะสมาธิ จึงเกิดขึ้นโดยนัยนี้ และพร้อมนั้น

๒) วิริยะ แปลว่า ความอดทนอดกลั้น แกล้วกล้า บากบั่น ก้าวไป ใจสู้ ไม่ย่อท้อไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและความยากลำบาก เมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวิริยะเกิดขึ้นแก่เข้าแล้ว แม้ได้ยินว่าจุดหมายจะบรรลุถึงได้ยากนัก มีอุปสรรคมาก หรืออาจใช้เวลายาวนานเท่านี้ปีเท่านี้เดือนเท่านี้ก็ไม่ท้อถอยกลับเห็นเป็นสิ่งที่ท้าทายที่เขาจะเอาชนะให้ได้ให้สำเร็จ คนที่มีความเพียร เท่ากับมีแรงหนุนเวลาทำงานหรือปฏิบัติธรรมก็ตาม จิตใจจะแน่วแน่มั่นคง พุ่งตรงต่อจุดหมาย สมาธิก็เกิดขึ้นได้ เรียกว่าเป็น วิริยะสมาธิ

๓) จิตตะ แปลว่า ความคิดจดจ่อ หรือเอาใจฝักใฝ่ ได้แก่ ความมีจิตผูกพัน จดจ่อเฝ้าคิดเรื่องนั้นใจอยู่กับงานนั้น ไม่ปล่อย ไม่ห่างไปไหน ถ้าจิตตะเป็นไปอย่างแรงกล้าในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรืองาน อย่างใดอย่างหนึ่ง คนผู้นั้นจะไม่สนใจรับรู้เรื่องอื่นๆ ใครพูดอะไรเรื่องอื่นๆไม่สนใจ แต่ถ้าพูดเรื่องงานนั้น จะสนใจเป็นพิเศษโดยทันที บางทีจัดทำเรื่องนั้น งานนั้น ชลกง่วนอยู่ได้ทั้งวันทั้งคืน ลืมกินลืมนอน ความมีใจฝักใฝ่เช่นนี้ย่อมทำให้สมาธิเกิดขึ้น จิตจะแน่วแน่ แนบสนิทในจิตที่ทำ มีกำลังมาก เฉพาะสำหรับกิจนั้น เรียกว่าเป็นจิตตะสมาธิ

๔) วิมังสา แปลว่า ความสอบสวนไตร่ตรอง ได้แก่ การใช้ปัญญาพิจารณาหมั่นใคร่ครวญ ตรวจสอบหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อน เกินเลย บกพร่องหรือขัดข้อง เป็นต้นในกิจที่ทำ รู้จักทดลองและคิดค้นหาทางแก้ไขและปรับปรุง ข้อนี้เป็นการใช้ปัญญาชักนำสมาธิซึ่งจะเห็นได้ไม่ยากคนมีวิมังสาเป็นพวกชอบคิด ค้นหาเหตุผล ชอบสอบสวนทดลอง เมื่อทำอะไร ก็คิดพิจารณาทดสอบไป เช่นคิดว่าผลนี้เกิดจากเหตุอะไรทำไมจึงเป็นอย่างนี้ ผลนี้เกิดจากปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบเหล่านี้เท่านี้ ถ้าองค์ประกอบนี้ออกเสียจะเป็นอย่างนี้ ถ้าเพิ่มองค์ประกอบนี้เข้าไปแทนจะเกิดผลอย่างนี้ ลองเปลี่ยนองค์ประกอบนั้นแล้ว ไม่เกิดผลอย่างที่คาดหมาย เป็นเพราะอะไร จะแก้ไขจุดไหน เป็นเหตุให้จิต แน่วแน่แล่นดังไปกับเรื่องที่พิจารณา ไม่ฟุ้งชานไม่วอกแวก เรียกว่าเป็นวิมังสาสมาธิ

สรุปองค์ประกอบของอิทธิบาท ๔ ได้ว่า องค์ประกอบของอิทธิบาทเป็นหลักธรรมที่มุ่งสู่เป้าหมายในการทำงานให้ประสบผลสำเร็จ ประกอบด้วย ๑) ฉันทะ (พอใจในการทำงานหน้าที่) ๒) วิริยะ (พากเพียร ขยันต่อการทำงานหน้าที่) ๓) จิตตะ(ใจฝักใฝ่ รับรู้ในสิ่งที่ทำงานหน้าที่) และ ๔) วิมังสา (พิจารณาใคร่ครวญตรวจสอบหาเหตุผล)

๒.๔.๔ หลักสัปปุริสธรรม ๗

๑) ความหมายของสัปปุริสธรรม ๗

สัปปุริสธรรม ๗ เป็นหลักธรรมที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงแสดงไว้ในสัปปุริสสูตร อันเป็นแนวทางในการบริหารศาตร์มิได้มุ่งเน้นหรือหวังผลกำไรเพียงอย่างเดียว แต่เป็นหลักธรรมที่สร้างความยั่งยืน สร้างหลักบริหารแบบไม่เบียดเบียน อยู่ร่วมกันอย่างสงบสันติ มีความเมตตาต่อกัน และรู้เท่าทันโลกโดยไม่ปฏิเสธกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของสัปปุริสธรรมไว้ดังนี้

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (อุฎฐายี) กล่าวว่า สัปปุริสธรรม ๗ หมายถึง คุณธรรม ๗ ประการ ที่บริบูรณ์ในผู้ใดย่อมส่งเสริมผู้นั้นให้เป็น สัปปุริสชนที่เจริญด้วย คุณสมบัติควรแก่ความเคารพนับถือของชนทั้งหลาย ทำให้บุคคลนั้นสามารถปฏิบัติงานให้บรรลุผล สำเร็จด้วยดีและเป็นหลักปฏิบัติเพื่อทำตนให้เป็นผู้สงบ และเป็นผู้นำในทางสงบ และสามารถบริหาร หมู่คณะประเทศชาติให้ถึงความสงบและความเจริญก้าวหน้าได้^{๔๖}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) กล่าวว่า สัปปุริสธรรม ๗ ว่าเป็นธรรมสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้ เป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ ถือได้ว่าเป็นสมาชิกที่ดีมีคุณค่าอย่างแท้จริงของมนุษยชาติซึ่งเรียกได้ว่าเป็นคน ที่สมบูรณ์ ผู้สามารถนำบุคคลและสังคมไปสู่ความสำเร็จได้^{๔๗}

จ.เปริยญ กล่าวไว้ว่า หลักสัปปุริสธรรม ๗ หมายถึง ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมของคนดี บุคคล ที่มีคุณธรรมประจำใจ โดยยึดเอาหลักสัปปุริสธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิต บุคคลที่ยึดเอาหลัก สัปปุริสธรรม เป็นธรรมประจำใจยังได้ชื่อว่าเป็นผู้ดี เพราะเป็นผู้มีเหตุผลมีผลในการปฏิบัติตน เมื่อ บุคคลรู้จักเหตุผลแล้ว การปฏิบัติตนก็เพียบพร้อมด้วยความดี คือ รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จัก ประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชน รู้จักบุคคล แล้วบุคคลนั้นเป็นคนดี คือ สัตบุรุษในทางพระพุทธศาสนา ถือได้ว่าเป็นคนดี เพราะเป็นผู้รักสงบ รักความเที่ยงธรรม รู้จักหน้าที่ของตน รู้จักกาลเทศะ มีเหตุมีผล ในการทำงาน โดยเฉพาะผู้ที่ทำหน้าที่ปกครองคนอื่นจะสามารถบริหารงานได้^{๔๘}

^{๔๖} สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (อุฎฐายี), สัปปุริสธรรม, หนังสืออนุสรณ์เนื่องใน โอกาสงานฉาปนกิจศพ นายชัย, (กรุงเทพมหานคร, ๒๕๐๙), หน้า ๑๒.

^{๔๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), หนังสือธรรมบุญชีวิต, (กรุงเทพมหานคร: พุทธจริยธรรม, ๒๕๔๐), หน้า ๒๕.

^{๔๘} จ.เปริยญ, อ่างใน พระสามารถ อานนโท, “ภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม”, ปริญญาโท ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๓๓ - ๓๔.

ดังนั้น หลักสัปปริสธรรม เป็นหลักธรรมที่ผู้บริหารงานสามารถนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานเพื่อให้การทำงานร่วมกับผู้อื่นประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยให้เป็นคนตระหนักในเหตุผลรู้จักการวางตัวพอเหมาะพอดีทั้งทางการพัฒนาองค์การ รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมและมีความเป็นตัวของตัวเอง จึงมีความสำคัญมากต่อการจัดการความเสี่ยง โดยมีการประยุกต์ใช้หลักสัปปริสธรรม กับ การปฏิบัติงานตามกระบวนการจัดการความเสี่ยงทุกด้าน

๒) แนวคิดเกี่ยวกับสัปปริสธรรม ๗

หลักการบริหารเชิงพุทธศาสตร์เกี่ยวข้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีคุณค่ามากกว่าสองพันห้าร้อยกว่าปีในยุคโลกาภิวัตน์หรือยุคทุนนิยมในปัจจุบัน การบริหารจัดการสมัยใหม่ต่างก็กลับมาทบทวนบทบาททางวิชาการในการบริหารจัดการสมัยใหม่ว่า ยังคงเป็นแนวทางเดียวหรือไม่ ที่การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ จะต้องสนองตอบต่อระบบทุนนิยมที่เน้นการแข่งขันและสร้างผลกำไร หรือการบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรเพียงอย่างเดียว การบริหารจัดการสมัยใหม่ยังขาดอะไรบ้างที่เป็นนามธรรมที่เกี่ยวกับมนุษย์ที่จะต้องอยู่ร่วมกัน รวมทั้งสิ่งแวดล้อมในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงและมีผลกระทบต่อสังคมและองค์กร

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึงการบริหารจัดการมีอยู่มากมาย เป็นคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ยังทันสมัยอยู่จนถึงปัจจุบันและในอนาคต แต่ในที่นี้จะได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาบางประการ ได้แก่ หลักสัปปริสธรรม ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง ไว้ในสัปปริสสูตร^{๔๙} อันเป็นแนวทางในการบริหารจัดการเชิงพุทธศาสตร์เพียง หลักธรรมหนึ่ง เพื่อประกอบการพิจารณาว่า หลักการบริหารเชิงพุทธศาสตร์มีได้มุ่งหวังกำไร หรือการแข่งขัน เพียงอย่างเดียว แต่ได้บรรจุหลักการที่สร้างความยั่งยืน การไม่เบียดเบียน การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสันติมีความเมตตาต่อกัน และรู้เท่าทันโลก โดยมีได้ปฏิเสธกระแสโลกาภิวัตน์หรือระบบทุนนิยมในปัจจุบัน แต่ให้ยึดหลักการอยู่ร่วมกันและรู้เท่าทันโลก^{๕๐}

การบริหารงานบุคคล ถ้าหากว่าได้ผู้นำผู้ปกครองที่ขาดคุณธรรมแล้วไม่ว่าระบบการบริหารการปกครองนั้นจะดีเพียงไรก็ตาม ก็คงกลายเป็นการบริหารปกครองแบบนำความเดือดร้อนมาสู่ประชาชน และก่อให้เกิดความเสียหายแก่ประเทศชาติได้อย่างมากมาย เพราะจะใช้อำนาจหน้าที่ไปในทางที่ทุจริต แสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตัวเองและพวกพ้อง เกิดมีการทุจริตคดโกงกันอย่างมากมาย

^{๔๙} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๗๓/๑๑๘.

^{๕๐} จำรัส จันทร์แสงศรี, หลักการบริหารงานสมัยใหม่กับหลักการบริหารงานเชิงพุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: สมาคมพัฒนาแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๔), หน้า ๒๑.

เพราะอำนาจนั้นเป็นสิ่งที่ยั่วยวนจิตใจและสามารถเปลี่ยนแปลงอุปนิสัยใจคอของมนุษย์ได้รวดเร็วที่สุด ผู้มีส่วนร่วมในการปกครองโดยปฏิบัติตามหลักการร่วมรับผิดชอบที่จะช่วยป้องกันความเสื่อมนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองโดยส่วนรวมคือการนำหลักธรรมมาทำหน้าที่ ได้แก่ หลักสัปปริสธรรม ๗ ผู้นำหรือผู้ปกครองนำหลักธรรมนี้มาประพฤติปฏิบัติในการประยุกต์ใช้กับชุมชนของผู้นำจะทำให้ชุมชนอยู่กันอย่างสันติสุข^{๕๑}

สรุปได้ว่า จากสาระของสัปปริสธรรม ข้างต้น จะเห็นว่า พระพุทธศาสนา อธิบายความสัมพันธ์ของการบริหารจัดการเกี่ยวข้องกับคนและสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงคุณธรรมและจริยธรรมที่มีคุณค่า พบได้ในสังคมมนุษย์หรือปัจจัยแห่งสังคมในกระบวนการอาศัยซึ่งกันและกัน การพิจารณาด้วยเหตุด้วยผล รู้จักโลก รู้จักธรรมชาติเพราะมนุษย์เท่านั้นที่จะเป็นผู้ที่บริหารจัดการองค์การที่ดีได้สำหรับในส่วนของการจัดการบริหารสมัยใหม่จะเน้นเทคนิคและวิธีการ โดยแสวงหากำไรและการแข่งขันให้องค์กรบรรลุสู่เป้าหมาย ตามแบบของทุนนิยม แต่หากผู้บริหารจะนำหลักการบริหารเชิงพุทธศาสตร์เข้ามาประกอบ หรือบูรณาการให้เข้ากับการบริหารงานในปัจจุบัน ก็ถือว่าเป็นแนวทางใหม่ หรือเข้าสู่มิติของการบริหารงาน ที่ยั่งยืน มีความมั่นคง และสร้างความเป็นธรรมต่อบุคคล หรือสังคมที่เกี่ยวข้องกับองค์กรอย่างชาญฉลาด รวมทั้งสร้างประสิทธิภาพประสิทธิผล ต่อการบริหารงานอย่างยั่งยืนและมั่นคง รวมทั้งจะเป็นหลักการของนักบริหารในการบริหารจัดการองค์การของตนอย่างมีระบบ โดยที่ยังมีคุณธรรมมาประกอบในการพิจารณาบริหารจัดการด้วยอีกโสดหนึ่งด้วย

๓) องค์ประกอบของหลักสัปปริสธรรม ๗

หลักธรรมสัปปริสธรรม ๗ มีส่วนการดำเนินกิจกรรมต่างๆ จะมีความเหมาะสมกับความ เป็นภาวะผู้นำปรากฏพุทธโอวาทเรื่องธรรมของคนดี (สัตบุรุษ) คนที่สมบูรณ์แบบ หรือมนุษย์โดยสมบูรณ์ซึ่งถือว่าเป็นสมาชิกที่ดีมีคุณค่า ที่แท้จริงของมนุษย์ชาติ มีธรรมะหรือคุณสมบัติที่เรียกว่า สัปปริสธรรม ๗ ประการ^{๕๒} คือ

๑) ฉัมนัญญตา รู้หลักและรู้จักเหตุคือรู้หลักการและกฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลาย ที่ตนเข้าไป เกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิตในการปฏิบัติกิจหน้าที่และดำเนินกิจการต่างๆ รู้เข้าใจสิ่งที่ตนประพฤติ ปฏิบัติตามเหตุผล เช่นรู้ว่า ตำแหน่งฐานะ อาชีพ การงานของตน มีหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างไร

^{๕๑} นันทวรรณ อิศรานุวัฒน์ชัย, “ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์: ศึกษาจากหลักพุทธธรรม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๘๕.

^{๕๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๑/๒๖๔, อัง.สตตก. (ไทย) ๒๓/๖๕/๑๑๔.

มีอะไรเป็นหลักการ จะต้องทำอะไรอย่างไรจึงจะเป็นเหตุให้บรรลุถึงผลสำเร็จที่เป็นไปตามหน้าที่และความรับผิดชอบนั้นๆ ดังนี้ เป็นต้น ตลอดจนขั้นสูงสุดคือรู้เท่าทันกฎธรรมดาหรือหลักความจริงของธรรมชาติเพื่อปฏิบัติต่อโลกและชีวิตอย่างถูกต้อง มีจิตใจเป็นอิสระ ไม่ตกเป็นทาสของโลกและชีวิตนั้น

๒) อัตถัตถัตถัตถา รู้ความหมายและรู้จักผล คือรู้ความหมายและความมุ่งหมายของหลักการที่ตนปฏิบัติเข้าใจวัตถุประสงค์ของกิจการที่ตนกระทำ รู้ว่าหลักการนั้น ๆ มีความมุ่งหมายอย่างไร รู้ว่าที่ตนทำอยู่อย่างนั้นๆ ดำเนินชีวิตอย่างนั้นๆ เพื่อประสงค์ประโยชน์หรือควรจะได้บรรลุถึงผลอะไรที่ไม่มีหน้าที่ ตำแหน่ง หรือควรจะได้บรรลุถึงผลอะไร ที่ให้มีหน้าที่ ตำแหน่ง ฐานะการงานอย่างนั้นๆ เขากำหนดวางกันไว้เพื่อความมุ่งหมายอะไร กิจการที่ตนทำอยู่ขณะนี้เมื่อทำไปแล้วจะบังเกิดผลอะไรบ้าง เป็นผลดีหรือผลเสียอย่างไรดังนี้ เป็นต้น ตลอดจนถึงขั้นสูงสุดคือรู้ความหมายของคตธรรมดา และประโยชน์ที่เป็นสาระของชีวิต

๓) อัตถัตถัตถัตถา รู้จักตน คือ รู้ตามเป็นจริงว่า ตัวเรานั้นว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ความถนัด ความสามารถและคุณธรรมเป็นต้น เท่าใดอย่างไร แล้วประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสม และรู้จักแก้ไขปรับปรุงส่งเสริม ทำการต่าง ๆ ให้สอดคล้องถูกต้อง ตรงทางที่จะให้เจริญงอกงามบังเกิดผลดี

๔) มัตถัตถัตถัตถา รู้จักประมาณ คือ รู้จักพอดีเช่นประมาณในการบริโภค รู้จักประมาณในการใช้จ่ายทรัพย์รู้จักความพอดีในการพูด การปฏิบัติกิจและทำการต่างๆ ตลอดจนการพักผ่อนหลับนอนและการสนุกสนานรื่นเริงต่าง ๆ

๕) กาลัตถัตถัตถัตถา รู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่พึงได้ใช้ในการประกอบกิจการทำหน้าที่การงานปฏิบัติกิจการต่างๆ และเกี่ยวข้องกับผู้อื่น เช่น รู้ว่า เวลาไหนควรทำอะไร และทำให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลาให้พอเวลา ให้เหมาะสม ให้ถูกเวลา เป็นต้น

๖) ปริสัทถัตถัตถัตถา รู้จักชุมชน คือ รู้จักถิ่น รู้จักที่ชุมนุมและชุมชน รู้การอันควรประพฤติปฏิบัติในถิ่นที่ชุมชน และต่อชุมชนนั้นว่า ชุมชนนี้เมื่อไปหา ควรต้องทำกิจอย่างนี้ควรต้องทำกิจอย่างนี้ควรต้องพูดอย่างนี้ชุมชนนี้มีระเบียบวินัยอย่างนี้มีวัฒนธรรมประเพณีอย่างนี้มีความต้องการอย่างนี้ควรเกี่ยวข้องกับควรต้องสงเคราะห์ควรรับใช้ควรบำเพ็ญประโยชน์ให้อย่างนี้ ๆ เป็นต้น

๗) บุคคลัตถัตถัตถัตถา รู้จักบุคคล คือ รู้จักและเข้าใจความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอัธยาศัย ความสามารถ และคุณธรรมเป็นต้น ใครๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้จักที่จะปฏิบัติต่อบุคคลอื่น

ด้วยดีว่า ควรจะคบหรือไม่ ได้คดีอะไร จะสัมพันธ์เกี่ยวข้อง จะใช้จะยกย่อง จะตำหนิหรือจะแนะนำ
สั่งสอนอย่างไร จึงจะได้ผลดี^{๕๓}

ทั้งนี้สัปปุริสธรรม เป็นอีกหลักธรรมหนึ่งที่มนุษย์ปฏิบัติตามแล้วสามารถทำให้บรรลุ
นิพพานได้หรืออาจกล่าวได้ว่า หลักธรรมที่เป็นหลักธรรมที่สามารถพัฒนามนุษย์ให้อย่างยิ่งประการ
หนึ่งซึ่งประกอบด้วย^{๕๔}

๑) ฉัมมัญญตา รู้จักหลักการ รู้จักเหตุผล รู้กฎเกณฑ์ของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และ
เข้าใจสิ่งที่ตนจะต้องประพฤติปฏิบัติคือ รู้ว่าตำแหน่ง หน้าที่การงาน ฐานะ อาชีพ รู้จักรับผิดชอบ
ตลอดถึงผลสำเร็จขั้นสูงสุด คือ ตามธรรมชาติของความเป็นจริง ไม่ตกเป็นทาสของความโลภ ความ
โกรธ ความหลง กิเลส ตัณหา อุปาทาน

๒) อัตถัญญตา รู้ความมุ่งหมายและรู้จักผล คือ รู้ความหมายที่ตนปฏิบัติเข้าใจ
วัตถุประสงค์ที่ตนกระทำ รู้ว่าหลักการนั้นมุ่งหมายอะไร การดำเนินชีวิตอย่างนั้น ๆ เพื่อประโยชน์
อะไร เป็นผลดีหรือผลเสีย ตลอดถึงขั้นสูงสุดที่เป็นประโยชน์ที่เป็นแก่นสาระแห่งชีวิต

๓) อัตตัญญตา รู้จักตนตามความเป็นจริง โดยฐานะภาวะ เพศ ความรู้กำลังความสามารถ
คุณธรรมที่จะประพฤติปฏิบัติชอบได้อย่างเหมาะสม และรู้จักแก้ไขปรับปรุงให้สอดคล้องถูกต้องตาม
จุดมุ่งหมายปลายทางสูงสุดของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

๔) มัตตัญญตา การรู้จักประมาณในการบริโภค การใช้จ่ายทรัพย์สิน คือ รู้จักพอดี
พอเหมาะรู้จักคิด พุด กระทำกิจต่าง ๆ แต่พอดีแม้การพักผ่อนสนุกสนาน ก็เช่นกัน

๕) กาลัญญตา รู้กาลเวลาอันสมควร รู้เวลาไหน ควรทำอะไร ที่ไหน ใช้เวลาแต่พอดีในการ
ดำเนินการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์หรือประกอบกิจการหน้าที่การงานต่าง ๆ

๖) ปริสัณญตา การรู้จักชุมชน สังคม สิ่งแวดล้อม ในถิ่น ควรมีกิริยาจาอย่างใด มี
ระเบียบวัฒนธรรมประเพณีอย่างไร ควรประพฤติตนให้เหมาะสมกับสังคม และสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ

๗) บุคคลัญญตา การรู้บุคคล และเข้าใจความแตกต่างของบุคคลที่จะต้องเกี่ยวข้องซึ่งกัน
และกัน

สรุปได้ว่า หลักสัปปุริสธรรม ๗ นั้นมีความสัมพันธ์กับการบริการงานในการจัดการความ
เสี่ยงในสถานการณ์ต่าง ๆ โดยคำนึงถึงคุณธรรมและจริยธรรมที่มีคุณค่าต่อการบริหารงานเป็น

^{๕๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **ธรรมบุญชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน
พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙), หน้า ๑ - ๓

^{๕๔} **ที.ปา.** (ไทย) ๑๑/๓๓๐/๓๓๓.

หลักธรรมที่ผู้บริหารสมัยใหม่ควรตระหนักถึง และนำไปประยุกต์ใช้ในด้านเทคนิคและวิธีการ เพื่อพัฒนาองค์กรให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ต่อการบริหารงานอย่างยั่งยืนมั่นคง และทำให้สามารถรักษาความเป็นมนุษย์ของตนไว้ได้ ผู้ที่ยึดถือหลักธรรมนี้จัดว่าเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติของคนดี มีคุณสมบัติของความเป็นนักบริหาร อยู่ในตนอย่างแท้จริง

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานด้านสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี ซึ่งมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

พิมพ์วิมล แก้วเมืองทอง (๒๕๖๖) วิจัยเรื่อง “การศึกษาผลกระทบและแนวทางการรับมือต่อการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ในเขตเทศบาลตำบลดำเนินสะดวกจังหวัดราชบุรี” กล่าวว่า ในส่วนของเทศบาลตำบลดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ซึ่งมีตลาดน้ำที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงระดับโลกที่เปิดให้บริการมานานถึง ๕๓ ปี แต่จากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ทำให้ภาคธุรกิจการท่องเที่ยวต้องหยุดชะงัก การท่องเที่ยวภายในประเทศตกต่ำถึงขั้นวิกฤต ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งของรากฐานเศรษฐกิจสำคัญของไทย ส่งผลให้ตลาดน้ำดำเนินสะดวกไม่มีนักท่องเที่ยวผู้ประกอบการภายในตลาดน้ำจึงต้องปิดให้บริการ แม้จะไม่มีคำสั่งของภาครัฐ แต่เพราะไม่มีนักท่องเที่ยวต่างชาติ จึงต้องปิดบริการไปเอง ส่วนทางอำเภอดำเนินสะดวก เพียงแต่ออกหนังสือขอความร่วมมือผู้ประกอบการท่าเรือและร้านค้า ให้หยุดบริการชั่วคราวในช่วงการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ทำให้ส่งผลกระทบต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เขตเทศบาลตำบลดำเนินสะดวก^{๕๕}

ธีระ วรธนารัตน์, ภัทรวิทย์ วรธนารัตน์ และอารียา จิรณานันต์ (๒๕๖๕) วิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการภาวะวิกฤตในช่วงสถานการณ์การระบาดของโควิด-19 ระลอกแรก” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการภาวะวิกฤตในแต่ละระยะนั้นมีความแตกต่างกัน ระยะเตรียมการจนถึงระยะตอบสนองการระบาดเต็มรูปแบบนั้นมีลักษณะสำคัญคือนโยบายและมาตรการได้รับการสั่งการถ่ายทอดไปสู่ระดับพื้นที่ในทิศทางเดียวและรูปแบบเดียว ในขณะที่ระยะต่อเนื่องได้มีการกระจาย

^{๕๕} พิมพ์วิมล แก้วเมืองทอง, “การศึกษาผลกระทบและแนวทางการรับมือต่อการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ในเขตเทศบาลตำบลดำเนินสะดวกจังหวัดราชบุรี”, วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ มหาวิทยาลัยมหิดล, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๖), หน้า ๘๓.

อำนาจการตัดสินใจไปยังระดับจังหวัดและเขตเพื่อให้พิจารณาแผนปฏิบัติการตามแต่บริบทของตนเอง โดยมุ่งที่จะหาจุดสมดุลระหว่างผลลัพธ์ทางสุขภาพและผลกระทบต่อเศรษฐกิจ^{๕๖}

สุทินันท์ มีชำนาญ, วรณวิภา ไตลังคะ และสุตาภรณ์ อรุณดี (๒๕๖๕) วิจัยเรื่อง “การจัดการความเสี่ยงภายใต้สถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของโรงพยาบาลอาภากรเกียรติวงศ์ ฐานทัพเรือสัตหีบ” ผลการวิจัยพบว่า โรงพยาบาลอาภากรเกียรติวงศ์ ฐานทัพเรือสัตหีบ สามารถจัดการความเสี่ยงโดยภาพรวมได้ในระดับมาก ซึ่งสามารถจัดการความเสี่ยงได้มากที่สุด ในด้านการกำหนดกลยุทธ์และวัตถุประสงค์ รองลงมาคือ ด้านสารสนเทศ การสื่อสาร และการรายงาน ด้านการทบทวนและปรับปรุงแก้ไข ด้านเป้าหมายผลการดำเนินงาน และด้านการกำกับดูแลกิจการและวัฒนธรรมองค์กร ตามลำดับ และเมื่อทำการเปรียบเทียบพบว่า เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยบุคลากรที่มีกลุ่มงานที่ปฏิบัติต่างกันมีความเห็นแตกต่างกันในด้านสารสนเทศ การสื่อสาร และการรายงาน และบุคลากรที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีความเห็นแตกต่างกันในการกำหนดกลยุทธ์และวัตถุประสงค์ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕ และบุคลากรที่มีประสบการณ์ฝึกอบรมการจัดการความเสี่ยงต่างกัน มีความเห็นแตกต่างกันในการทบทวนและปรับปรุงแก้ไข อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๑^{๕๗}

สิทธิชน จันทรแพง (๒๕๖๔) วิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันโรคไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (โควิด-๑๙) ของประชาชนอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับการรับรู้โอกาสเสี่ยง การรับรู้ความรุนแรง การรับรู้ประโยชน์ การรับรู้ต่ออุปสรรค และพฤติกรรมการป้องกันโรคไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ อยู่ในระดับสูง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันโรคไวรัสโคโรนา 2019 ได้แก่ อาชีพ สภาพแวดล้อมในการทำงาน การรับรู้ข่าวสาร จำนวนสมาชิกในครัวเรือน การรับรู้โอกาสเสี่ยง การรับรู้ความรุนแรง การรับรู้ประโยชน์ และการรับรู้ต่ออุปสรรค สำหรับปัจจัยที่ใช้ในการทำนายพฤติกรรมการป้องกันโรคฯ ได้แก่ จำนวนสมาชิก

^{๕๖} อีระ วรรณารัตน์, ภัทรวินัย วรรณารัตน์ และอารียา จิรณานวัณ, “การบริหารจัดการภาวะวิกฤตในช่วงสถานการณ์การระบาดของโควิด-19 ระลอกแรก” วารสารวิจัยระบบสาธารณสุข, ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม-กันยายน, ๒๕๖๕), หน้า ๓๗๐.

^{๕๗} สุทินันท์ มีชำนาญ, วรณวิภา ไตลังคะ และสุตาภรณ์ อรุณดี, “การจัดการความเสี่ยงภายใต้สถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของโรงพยาบาลอาภากรเกียรติวงศ์ ฐานทัพเรือสัตหีบ”, Journal of Roj Kaensarn Academi, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑๐ (ตุลาคม ๒๕๖๕), หน้า ๑๗๓-๑๗๔.

ในครอบครัว , การรับรู้โอกาสเสี่ยง และการรับรู้ประโยชน์ โดยสามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมการป้องกันโรคไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ได้เท่ากับร้อยละ ๘.๘๐ ($\beta = 17.192$, $R^2 = 0.088$)^{๕๘}

ณัชปภา โพธิ์พุ่ม และคณะ (๒๕๖๔) วิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาตนในวิกฤตสถานการณ์โควิด-๑๙ ตามหลักพุทธธรรมของประชาชนในจังหวัดสุรินทร์” ผลวิจัยพบว่า ๑) พฤติกรรมการพัฒนาตนตามหลักพุทธธรรมของประชาชนในจังหวัดสุรินทร์ด้านกายภาวนา ศีลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ๒) รูปแบบการพัฒนาตนในวิกฤตสถานการณ์โควิด-๑๙ ตามหลักพุทธธรรมของประชาชนในจังหวัดสุรินทร์ มี ๔ รูปแบบ คือ ด้านกายภาวนา คือ การดูแลร่างกายให้แข็งแรง รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ กินอาหารที่สดและปรุงสุก เลี่ยงการกินอาหารไม่มีประโยชน์ ด้านศีลภาวนา คือ การสร้างวินัยให้กับตนเอง ปฏิบัติตามมาตรการอย่างเคร่งครัด สร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ด้านจิตภาวนา คือ การเสริมสร้างคุณธรรมประจำตน มีจิตใจดีงาม เสียสละ มีเมตตา มีความรักความเป็นมิตร และด้านปัญญาภาวนา คือ การสร้างความรู้ความเข้าใจให้ถูกต้อง รู้เหตุและปัจจัยของการติดเชื้อโรค และ ๓) แนวทางการพัฒนาตนในวิกฤตสถานการณ์โควิด-๑๙ ตามหลักพุทธธรรม ด้านกายภาวนา คือ การดูแลร่างกายให้แข็งแรง เลี่ยงอาหารไม่มีประโยชน์ ลดการเข้าพื้นที่เสี่ยง ดังคำว่า “ดูเป็น ฟังเป็น เห็นคุณค่า” ด้านศีลภาวนา คือ ดูแลความสัมพันธ์ตนเองกับสิ่งแวดล้อม ลดโอกาสเสี่ยงจากการติดเชื้อ เลี่ยงกิจกรรมคนหมู่มาก ดังคำว่า “ไมตรี มิตร เกื้อกูล” ด้านจิตภาวนา คือ การเจริญเมตตาธรรม ลดความเครียด การฝึกสติ ดังคำว่า “มุ่งมั่นในความดี มีคุณธรรม” ด้านปัญญาภาวนา คือ สร้างความรู้ความเข้าใจให้ถูกต้อง ไม่หลงเชื่อข้อมูลเท็จ รู้เท่าทันสังขารตามจริง ดังคำว่า “ปัญญาผ่องใส อยู่ด้วยปัญญา”^{๕๙}

พระครูปลัดสุวัฒน สุวฑฺฒโน และ พระปัญญารัตนากร (๒๕๖๓) ศึกษาเรื่อง “การดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมในยุคโควิด-๑๙” ผลการศึกษาพบว่า การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา (โควิด ๒๐๑๙) ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนในทางตรงและทางอ้อม ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ไม่ว่าจะเป็นการเจ็บป่วย การเสียชีวิต รายได้ของประชาชนลดลงซึ่งเกิดจากการว่างงานและการลดเวลาทำงาน อันเป็นผลมาจากมาตรการทางเศรษฐกิจของภาครัฐที่จะมุ่งแก้ปัญหาและสกัดกั้น

^{๕๘} สิริธิน จันทรแพง, “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันโรคไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (โควิด-๑๙) ของประชาชนอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี”, วารสารศาสตร์สาธารณสุขและนวัตกรรม, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๔).

^{๕๙} ณัชปภา โพธิ์พุ่ม และคณะ, “รูปแบบการพัฒนาตนในวิกฤตสถานการณ์โควิด-๑๙ ตามหลักพุทธธรรมของประชาชนในจังหวัดสุรินทร์”, รายงานวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์, ๒๕๖๔).

การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา (โควิด ๒๐๑๙) ในสถานการณ์เช่นนี้ทำให้ความสุขในการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนลดลง จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นที่ส่งผลกระทบในชีวิตประจำวัน อย่างไรก็ตาม เราสามารถใช้วิกฤตการณ์เช่นนี้ให้เป็นโอกาสได้ด้วยการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา บทความนี้ต้องการนำเสนอแนวทางในการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรม ได้แก่ ๑) ความสุขในการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรม ๒) การตั้งสติในการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรม และ ๓) การดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาทตามหลักพุทธธรรม เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาต่อไป^{๖๐}

พระเทพสุวรรณเมธี, ดร.(สุชาติ กิตติปัญญา) (๒๕๖๑) โครงการวิจัยเรื่อง “รูปแบบและกระบวนการเยียวยาใจผู้ป่วยด้วยธรรมะของกลุ่มพระจิตอาสาศีลानธรรม” กล่าวถึง กลุ่มพระจิตอาสาศีลानธรรมเป็นกลุ่มพระอาสาที่เน้นการทำงานจิตอาสาเพื่อเยียวยาผู้ป่วยและญาติผู้ป่วยถือเป็นมิติใหม่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกอย่างเป็นรูปธรรม กระบวนการเยียวยาใจผู้ป่วยและญาติมิตร ให้สามารถยอมรับและกล้าเผชิญกับความทุกข์ตามความเป็นจริงควบคู่กับพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยตามศักยภาพ การปรับเปลี่ยนทัศนคติของผู้ป่วยทำให้เห็นความหมายของความทุกข์ที่เป็นอยู่และความทุกข์ก็จะมีใช้ความทุกข์อีกต่อไป ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจ หรือความหมายในตัวเอง และหากคนไข้มีศรัทธาต่อความเชื่อทางศาสนา การใช้ผลเชิงบำบัดจากความเชื่อทางศาสนาและเอาเหตุผลทางจิตวิญญาณมาช่วยก็เป็นสิ่งที่สามารถทำได้ ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญของการแสวงหารูปแบบและกระบวนการการเยียวยาผู้ป่วยด้วยธรรมะของกลุ่มพระจิตอาสาศีลानธรรมโดยอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและทฤษฎีทางจิตวิทยา ให้เกิดผลดีต่อการบรรเทาความทุกข์และการพัฒนาชีวิตทั้งในด้านจิตใจและปัญญา วิเคราะห์รูปแบบและกระบวนการการเยียวยาผู้ป่วย และสังเคราะห์กระบวนการเยียวยาใจด้วยธรรมะ เพื่อส่งเสริมให้พระจิตอาสาได้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และเกิดทักษะพื้นฐานในการเยียวยาผู้ป่วยแบบบูรณาการ^{๖๑}

มังคลัตถิปินี (บาลี: มงฺคฺลตฺถิปินี) หรือ มงฺคฺลทีปนี เป็นปกรณ์วิเสสภาษาบาลี ที่พระสิริมังคลาจารย์ชาวเชียงใหม่รจนาขึ้นในสมัยอาณาจักรล้านนา เพื่ออธิบายความในมงคลสูตรที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ๒ แห่ง คือ ในขุททกปาฐะและสุตตนิบาตแห่งพระสุตตันตปิฎก ท่านได้อธิบายถึงความหมายของพระสูตรนี้โดยละเอียดด้วยภาษาไพเราะและสละสลวย เนื้อหาอ้างอิงเนื้อความจาก

^{๖๐} พระครูปลัดสุวัฒน สุวฑฺฒโน และ พระปัญญารัตนากร. “การดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมในยุคโควิด-๑๙”. วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - เมษายน ๒๕๖๓).

^{๖๑} พระเทพสุวรรณเมธี, ดร.(สุชาติ กิตติปัญญา), “รูปแบบและกระบวนการเยียวยาใจผู้ป่วยด้วยธรรมะของกลุ่มพระจิตอาสาศีลानธรรม”, วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๖ (พฤศจิกายน-ธันวาคม ๒๕๖๒) หน้า ๒๖๒-๒๗๒.

อรรถกถา ทั้งฎีกา ทั้งอนุฎีกา ทั้งคำเกจิอาจารย์ และมีการยกเรื่องจากคัมภีร์และชาดกอื่นๆ มาอธิบายประกอบ ค้นพบเป็นคัมภีร์ใบลานและสมุดข่อยจารโดยอักษรหรืออักษรขอมมาและอักษรไทยเหนือ ต่อมาได้ปริวรรตเป็นอักษรไทยภาษาบาลีและมหาวิทยาลัยมหามกุฏฯ ฯลฯ ได้จัดพิมพ์เป็นจำนวนหลาย ครั้งเพื่อใช้ประกอบการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ไทย เป็นหนังสือที่ปราชญ์ภาษา บาลีทั้งศรีลังกาและพม่าให้การยอมรับโดยมีการนำไปเผยแพร่ยังประเทศศรีลังกา กัมพูชา ลาว และ พม่า และปรากฏในพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๒๕๓๙) เล่มที่ ๒๕, เล่มที่ ๑๗ ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ มงคลสูตร เป็นพระสูตรสำคัญบทหนึ่งในพระพุทธศาสนาเถรวาท เพราะมีเนื้อหาแสดงถึงการปฏิเสธ มงคลภายนอก ที่นับถือเหตุการณ์หรือสิ่งต่างๆ เป็นมงคล หรือมี มงคล โดยอธิบายว่าในทัศนะพระพุทธศาสนานั้น มงคลของมนุษย์และเทวดาย่อมเกิดจากการกระทำ อันได้แก่ การอยู่ในประเทศที่เหมาะสม คบบัณฑิต ไม่ประมาทในธรรมทั้งหลาย และความดีนั้นจะเป็น สิ่งที่เรียกว่ามงคล โดยไม่ต้องไปอ่อนน้อมกราบไหว้ขอมงคลจากนอกตัว ในคัมภีร์ชั้นอรรถกถา อธิบาย ความโดยพิสดารถึงสาเหตุของการที่พระพุทธเจ้าตรัสมงคลสูตรไว้ว่า ประมาณ ๑๒ ปีก่อนพุทธกาล ประชาชนต่างตื่นตัวว่า อะไรคือเหตุที่ทำให้ชีวิตเป็นมงคล เช่น ความสันโดษ เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว คืบหนึ่งขณะที่ประทับอยู่ ณ เขตวันมหาวิหาร ใกล้เมืองสาวัตถี ท้าวสักกเทวราชได้นำหมู่เทวดาเข้าเฝ้า และบัญชาให้เทพบุตรองค์หนึ่งทูลถามพระองค์ว่า อะไรคือ มงคลของชีวิต พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงแสดงหลักมงคลสูตร ซึ่งมีทั้งหมด ๑๐ หมวด นับเป็น รายการได้ ๓๘ ประการ รศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร (๒๕๖๐: บทคัดย่อ) หนังสือมงคลัตถทีปนี เป็น หนังสือที่โดดเด่นเล่มหนึ่งในพระพุทธศาสนา ที่แสดงหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวัน พระสิริมงคลอาจารย์ นักปราชญ์แห่งล้านนาไทย แต่งหนังสือนี้เมื่อ พ.ศ. ๒๐๖๐ เพื่อขยายความอรรถกถามงคลสูตร สุตต นิบาต ขุททกนิกาย หนังสือนี้ผู้รู้รับรองว่าเป็นหนังสือในชั้นปกรณ์พิเศษ ผู้แต่งอ้างพระไตรปิฎก อรรถ กถา ฎีกา อนุฎีกาและคำของเกจิอาจารย์ จากเดิมที่มีเนื้อหา ๒๐ หน้า เพิ่มเป็น ๘๕๐ หน้า มงคลัตถ ทีปนี (มงคลสูตร) ชี้ให้เห็นว่าทางดำเนินชีวิตที่มีความสมบูรณ์ ยั่งยืน เป็นมาตรฐาน เรียกว่า “มงคล” มงคลข้อแรกคือ ไม่คบคนพาล และมงคลสุดท้าย คือ จิตเกษม พระสูตรนี้ยืนยันว่า ชีวิตที่ยั่งยืนและ ชีวิตที่มีมาตรฐาน จะต้องมียุติธรรมทั้งโลกุตตรธรรมควบคู่กัน ปัจจุบัน มงคลัตถทีปนี ใช้เป็นคู่มือ ของนักเรียนบาลีชั้นประโยค ๔-๕ และชั้นประโยค ๗^{๒๒}

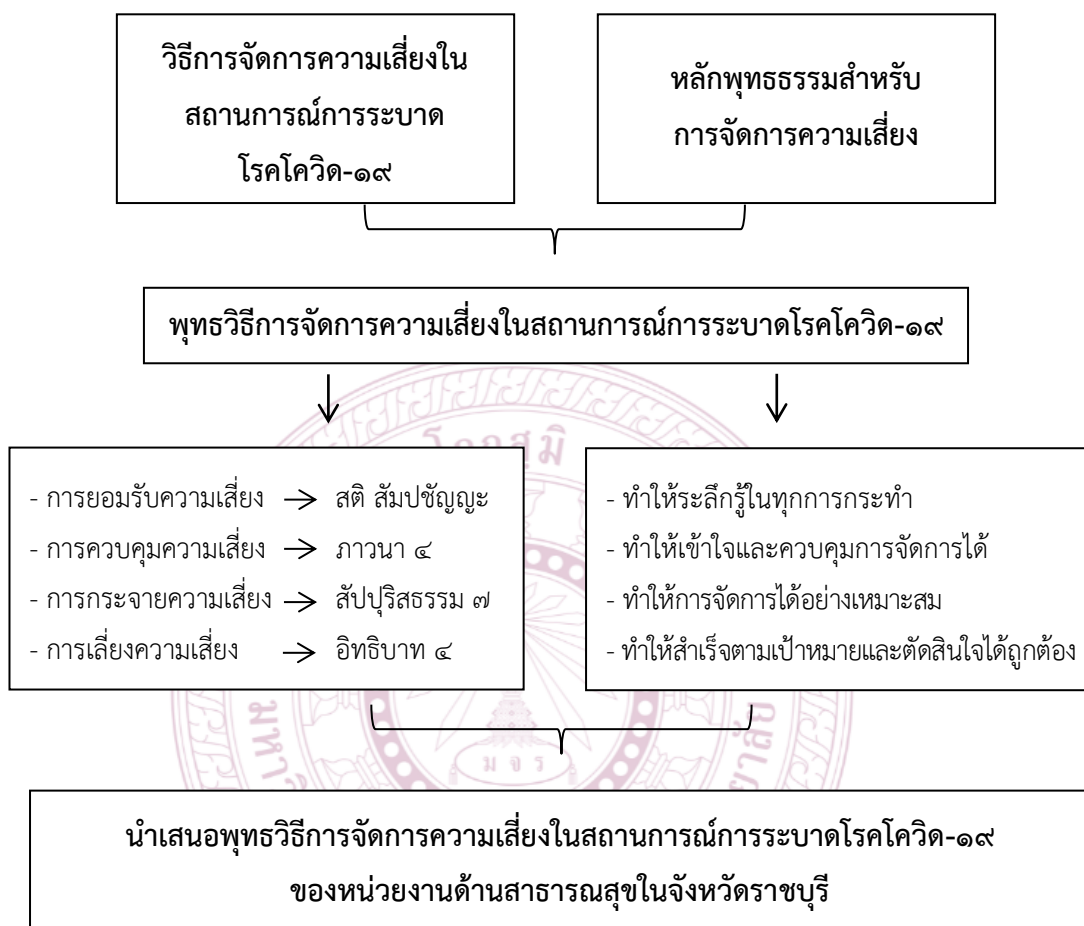
^{๒๒} มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. มงคลัตถทีปนี ภาษาไทย ภาค ๑ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) พุทธธรรม เป็นหนังสือธรรมะ แต่งโดยพระธรรมปิฎกปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) แรกเริ่มเดิมทีท่านเขียนเป็นบทความขนาดยาวลงพิมพ์เพื่อ เป็นอนุสรณ์แก่พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ หรือเรียกสั้นๆ ว่าพระองค์วรรณฯ ต่อมาได้ขยายบทความชิ้นนั้นมาเป็นหนังสือขนาดย่อม แล้วมาขยายเป็นฉบับขยายความดังที่ปรากฏในปัจจุบัน หนังสือ พุทธธรรม ของพระพรหมคุณาภรณ์เล่มนี้ เป็นหนังสือที่ทรงคุณค่าทางพระพุทธศาสนามากที่สุดเล่มหนึ่ง เพราะประมวลหลักพุทธธรรม หรือกฎของธรรมชาติในแง่มุมต่างๆ โดยดึงเอาคำอธิบายจากพระไตรปิฎก, อรรถกถา,ฎีกา, อนุฎีกา ฯลฯ เพื่อให้พุทธวณะ แจ่มกระจ่างไว้ครบถ้วน สมบูรณ์มาก เหมาะสำหรับผู้สนใจใฝ่รู้เนื้อหาพระพุทธศาสนาโดยภาพรวมทั้งหมดไว้ประจำบ้าน^{๖๓}

^{๖๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, (กรุงเทพมหานคร ; สำนักพิมพ์ผลิตธรรม, ๒๕๕๕).

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

ที่มา: คณะผู้วิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

“พุทธวิถีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานด้านสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพภาคสนาม (Wild Qualitative research) โดยผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัย ออกเป็นขั้นตอน ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่/องค์กรที่ใช้ทำการวิจัย
- ๓.๓ ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๔ เครื่องมือการวิจัย
- ๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการเก็บข้อมูล จากเอกสารปฐมภูมิ (Primary sources) เอกสารทุติยภูมิ (Secondary sources) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และแบบพุทธวิถีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานด้านสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี โดยผู้วิจัยจะได้ทำการศึกษาสภาพการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี ศึกษากระบวนการจัดการความเสี่ยงและหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการบริหารจัดการในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ และเสนอพุทธวิถีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ สำหรับหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี

๓.๒ พื้นที่/องค์กรที่ใช้ทำการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ในการการวิจัย/องค์กรที่ใช้ในการทำวิจัย จำนวน ๓ อำเภอของจังหวัดราชบุรี ได้แก่

- ๑. อำเภอดำเนินสะดวก ประกอบด้วย ๑๓ ตำบล
- ๒. อำเภอโพธาราม ประกอบด้วย ๑๙ ตำบล

๓. อำเภอเมืองราชบุรี ประกอบด้วย ๒๒ ตำบล^๑

๓.๓ ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง

๓.๓.๑ ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการทำวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ประชากรใน ๓ อำเภอ จังหวัดราชบุรี ดังต่อไปนี้

๑. อำเภอดำเนินสะดวก ประกอบด้วย ๑๓ ตำบล ประชากรรวม ๙๕,๑๓๐ คน
๒. อำเภอโพธาราม ประกอบด้วย ๑๙ ตำบล ประชากรรวม ๑๓๔,๔๙๔ คน
๓. อำเภอเมืองราชบุรี ประกอบด้วย ๒๒ ตำบล^๒ ประชากรรวม ๑๙๕,๒๙๑ คน^๓

๓.๓.๒ กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยเรื่องนี้ ซึ่งเป็นการได้มาของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย

๑) ผู้ทรงคุณวุฒิของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในองค์กรสาธารณสุข แพทย์ พยาบาล จำนวน ๑๗ คน ดังนี้

ราชบุรี

- นางศศิธรณิญา อัมพรพันธ์ ผู้อำนวยการ กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ ๕ อ.เมือง จ.

- นายภาณุวัฒน์ พัทธธรรมากุล นักวิชาการสาธารณสุขปฏิบัติการ อ.เมือง
- นายสายชล กองทอง วิศวกรไฟฟ้าปฏิบัติการ อ.เมือง
- นางกรรณิการ์ กิจนพเกียรติ อาจารย์ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ราชบุรี คณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันพระบรมราชชนก

- นางสาวชนันธิชา ศรีมันตะ พยาบาลวิชาชีพปฏิบัติการ โรงพยาบาลราชบุรี
- น.ส.สิมาพร ฤทธิปัญญา นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ อ.โพธาราม
- น.ส.เกศริน ออมสิน นักวิชาการสาธารณสุขปฏิบัติการ อ.โพธาราม
- นายเกรียงศักดิ์ วงศ์นายโกด นักวิชาการสาธารณสุขปฏิบัติการ อ.โพธาราม

^๑ ที่มา <https://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statMONTH/statmonth/#/mainpage>

^๒ ที่มา <https://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statMONTH/statmonth/#/mainpage>

^๓ สำนักงานสถิติแห่งชาติ ที่มา <http://www.nso.go.th/sites/2014/Pages/home.aspx>.

- นายนิคม พุทธา ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านเลือก อ.โพธาราม

- นางสาวกัญญาภัค บุญฮู้ พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านเลือก อ.โพธาราม

- นายสิทธิชน จันทร์แพง สาธารณสุขอำเภอดำเนินสะดวก

- นายชาติรี ตาปะสี นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ อ.ดำเนินสะดวก

- นายศุภกร ลิขิตภิญโญ นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ อ.ดำเนินสะดวก

- นายแพทย์สิทธิชัย บรรจงเจริญเลิศ นายแพทย์ชำนาญการพิเศษ โรงพยาบาลดำเนินสะดวก

- นางสาวรักชนก จันทร์เพ็ญ พยาบาลวิชาชีพชำนาญการพิเศษ โรงพยาบาลดำเนินสะดวก

- นายวิริยะ ลิ้มมัน ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลแพ่งพวย อ.ดำเนินสะดวก

- นางพิมพ์ณภัส ทับทิม พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ อ.ดำเนินสะดวก

๒. พระสังฆาธิการที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือผู้ป่วยโรคระบาด โควิด-๑๙ จำนวน ๓ รูป ดังนี้

- พระครูโสภณธรรมวิภูษิต, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสัตตนารถปริวัตร วัดสัตตนารถปริวัตร ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

- พระครูปลัดสุพนธ์ ญาณโสธโร, เจ้าอาวาสวัดปรกเจริญ ตำบลตาหลวง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

- พระครูคุณสารานุกูล, รองเจ้าคณะอำเภอโพธาราม เจ้าอาวาสวัดโบสถ์ ตำบลบ้านเลือก อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

๓) นักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา จำนวน ๗ รูป/คน ดังนี้

- ศาสตราจารย์พิเศษ ร้อยโท ดร.บรรจบ บรรณรุจิ ราชบัณฑิต

- พระเมธาวิเชียรสร, รศ. ดร. ผู้ทรงคุณวุฒิ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

- พระเมธีวราญาณ, ผศ. ดร. คณบดีคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- รศ.ดร.ณัฏฐ์ ศรีดี รองคณบดี คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- ผศ.ดร.อำนาจ บัวศิริ ผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- ดร.วีระ สิริเสรีภาพ ผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔) ผู้นำชุมชน อสม.และประชาชนทั่วไป จำนวน ๔ คน ดังนี้

- นายกิตติ ไคว่ถาวร ผู้ใหญ่บ้าน ม.3 ต.อ่างทอง อ.เมือง จ.ราชบุรี

- นางสมใจ รอบจังหวัด ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ตำบลอ่างทอง อ.เมือง จ.ราชบุรี

- นายสมชาย ศิริพิรุณ ประธานชุมชนตลาดบน อ.โพธาราม

- นายชัยรัตน์ ถิรมงคล อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อ.โพธาราม

โดยใช้วิธีการเจาะจงตามประเด็นที่ต้องการศึกษาวิจัย ซึ่งงานวิจัยในครั้งนี้มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญรวมทั้งหมด ๓๐ รูป/คน

๓.๔ เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น ๒ ชุด ได้แก่ ๑) แบบสำรวจ ๒) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และ ๓) แบบสนทนากลุ่ม ซึ่งจะเป็นการประชุมกลุ่มย่อย เพื่อหาข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย รายละเอียดของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

๑) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) สำหรับสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย จำแนกเป็น ๓ ส่วน ได้แก่

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบสัมภาษณ์เชิงลึก

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๑. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานด้านสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๒. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการความเสี่ยงและหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการบริหารจัดการในสถานการณ์การระบาดโรค โควิด-๑๙ ของหน่วยงานด้านสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๓. เพื่อเสนอพุทธวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ สำหรับหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

๒) ชุดแบบสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มบุคคลผู้มีหน้าที่ดูแลด้านสาธารณสุข (In-depth Public Health Careers Interview) สำหรับการประชุมกลุ่มย่อยเพื่อหาข้อมูลที่ได้จากกลุ่มเป้าหมาย จำแนกเป็น ๓ ส่วน ได้แก่

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ ข้อมูลคำถามเกี่ยวกับบริบทการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-19 ของหน่วยงานด้านสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี

ตอนที่ ๓ ข้อมูลคำถามเกี่ยวกับแนวคิด หลักการ กระบวนการ ในการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม ในการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-19 ของหน่วยงานด้านสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี

ตอนที่ ๔ ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพื่อจัดการความเสี่ยงที่ดีในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-19 ของหน่วยงานด้านสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงเอกสาร ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร คือ

๑) เอกสารเชิงปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๓๙ คัมภีร์ทางด้านพระพุทธศาสนา การทำแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสนทนากลุ่ม

๒) เอกสารเชิงทุติยภูมิ ได้แก่ ข้อมูลจากหนังสือ บทความ ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความ (Interpretation) แล้วนำข้อมูลมาบรรยาย (Descriptive) ตามวิธีการของอุปนัย

๓.๕.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

๑) นำหนังสือจาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อขออนุญาต เก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ในการสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสนทนากลุ่ม

๒) สร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมาย พบปะพูดคุยเพื่อสร้างความคุ้นเคย แจ้งวัตถุประสงค์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓) กำหนดนัดหมายวันเวลาที่จะดำเนินการสัมภาษณ์ที่แน่นอน เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้เตรียมตัวและเตรียมเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๔) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

(๑) การลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลัก การสัมภาษณ์เชิงลึก (In- depth interviews) คณะผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเพื่อสัมภาษณ์เชิงลึก ๔ กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ ๑ เจ้าหน้าที่องค์กรสาธารณสุข (รพ. รพสต.) ผู้ทรงคุณวุฒิในจังหวัดราชบุรี

กลุ่มที่ ๒ พระภิกษุ ไต๋แก พระสังฆาธิการที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือผู้ป่วยโรคระบาด โควิด-๑๙ ในจังหวัดราชบุรี

กลุ่มที่ ๓ นักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา

กลุ่มที่ ๔ ผู้นำชุมชน อสม.และประชาชนทั่วไป

(๒) แบบสนทนากลุ่ม คณะผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเพื่อสัมภาษณ์เชิงลึก ๔ กลุ่ม ช่างต้น เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์โรคระบาด โดยบูรณาการเข้ากับหลักพุทธธรรม

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

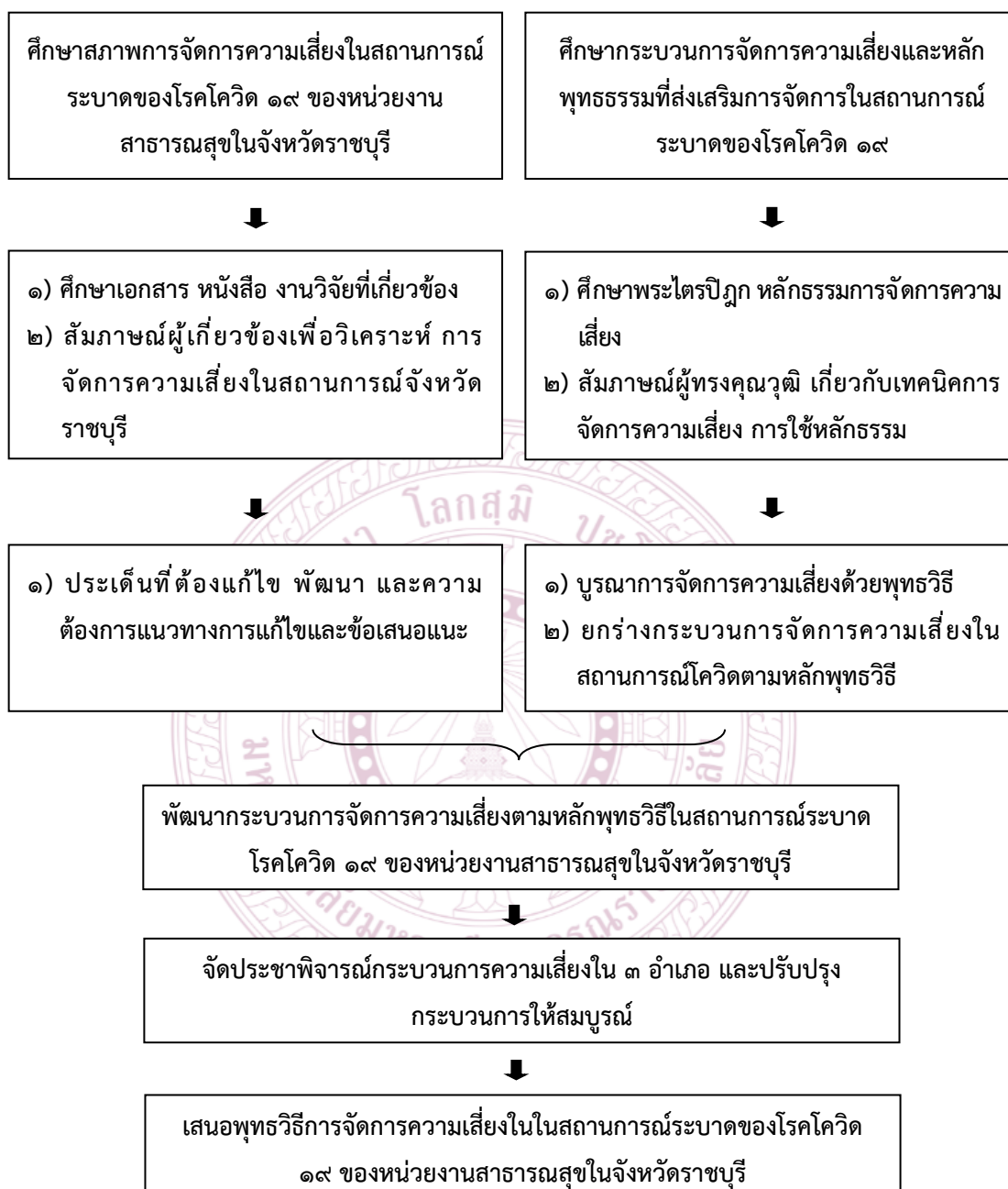
หลังจากเก็บข้อมูลภาคสนามแล้วผู้วิจัยนำประเด็นที่พบจากการศึกษาข้อมูลเอกสาร การสัมภาษณ์ และการบันทึกสังเกตมาวิเคราะห์ตามหลักการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑) การจัดทำข้อมูล ดำเนินการตรวจสอบข้อมูลซ้ำเพื่อหาความเที่ยงตรงและความน่าเชื่อถือของข้อมูล หลังจากนั้นจึงจำแนกและจัดกลุ่มข้อมูลตามรายประเด็นที่กำหนดไว้

๒) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) วิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร ข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการสนทนากลุ่ม ตามหลักอุปนัยวิธี จำแนกประเด็นตามองค์ความรู้ที่ค้นพบ โดยมุ่งวิเคราะห์ให้ได้ชุดความรู้เกี่ยวกับ บริบทการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานด้านสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี ความต้องการปัญหา ข้อเสนอแนะในการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรค โควิด-๑๙ ของหน่วยงานด้านสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี ข้อมูลคำถามเกี่ยวกับแนวคิด หลักการ กระบวนการ และความสัมพันธ์บริบทการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานด้านสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี และข้อเสนอแนะอื่นๆ เพื่อการจัดการความเสี่ยงที่ดีในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานด้านสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี เป็นประเด็นหลักในการวิจัยครั้งนี้

๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้การสำรวจ การสัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่ม จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๔ กลุ่ม จำนวนทั้งหมด ๓๐ รูป/คน ได้แก่ ๑) ทรงคุณวุฒิของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในองค์กรสาธารณสุข จำนวน ๑๗ คน ๒) พระสังฆาธิการที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือผู้ป่วยโรคระบาด โควิด-๑๙ จำนวน ๓ รูป ๓) นักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา จำนวน ๗ รูป/คน ๔) ผู้นำชุมชน อสม.และประชาชนทั่วไป จำนวน ๔ คน โดยใช้วิธีการเจาะจงตามประเด็นที่ต้องการศึกษาวิจัย ซึ่งงานวิจัยในครั้งนี้มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญรวมทั้งหมด ๓๐ รูป/คน การเก็บรวบรวมข้อมูล จำแนกเป็น ๒ ส่วน ได้แก่ ๑) การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร ๒) การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ซึ่งใช้วิธี สัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์ข้อมูล มีวิธีและขั้นตอนดังนี้คือ จัดทำข้อมูล การเปรียบเทียบข้อมูล การตีความ (interpretation) และนำเสนอผลการศึกษาวิจัยโดยการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) เพื่อแสดงความสัมพันธ์กันแห่งข้อมูล จากนั้นจึงสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และเสนอแนะในการวิจัย ๓ ด้าน คือ ๑) เชิงนโยบาย ๒) เชิงปฏิบัติการ ๓) การวิจัยครั้งต่อไป

แผนภาพที่ ๓.๑ กระบวนการวิจัย

ที่มา: คณะผู้วิจัย

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยเรื่อง “พุทธวิถีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานด้านสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี” ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ ๑) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี ๒) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการบริหารจัดการในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ๓) เพื่อเสนอพุทธวิถีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ สำหรับหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี โดยมีผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

๔.๑ ผลการวิเคราะห์สภาพการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี

๔.๒ ผลการศึกษากระบวนการจัดการความเสี่ยงและหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการบริหารจัดการในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙

๔.๓ ผลการศึกษาการเสนอพุทธวิถีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ สำหรับหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

๔.๑ ผลการวิเคราะห์สภาพการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี

โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญสำหรับงานวิจัยเรื่องนี้ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานภาคสนามที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ในประเด็นสภาพการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี โดยผลการสัมภาษณ์สามารถวิเคราะห์ได้ออกเป็น ๓ ประเด็นที่สำคัญ ซึ่งจะวิเคราะห์ให้เห็นในรายละเอียดของแต่ละประเด็นดังนี้

๔.๑.๑ ปัญหาของการระบาดโรคโควิด-๑๙ ในปัจจุบันของจังหวัดราชบุรี

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาของการระบาดโรคโควิด-๑๙ ในจังหวัดราชบุรี พบว่า ในช่วงปี ๒๕๖๓ การแพร่ระบาดโรคโควิด-๑๙ พบผู้ติดเชื้อไวรัสโควิด-๑๙ ในจังหวัดราชบุรี จำนวน ๘ ราย และระลอกใหม่ในช่วงปี ๒๕๖๔ มีผู้ป่วยยืนยันสะสมในจังหวัดรวม ๔๒,๒๖๗ ราย จัดเป็นพื้นที่ที่พบ

จำนวนผู้ติดเชื้อสะสมอยู่ในลำดับที่ ๑๒ ของประเทศไทย จึงเป็นผลให้ประชาชนในจังหวัดราชบุรีได้รับผลกระทบจากมาตรการ การควบคุม ป้องกันการแพร่ระบาด โดยเฉพาะการกระทบต่อจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ ที่เดินทางเข้ามาในจังหวัดราชบุรี^๑ ซึ่งสอดคล้องกับรายงานวิเคราะห์สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-๑๙ จังหวัดราชบุรี พบว่า ผู้ป่วยโควิดยืนยันระลอกสองจำนวน ๑ ราย เป็นผู้ป่วยสะสมรายที่ ๑๐ ของจังหวัดราชบุรี โดยเป็นผู้เดินทางกลับจากพื้นที่แพร่ระบาดเชื่อมโยงกับตลาดกุ้ง ในจังหวัดสมุทรสาคร ทั้งนี้ยังพบผู้มีความเสี่ยงสูง ๒๐ คน และเสี่ยงต่ำอีก ๕๗ คน โดยมีแนวโน้มผู้ป่วยระลอกใหม่ในเมษายน ๒๕๖๔ เพิ่มขึ้นต่อเนื่องทุกเดือน กล่าวคือเดือนเมษายน ๒๕๖๐ ราย พฤษภาคม ๔๙๒ ราย มิถุนายน ๖๓๒ ราย กรกฎาคม ๓,๘๖๓ ราย และสิงหาคม พบผู้ป่วยแล้ว ๑,๒๐๒ ราย โดยผู้ป่วยที่พบในช่วงแรกเป็นการระบาดจากสถานบันเทิงจากต่างจังหวัด ผู้ป่วยจากต่างจังหวัด จากพนักงานโรงงาน ที่อยู่รอบจังหวัดราชบุรี ในช่วงเดือนกรกฎาคม พบผู้ป่วยคลัสเตอร์ ในโรงงานในจังหวัด เพิ่มขึ้น และส่วนใหญ่เป็นผู้สัมผัสเสี่ยงสูง ร่วมบ้าน ร่วมที่ทำงาน ถึงร้อยละ ๖๐ อีกทั้งยังพบผู้ป่วยต่อเนื่องเริ่มจากคลัสเตอร์ทหาร โรงงานนำเขาและพบคลัสเตอร์ตลาดผักผลไม้ในจังหวัดราชบุรี พบผู้ป่วยในจังหวัดราชบุรีเพิ่มขึ้นหลักร้อยต่อวัน ส่วนใหญ่เป็นผู้สัมผัสเสี่ยงสูง โดยติดกันในครอบครัว ในที่ทำงาน ทำให้พบการระบาดเป็นกลุ่มก้อนหลายเหตุการณ์ และยังพบว่ามีผู้ป่วยบางรายในจังหวัดไม่ทราบสาเหตุที่แน่ชัดในการติดเชื้อ^๒ ซึ่งจากข้อมูลการสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้กล่าวว่า ในช่วง ๒ ปีที่ผ่านมา สถานการณ์การแพร่ระบาดเชื้อโควิดรุนแรงมากขึ้นตามลำดับ และทางเจ้าหน้าที่ทั้งอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านและพยาบาลร่วมมือร่วมแรงร่วมใจกันช่วยเหลือผู้ป่วยอย่างเต็มที่ที่บางครั้งต้องอดนอนพักผ่อนไม่เพียงพอ เพราะเจ้าหน้าที่ด้านสาธารณสุขไม่เพียงพอในการป้องกันไม่ให้เชื้อโควิดระบาดเพิ่มมากขึ้น^๓

สำหรับปัญหาของการระบาดโรคโควิด-๑๙ ในปัจจุบันของจังหวัดราชบุรี จากข้อมูลการสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้กล่าวว่า ยังมีการระบาดแบบหลายรูปแบบ และเชื้อโรคกลายพันธุ์

^๑ พิมพ์วิมล แก้วเมืองทอง, “การศึกษามลกระทบและแนวทางการรับมือต่อการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ในเขตเทศบาลตำบลดำเนินสะดวกจังหวัดราชบุรี”, วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ มหาวิทยาลัยมหิดล, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๖), หน้า ๘๓.

^๒ สำนักงานสถิติจังหวัดราชบุรี, รายงานวิเคราะห์สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-๑๙ จังหวัดราชบุรี พ.ศ. ๒๕๖๔, (ราชบุรี: โรงพิมพ์ธนัญชัย ธนัญชัยซีร็อกซ์, ๒๕๖๔), หน้า ๕-๖.

^๓ สัมภาษณ์ นายสัณชัย ศิริพิรุณ, ประธานชุมชนตลาดตำบลโพธารามอำเภอโพธารามจังหวัดราชบุรี, ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

เป็นโรคอื่น ๆ เช่น โรคไข้หวัดใหญ่ เป็นต้น^๔ ซึ่งสอดคล้องกับพระครูคุณสารานุกูล กล่าวว่า การแพร่ระบาดของเชื้อโรคโควิดยังแพร่กระจายได้ตลอด ไม่ว่าเราจะอยู่ในสถานที่ใด หรือการพูดคุย หากไม่สวมหน้ากากอนามัย (แมส) หรือล้างมือบ่อย ๆ ก็ยังสามารถที่จะติดเชื้อโรคโควิดได้^๕ ในขณะที่นายชัยรัตน์ ถิรมงคล กล่าวว่า ปัญหาการช่วยเหลือผู้ป่วยติดเชื้อไวรัสโควิดในช่วง ๒ ปีที่ผ่านมา เป็นปัญหาอย่างมาก และการช่วยเหลือจากภาครัฐทำได้ล่าช้า แต่ในปัจจุบันปัญหาดังกล่าวสามารถช่วยเหลือผู้ป่วยติดเชื้อไวรัสโควิดได้อย่างรวดเร็ว^๖ ซึ่งสอดคล้องกับนายวิริยะ ลิมมันน์ กล่าวว่า การแพร่ระบาดของเชื้อโรคโควิดในปัจจุบันนั้นสถานการณ์ดีขึ้น สามารถจัดการปัญหาการแพร่ระบาดของเชื้อโรคโควิดได้ เนื่องจากมีประสบการณ์ของปัญหาการแพร่ระบาดของเชื้อโรคโควิดในช่วง ๒ ปีที่ผ่านมา และมีองค์ความรู้เพียงพอต่อการจัดการปัญหาการแพร่ระบาดของเชื้อโรคโควิดได้เป็นอย่างดี^๗ สำหรับศาสตราจารย์พิเศษ ร้อยโท ดร.บรรจบ บรรณรุจิ กล่าวว่า ปัจจุบันนี้ปัญหาการแพร่ระบาดของเชื้อโรคโควิดไม่รุนแรง เนื่องจากหน่วยงานด้านสาธารณสุขจังหวัดสามารถจัดการปัญหาได้อย่างรวดเร็ว เนื่องจากสถานการณ์ในอดีตที่ผ่านมาเป็นประสบการณ์ที่สำคัญ ทำให้ปัจจุบันแก้ปัญหาได้อย่างรวดเร็ว^๘

อย่างไรก็ตาม ปัญหาของการระบาดโรคโควิด-๑๙ ในปัจจุบันของจังหวัดราชบุรีนั้น ในช่วงแรก ๆ ของการแพร่ระบาดนั้น ต้องยอมรับว่า ขั้่นรุนแรงพอสมควร และก่อให้เกิดการหวั่นไหวด้านความคิด จนก่อให้เกิดความวิตก และสุดท้ายกลายเป็นการระแวงคนรอบข้างทุก ๆ คน/รูป เพราะการแพร่ระบาดนั้น ณ ขณะนั้น แม้กระทั่งด้านหน่วยงานของรัฐ คือสาธารณสุข ก็ยังไม่อาจควบคุมการระบาดได้ จนการแพร่ระบาดของโรค นำมาซึ่งความถดถอยของเศรษฐกิจไปด้วยนี้ไม่เฉพาะจังหวัดราชบุรีเท่านั้น จะเห็นได้ว่า เกือบทั่วประเทศ ฉะนั้นจึงเป็นสาเหตุก่อให้เกิดสภาพโรคใหม่ คือ โรคประสาท หรือโรคระบบทางประสาท เพราะมีความหวั่นวิตกโดยสภาพรวม^๙ ซึ่งสอดคล้องกับความ

^๔ สัมภาษณ์ พระครูปลัดสุพนธ์ ญาณโสธโน, เจ้าอาวาสวัดปรกเจริญ ตำบลตาหลวง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^๕ สัมภาษณ์ พระครูคุณสารานุกูล, รองเจ้าคณะอำเภอโพธาราม เจ้าอาวาสวัดโบสถ์ ตำบลบ้านเลือก อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^๖ สัมภาษณ์ นายชัยรัตน์ ถิรมงคล, อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เทศบาลเมืองโพธาราม ตำบลโพธาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^๗ สัมภาษณ์ นายวิริยะ ลิมมันน์, ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ตำบลแพงพวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^๘ สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์พิเศษ ร้อยโท ดร.บรรจบ บรรณรุจิ ราชบัณฑิต, ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^๙ สัมภาษณ์ พระครูโสภณธรรมวิภูษิต, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสัตตนารถปริวัตร วัดสัตตนารถปริวัตร ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี, ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

ความเห็นของนายกิตติ โค้วถาวร กล่าวว่า การระบาดของโควิด-๑๙ ได้ทำให้สถานการณ์เปลี่ยนแปลง และซับซ้อนยิ่งขึ้น อย่างที่ก่อนการระบาดจะพบแนวโน้มที่ครอบครัวย้ายถิ่นจากชนบทเข้าสู่เมือง แต่ตอนนี้เป็นการย้ายถิ่นกลับชนบท ซึ่งเป็นการกลับไปแบบไม่มีงานทำ อีกทั้งมีข้อจำกัดทางเงินออม ทำให้ยิ่งได้รับผลกระทบสถานการณ์จากภาวะเศรษฐกิจไม่ดี ปัญหาการทะเลาะเบาะแว้งมากขึ้น การจัดการในครอบครัวไม่ดี การจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษา เหล่านี้ทำให้เกิดภาวะซึมเศร้ามากขึ้น ขณะเดียวกันในช่วงโควิด-๑๙ ระบาด ทำให้หนี้สินครอบครัวเพิ่ม มีภาวะความเครียด วิตกกังวล และนำไปสู่ความรุนแรงในครอบครัว ก็ยังไม่มีสวัสดิการอะไรที่จะมาตอบโจทย์ครอบครัว^{๑๐} และ นาง ศศิจริญญา อัมพรพันธ์ ให้ความคิดเห็นว่า ปัญหาของการระบาดโรคโควิด-๑๙ นั้นยังส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม คือขยะติดเชื้อใน ซึ่งมาจากการใช้หน้ากากอนามัย หรืออุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ป้องกันเชื้อโรคมียากขึ้นและต้องระมัดระวังในการกำจัดขยะ^{๑๑}

ดังนั้น จากการศึกษาปัญหาของการระบาดโรคโควิด-๑๙ ของจังหวัดราชบุรี พบว่า ปัญหาการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-๑๙ ในช่วงปี ๒๕๖๓-๒๕๖๔ ส่งผลกระทบต่อประชาชนในจังหวัดราชบุรี สรุปได้เป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านสุขภาพ ๒ ด้านเศรษฐกิจ ๓) ด้านสังคม และ ๔) ด้านสิ่งแวดล้อม โดยด้านที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด คือ ด้านสุขภาพ โดยประชาชนได้รับผลกระทบทางด้านจิตใจ มีความวิตกกังวลกับสถานการณ์โรคระบาด มีความเครียดจากภาวะทางเศรษฐกิจ และยังส่งผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในจังหวัดราชบุรีลดน้อยลงมาก ส่งผลให้มีรายได้ลดน้อยลง ค่าครองชีพสูงขึ้น หนี้สินของครัวเรือนเพิ่มขึ้น และอัตราการจ้างงานในพื้นที่ลดลง ในส่วนผลกระทบด้านสังคม การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-๑๙ ส่งผลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ชีวิตประจำวัน โดยคนในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์กันน้อยลง และในด้านการผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทำให้สถานที่ต่าง ๆ เช่น สถานที่ท่องเที่ยว พิพิธภัณฑ์ โรงงาน ร้านค้า โรงเรียน ต้องปิดตัวลง ส่งผลให้ปริมาณขยะทั่วไปลดลงตามไปด้วย แต่ปริมาณขยะติดเชื้อในชุมชนกลับเพิ่มมากขึ้น ซึ่งมาจากการใช้หน้ากากอนามัย หรืออุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ป้องกันเชื้อโรค

ซึ่งปัญหาการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-๑๙ จังหวัดราชบุรี ดังกล่าว ในปัจจุบันได้รับการแก้ไขปัญหามาจากความร่วมมือของหลายฝ่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และฝ่ายคณะสงฆ์ ให้ความ

^{๑๐} สัมภาษณ์ นายกิตติ โค้วถาวร, ผู้ใหญ่บ้าน ม.๓ ตำบลอ่างทอง อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี, ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๑๑} สัมภาษณ์ นางศศิจริญญา อัมพรพันธ์, ผู้อำนวยการศูนย์สนับสนุนบริการสุขภาพที่ ๕ อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี, ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

เป็นอยู่ในของประชาชนสามารถดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างปกติสุข พร้อมทั้งสามารถเตรียมความพร้อมรับมือกับสถานการณ์ของการแพร่ระบาดเชื้อไวรัสโควิด-๑๙ ได้เป็นอย่างดี

๔.๑.๒ สภาพการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานสาธารณสุข ในจังหวัดราชบุรี

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานสาธารณสุข พบว่า สถาบันป้องกันควบคุมโรคเขตเมือง ได้จัดทำเป็น แผนปฏิบัติการ ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๖๕) ด้านการป้องกันควบคุมโรคเขตเมือง ซึ่งประกอบด้วย ๖ ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ๑) การพัฒนาระบบและกลไกการเฝ้าระวังป้องกันควบคุมโรคในเขตเมืองให้มีประสิทธิภาพ ๒) การบริหารจัดการแบบบูรณาการและการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมกับทุกภาคส่วนเพื่อการเฝ้าระวังป้องกันควบคุมโรคและภัยสุขภาพในเขตเมือง ๓) การผลักดันและบังคับใช้กฎหมาย/ข้อบัญญัติ/เทศบัญญัติ มาตรการ มาตรฐาน เพื่อสนับสนุนการเฝ้าระวังป้องกันควบคุมโรคและภัยสุขภาพในเขตเมือง ๔) การสื่อสารความเสี่ยงและประชาสัมพันธ์โรคและภัยสุขภาพด้วยสื่อและเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับบริบทเขตเมือง ๕) การผลิตและพัฒนางานวิจัย นวัตกรรม ด้านการป้องกันควบคุมโรคและภัยสุขภาพเขตเมือง และ ๖) การพัฒนาศักยภาพกำลังคนด้านการป้องกันควบคุมโรคและภัยสุขภาพเขตเมือง ซึ่งมีความเชื่อมโยงสำคัญกับแผนที่ ๑๓ การสร้างให้คนไทยมีสุขภาพที่ดี โดยมีแผนปฏิบัติการประจำปี ครอบคลุมจุดเน้นในการดำเนินงาน พัฒนาระบบ กลไก การป้องกันควบคุมโรคเขตเมือง ดังนี้

๑) งานลดความเหลื่อมล้ำ ยกระดับการดูแลใน “พื้นที่สุขภาพมุ่งเป้า” Health Enhancing Zone: HEZ

๒) งานพัฒนาระบบข้อมูลสุขภาพเขตเมืองด้วย Big Data

๓) งานเพิ่มศักยภาพการป้องกันควบคุมโรคให้กับชุมชนเมืองภายใต้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๔) งานวิจัยและพัฒนาารูปแบบการป้องกันควบคุมโรคเขตเมือง^{๑๒}

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้กล่าวว่า หน่วยงานสาธารณสุขของจังหวัดได้มีการจัดการเตรียมความพร้อมทันต่อสถานการณ์การป้องกันการแพร่ระบาดเชื้อโรคได้เป็นอย่างดี

^{๑๒} สถาบันป้องกันควบคุมโรคเขตเมือง, แนวทางการบริหารความเสี่ยงองค์กร, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://ddc.moph.go.th/iudc/> [๑๕ กันยายน ๒๕๖๖].

ดี^{๑๓} ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของนางสาวสิมาพร ฤทธิปัญญา กล่าวว่า หน่วยงานสาธารณสุขได้มีการกำหนดมาตรการในการเฝ้าระวังติดตามกลุ่มเสี่ยงที่มีการระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-๑๙ โดยความร่วมมือหลายฝ่าย ทั้งฝ่ายปกครอง สาธารณสุข กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และอาสาสมัครสาธารณสุข^{๑๔} และยังสอดคล้องกับทัศนะของ พระครูคุณสารานุกูล กล่าวว่า ปัจจุบันนี้การบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานสาธารณสุข ในจังหวัดราชบุรีมีมาตรการป้องกันได้ดี และคอยเสนอแนะให้ความรู้แนะนำวิธีป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อโรคมามากขึ้นด้วยดี^{๑๕} ในขณะที่ได้กล่าวว่า การบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานสาธารณสุขได้มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของทางราชการให้ทั่วถึงมากยิ่งขึ้น ทำให้ประชาชนตื่นตัว และระมัดระวังต่อสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด-๑๙ โดยประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมกับหน่วยราชการในพื้นที่มากขึ้นตลอดจนมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงาน หรือในการลงมือปฏิบัติเชิงรูปธรรมในด้านอื่น ๆ มากยิ่งขึ้น^{๑๖}

อย่างไรก็ตาม ระบบการบริหารจัดการในเรื่องความเสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-๑๙ นั้น ในส่วนของหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงคือ สาธารณสุขประจำจังหวัด ซึ่งร่วมกับโรงพยาบาลประจำจังหวัด โดยมีการจัดเจ้าหน้าที่สาธารณสุขทั้งให้ความรู้และทั้งมาควบคุมดูแล เช่น การจัดให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุข มีเจ้าหน้าที่อสม. เป็นต้น แจกแมสก์ ตรวจหาเชื้อ และฉีดวัคซีนป้องกัน ทั้งในสถานที่ สาธารณสถาน เช่น วัด โรงเรียน หรือหมู่บ้านต่าง ๆ และในบางครั้งเมื่อสถานพยาบาลไม่เพียงพอต่อการรองรับผู้ติดเชื้อ สาธารณสุขฯ ร่วมกับจังหวัดฯ ได้มีการขอความร่วมมือโดยเฉพาะกับวัดต่าง ๆ ที่มีศักยภาพในการจัดสถานที่ เพื่อใช้เป็นห้องรับให้เป็นสถานที่พักฟื้นต่อผู้ติดเชื้อ เพื่อเป็นการควบคุมการแพร่ระบาดอีกทางหนึ่ง ซึ่งท่านพระครูโสภณธรรมวิภูษิต ให้

^{๑๓} สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์พิเศษ ร้อยโท ดร.บรรจบ บรรณรุจิ ราชบัณฑิต, ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๑๔} สัมภาษณ์ นางสาวสิมาพร ฤทธิปัญญา, นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระครูคุณสารานุกูล, รองเจ้าคณะอำเภอโพธาราม เจ้าอาวาสวัดโบสถ์ ตำบลบ้านเลือก อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๑๖} พิมพ์วิมล แก้วเมืองทอง, “การศึกษาผลกระทบและแนวทางการรับมือต่อการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ในเขตเทศบาลตำบลดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี”, วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ มหาวิทยาลัยมหิดล, หน้า ๑๐๑.

ความเห็นว่าเป็นว่า สาธารณสุขประจำจังหวัดมีการบริหารจัดการความเสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-๑๙ ได้ดี เพราะเห็นว่า ปริมาณของผู้ติดเชื้อลดลงเรื่อย จนกระทั่งพ้นวิกฤตไปในที่สุด^{๑๗}

ดังนั้น จากการศึกษาสภาพการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานสาธารณสุข จังหวัดราชบุรี พบว่า หน่วยงานสาธารณสุขจังหวัดราชบุรีได้มีการบริหารจัดการความเสี่ยง โดยเตรียมการรองรับโรคติดต่อที่เป็นเหตุการณ์การแพร่ระบาดอย่างผิดปกติของโรคติดต่อเฉียบพลัน เช่น โรคโควิด-๑๙ ใช้หัตถ์ใหญ่สายพันธุ์ใหม่ ใช้วัคซีน โรคซาร์ส โรคซิกุนยา โรคติดเชื้อไวรัสอีโบล่า โรคทางเดินหายใจตะวันออกกลาง หรือแม้แต่โรคที่เกิดขึ้นตามฤดูกาล และโรคประจำถิ่นที่มีการแพร่ระบาดอย่างผิดปกติ เช่น ไข้เลือดออก ไข้หัดใหญ่ตามฤดูกาล ทั้งนี้ รวมถึงโรคที่ประกาศไว้ในกฎอนามัยระหว่างประเทศ (IHR) ให้เป็นภาวะฉุกเฉินทางสาธารณสุขระหว่างประเทศ เป็นต้น พร้อมกับมีมาตรการป้องกันและควบคุมการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโควิด-๑๙ ที่เข้มข้นขึ้น

๔.๒ ผลการวิเคราะห์กระบวนการจัดการความเสี่ยงและหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการบริหารจัดการในสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด-๑๙

ในประเด็นกระบวนการจัดการความเสี่ยงและหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการบริหารจัดการในสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด-๑๙ โดยผลการสัมภาษณ์สามารถวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

๔.๒.๑ กระบวนการในการจัดการความเสี่ยงและขั้นตอนป้องกันการติดเชื้อโควิด-๑๙

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกระบวนการในการบริหารจัดการความเสี่ยง และขั้นตอนป้องกันการติดเชื้อโควิด-๑๙ พบว่า การป้องกันตัวเองและสังคมจากการติดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ หรือโควิด-๑๙ เป็นมาตรการที่ประชาชนทุกคนควรทำและให้ความร่วมมือ เพื่อช่วยป้องกันและลดความเสี่ยงในการเกิดโรค รวมถึงลดการแพร่กระจายเชื้อในสังคม ด้วยการมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง และพฤติกรรมสุขภาพที่ดี เป็นสิ่งที่ช่วยเสริมสร้างภูมิคุ้มกันของร่างกายให้สามารถต่อสู้กับโรคภัยต่างๆ ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ^{๑๘} ในขณะที่ นางพิมพ์ณภัส ทับทิม กล่าวว่า การรักษาระยะห่างระหว่างตัวเองและผู้อื่น เป็นสิ่งที่ทุกคนควรทำ ไม่ว่าจะได้สัมผัสเชื้อหรือไม่ ซึ่งรวมถึงการหลีกเลี่ยงการจับมือ เลี่ยงการสัมผัสใกล้ชิดกัน ควรอยู่ห่างจากผู้อื่นอย่างน้อย ๑ เมตร เลี่ยงไปในสถานที่แออัดหรือเสี่ยงต่อ

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระครูโสภณธรรมวิภูษิต, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสัตตนารถปริวัตร วัดสัตตนารถปริวัตร ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี, ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๑๘} สัมภาษณ์ นายชาติ ตาปะสี, นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

การติดเชื้อ และสิ่งสำคัญที่สุดคือการพักอยู่บ้านหากรู้สึกไม่สบาย การเว้นระยะห่างทางสังคม จะช่วยชะลอการกระจายของไวรัส ซึ่งทำให้ทรัพยากรเพียงพอต่อผู้ที่จำเป็นต้องใช้การล้างมือให้สะอาด ด้วยสบู่หรือแอลกอฮอล์ฆ่าเชื้อ หลังจากทำกิจกรรมต่าง ๆ สามารถช่วยป้องกันการติดเชื้อได้ดีที่สุด^{๑๙} และนางสาวเกศริน ออมสิน กล่าวว่า การเฝ้าระวังและสังเกตอาการตัวเองนั้น นอกจากจะช่วยลดความเสี่ยงในการติดเชื้อไวรัสแล้ว หากระหว่างสังเกตพบว่ามีอาการเข้าข่ายการติดเชื้อทำให้สามารถเข้ารับการรักษาและรักษาได้ทันที่อีกด้วย^{๒๐} ในขณะที่ นายนิคม พุทธา กล่าวว่า การบริหารความเสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-๑๙ นั้น ใช้ในโอกาสที่จะเกิดเหตุการณ์ความเสี่ยงลดลงหรือผลกระทบของความเสียหายจากเหตุการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-๑๙ โดยความเสี่ยงลดลงอยู่ในระดับที่สามารถตัดสินใจและยอมรับได้ ได้แก่ ๑) การยอมรับความเสี่ยง เป็นการยอมรับความเสี่ยงที่เกิดขึ้น เนื่องจากไม่คุ้มค่าในการจัดการควบคุมหรือป้องกันความเสี่ยง ๒) การลด/การควบคุมความเสี่ยง เป็นการปรับปรุงระบบการทำงานหรือการออกแบบวิธีการทำงานใหม่เพื่อลดโอกาสที่จะเกิด หรือลดผลกระทบให้อยู่ในระดับที่องค์กรยอมรับได้ ๓) การกระจายความเสี่ยง หรือการโอนความเสี่ยง โดยให้ผู้อื่นช่วยแบ่งความรับผิดชอบในการทำงาน และ ๔) เลี่ยงความเสี่ยง ที่ไม่สามารถเข้าไปจัดการได้ จึงต้องตัดสินใจยกเลิกกิจกรรมนั้น^{๒๑}

อย่างไรก็ตาม เทคนิคในการบริหารจัดการความเสี่ยง และขั้นตอนป้องกันการติดเชื้อโควิด-๑๙ ข้อควรปฏิบัติในการป้องกันการแพร่เชื้อไวรัสโควิด-๑๙ มี ๕ ขั้นตอนลดความเสี่ยงติดเชื้อไวรัส "โควิด ๑๙" ดังนี้

๑) วิธีป้องกันตนเองจากโควิด-๑๙ ด้วยการสวมหน้ากากอนามัย และไม่คลุกคลีกับผู้ป่วยโรคทางเดินหายใจ ปิดปาก ปิดจมูก เวลาไอ จาม ด้วยกระดาษทิชชู หรือต้นแขนด้านใน ให้หมั่นล้างมือให้สะอาดอยู่เสมอด้วยน้ำ และสบู่ หรือแอลกอฮอล์เจลล้างมือ ไม่นำมือมาสัมผัสตา จมูก ปาก หรือใบหน้าโดยไม่จำเป็น ไม่ใช้ของส่วนตัวร่วมกับผู้อื่น เช่น ผ้าเช็ดหน้า ผ้าเช็ดตัว แก้วน้ำ จาน ชาม ช้อน เนื่องจากเชื้อก่อโรคทางระบบทางเดินหายใจ สามารถเข้าสู่ร่างกายได้ทางการสัมผัสสารคัดหลั่งของผู้ติดเชื้อ รับประทานอาหารปรุงสุกร้อน หรือปรุงอาหารประเภทเนื้อสัตว์และไข่ให้สุกด้วยความร้อน

^{๑๙} สัมภาษณ์ นางพิมพ์ณภัส ทับทิม, พยาบาลวิชาชีพ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๒๐} สัมภาษณ์ นางสาวเกศริน ออมสิน, นักวิชาการสาธารณสุขปฏิบัติการ, อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๒๑} สัมภาษณ์ นายนิคม พุทธา, ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านเลื่อม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

หลีกเลี่ยงการเดินทางไปยังสถานที่ที่มีคนหมู่มาก โดยเฉพาะตลาดที่ขายซากสัตว์ป่าหรือที่มีชีวิต และการสัมผัสโดยไม่ใช้ถุงมือ และดื่มน้ำเยาะ ๆ พักผ่อนให้เพียงพอ เพื่อให้ร่างกายแข็งแรงและสามารถสร้างภูมิคุ้มกันได้อย่างเต็มที่

๒) จัดเตรียมสบู่ แอลกอฮอล์ เจลทำความสะอาดมือ การจัดอุปกรณ์ทำความสะอาดเพื่อป้องกันการแพร่กระจายเชื้อโรค ด้วยการเตรียมแอลกอฮอล์ เจลทำความสะอาดมือ สบู่ ไว้ที่บริเวณหน้าบ้าน โดยให้ทุกคนได้ล้างมือก่อนเข้าบ้าน และควรเตรียมไว้ที่อ่างล้างมือ ห้องน้ำด้วย โดยจัดเตรียมสบู่ล้างมือให้เพียงพอ

๓) ควบคุมสุขลักษณะของบ้านสิ่งที่จำเป็นในการลดความเสี่ยงจากการติดเชื้อไวรัสโควิด ๑๙ คือการควบคุมสุขลักษณะของบ้านและอุปกรณ์เครื่องใช้ ควรทำความสะอาดตัวบ้านและบริเวณโดยรอบ เช่น พื้น ผนัง ประตู และจุดหรือบริเวณที่มีการใช้ร่วมกัน เช่น กลอนหรือลูกบิดประตู ราวจับ ราวบันได สวิตช์ไฟ เป็นต้น ด้วยน้ำยาทำความสะอาดอย่างสม่ำเสมอ และให้มีระบบการระบายอากาศและถ่ายเทอากาศภายในบ้าน รวมถึงห้องครัว ต้องทำความสะอาดสิ่งของเครื่องใช้ เช่น โต๊ะอาหาร อุปกรณ์ที่ใช้ในการปรุง ประกอบอาหาร อุปกรณ์ที่ใช้ในการรับประทานอาหารด้วยน้ำยาทำความสะอาด แล้วเน้นย้ำบริเวณที่มีการสัมผัสบ่อย ๆ ในห้องน้ำ ซึ่งอาจเป็นแหล่งที่มีการแพร่กระจายเชื้อโรคได้ เช่น โถส้วม ที่กดชักโครก สายฉีดชำระ กลอนหรือลูกบิดประตู ฝารองนั่ง ฝาบิดชักโครก และก๊อกน้ำอ่างล้างมือ

๔) สื่อสารสร้างความเข้าใจเรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญในการสร้างความตระหนักให้เกิดขึ้นกับคนในครอบครัวและคนรอบข้าง ถึงวิธีการปฏิบัติตนอย่างเคร่งครัด เพราะอย่างน้อยทุกคนจะได้เข้าใจและปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน และเพื่อสร้างสุขอนามัยที่ดีให้เกิดขึ้นในครอบครัวของเราด้วย

๕) เมื่อพบว่ามิใช่พบแพทย์ทันที

ดังนั้น กระบวนการจัดการความเสี่ยงที่ส่งเสริมการบริหารจัดการในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ได้แก่ ๑) การยอมรับความเสี่ยง เป็นการยอมรับความเสี่ยงที่เกิดขึ้น เนื่องจากไม่คุ้มค่า ในการจัดการควบคุมหรือป้องกันความเสี่ยง ๒) การลด/การควบคุมความเสี่ยง เป็นการปรับปรุงระบบการทำงานหรือการออกแบบวิธีการทำงานใหม่เพื่อลดโอกาสที่จะเกิด หรือลดผลกระทบให้อยู่ในระดับที่องค์กรยอมรับได้ ๓) การกระจายความเสี่ยง หรือการโอนความเสี่ยง โดยให้ผู้อื่นช่วยแบ่งความรับผิดชอบในการทำงาน และ ๔) เลี่ยงความเสี่ยง ที่ไม่สามารถเข้าไปจัดการได้ จึงต้องตัดสินใจยกเลิกกิจกรรมนั้น และขั้นตอนป้องกันการติดเชื้อโควิด-๑๙ ข้อควรปฏิบัติในการป้องกันการแพร่เชื้อไวรัสโควิด-๑๙ มี ๕ ขั้นตอน ๑) การสวมหน้ากากอนามัย และไม่คลุกคลีกับผู้ป่วย ๒) การจัดอุปกรณ์ทำความสะอาดเพื่อป้องกันการแพร่กระจายเชื้อโรค ๓) ควบคุมสุขลักษณะของบ้าน

สิ่งที่จำเป็นในการลดความเสี่ยงจากการติดเชื้อไวรัสโควิด ๑๙ ๔) สื่อสารสร้างเข้าใจสร้างความตระหนักให้เกิดขึ้นกับคนในครอบครัวและคนรอบข้าง ถึงวิธีการปฏิบัติตนอย่างเคร่งครัด และ ๕) เมื่อมีไข้พบแพทย์ทันที

๔.๒.๒ หลักพุทธธรรมที่นำไปใช้ในการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลหลักพุทธธรรมที่นำไปใช้ในการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ พบว่า หลักธรรมที่นำมาใช้คือ สติ และสัมปชัญญะ เพื่อป้องกันโรคไวรัสโควิด-๑๙ ๑) สติ ความระลึกได้ หมายถึง ลักษณะของสติภายใน คือการนึกได้ก่อน เมื่อจะทำ จะพูด จะคิด นึกได้ก่อนแล้ว จึงทำ จึงพูด จึงคิด ระลึกได้ถึงภารกิจที่กระทำ คำที่พูด และฉกในเรื่องที่คิด แม้ที่ล่วงมาแล้วหรือระลึกถึงสิ่งที่ยังมาไม่ถึงในอนาคต เช่น กำหนดว่า ชั่วโมงต่อไปนี้ หรือวันพรุ่งนี้จะทำอะไรก็นึกขึ้นมาได้ หน้าที่ของสติจึงเป็นไปได้ทั้ง ๒ เวลา คือ รู้เรื่องโรคร้าย ในอดีตและพึงระวังในอนาคตต่อไป และ ๒) สัมปชัญญะ หมายถึง ลักษณะของสัมปชัญญะภายใน คือความรู้สึกตัว ในขณะที่กำลังทำ กำลังพูดและกำลังคิด ที่เป็นไปในปัจจุบันว่า ทำ พูด คิด อะไร อยู่ก็รู้ตัวในขณะนั้น ๆ เช่นว่า กำลังขับรถอยู่ กำลังอ่านหนังสืออยู่ กำลังทำงานโดยมีเครื่องมือต่าง ๆ อยู่ ก็ให้รู้ตัวอยู่เสมอ ความผิดพลาดหรืออุปัทวเหตุใด ๆ ก็จะไม่เกิดขึ้น ความสูญเสียใด ๆ ก็ไม่มี ดังนั้น หน้าที่ของสัมปชัญญะจึงเป็นเรื่องสำคัญในขณะที่เป็นปัจจุบันเท่านั้น ว่าต้องระวังและปฏิบัติตนเช่นไรจึงจะปลอดภัยจากโรคติดต่อ^{๒๒} ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของ ศาสตราจารย์พิเศษ ร้อยโท ดร.บรรจบ บรรณรุจิ กล่าวว่า หลักสติและสัมปชัญญะ นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตโดยให้มีสติระลึกได้ และสัมปชัญญะรู้ตัวตลอดเวลาในการทำกิจต่าง ๆ เช่น ต้องสวมหน้ากากอนามัยทุกครั้งเมื่ออยู่ในสถานที่ที่มีกลุ่มคนจำนวนมาก ล้างมือก่อนรับประทานอาหาร เป็นต้น^{๒๓} ในขณะที่ พระครูโสภณธรรมวิภูษิต ได้กล่าวว่า มีพระพุทธดำรัสว่า ในธรรมะทุกคำสอนนั้น รวมลงที่ สติ ฉะนั้น ในการนำหลักธรรมเพื่อใช้ในการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ นั้น ต้องยอมรับว่า จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้สติเป็นหลัก แต่ก็อาจพูดได้ว่า เป็นการประยุกต์ธรรมะกับหลัก ๕ ส ซึ่งหน่วยงานของรัฐ และบริษัทห้างร้านเอกชน นำมาใช้ในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่หรือพนักงานต่าง ๆ อันได้แก่

^{๒๒} พระครูปลัดสุวัฒน สุวฑฒโน และ พระปัญญารัตนากร, “การดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมในยุคโควิด-๑๙”, วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – เมษายน ๒๕๖๓), หน้า ๑๒๒-๑๒๓.

^{๒๓} สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์พิเศษ ร้อยโท ดร.บรรจบ บรรณรุจิ ราชบัณฑิต, ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

๑) สะสาง ๒) สะดวง ๓) สะอาด ๔) สุขลักษณะ และ ๕) สร้างนิสัย ในส่วนของ หลักพุทธธรรมก็คือ หลักอิทธิบาทธรรม ๔ ธรรมะที่ใช้สำหรับการดำเนินชีวิตเพื่อความสำเร็จตามเป้าหมาย^{๒๔}

ในการดูแลและเยียวยาตัวเองตามหลักพุทธศาสนาโดยยึดหลัก ๓ ส. หรือ สสส ซึ่งประกอบไปด้วย^{๒๕}

ส ตัวที่ ๑ ได้แก่ สติ สติในทางพุทธศาสนา คือการระลึก รู้สึกรู้สีกตัว โดยพยายามให้มีสติระลึก รู้โดยเฉพาะใน ๔ เรื่องต่อไปนี้

๑) มีสติระลึกรู้ในทุกการกระทำ ใส่หน้ากากให้ถูกวิธี หมั่นล้างมือ เว้นระยะห่าง หากจำเป็นต้องมีการเดินทางไปไหนหรือหากจำเป็นต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่น ขอให้ระมัดระวังทั้งในแง่การเป็นผู้รับและผู้ให้ คือ การรับเชื้อและแพร่เชื้อให้แก่ผู้อื่น รวมถึงการและปฏิบัติตามคำแนะนำต่าง ๆ อย่างเคร่งครัด

๒) มีสติเมื่อได้รับข่าวสาร ก่อนจะเชื่อ หรือเผยแพร่ต่อ ขอให้ตรวจสอบที่มาและเช็คข้อมูลว่าเป็นข้อมูลที่ถูกต้อง และมีที่มาที่น่าเชื่อถือ โดยขอให้ยึดหลักกาลามสูตร คือ พิจารณาและใช้วิจยญาณของตนเองอย่างรอบคอบ ไม่เชื่ออะไรง่าย ๆ สรุปสั้น ๆ คือ เช็กก่อนเชื่อ ชัวร์ก่อนแชร์

๓) มีสติในการแก้ปัญหา เมื่อเจอปัญหาให้ตั้งสติ ไม่ตื่นตระหนกเมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่คาดไม่ถึง ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเศรษฐกิจ งาน เงินหรือ ปัญหาโรคระบาด หลายครั้งที่ปัญหาถาโถมเรามาทุกด้าน เปรียบเหมือนเรากำลังเจอพายุใหญ่ เราอาจจะคิดว่าไม่มีแสงสว่างในพายุ แต่สติจะทำให้เราวางท่าทีและจัดการปัญหาต่าง ๆ ได้ หรือแม้จะยังทำอะไรไม่ได้ แต่สติจะช่วยให้เราสามารถอดทนรอให้พายุนั้นผ่านพ้น หรือสงบพอที่จะมองหาแสงสว่างท่ามกลางความมืดมิดนั้นได้

๔) มีสติในการดูแลตัวเอง หลายครั้งความวิตกกังวลทำให้เราทำทุกอย่างเกินเลย ไม่ยึดหลักทางสายกลาง เช่น พอทราบว่าฟ้าทะลายโจรมีสรรพคุณช่วยต้านโควิด บางคนก็ทานมากเกินไป จนป่วย หรือกักตุนสะสมสิ่งของที่จำเป็น เช่น หน้ากากอนามัย แอลกอฮอล์ เครื่องวัดออกซิเจน จนเกิดภาวะขาดแคลน ก่อให้เกิดผลกระทบทั้งต่อตนเองและส่วนรวม สติในการดูแลตัวเอง โดยตระหนักถึงส่วนรวมและบนพื้นฐานข้อมูลที่ถูกต้องจึงจำเป็นอย่างยิ่งในยามวิกฤติเช่นนี้

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระครูโสภณธรรมวิภูษิต, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสัตตนารถปริวัตร วัดสัตตนารถปริวัตร ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี, ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๒๕} ไพเราะ มากเจริญ, “ดูแลกายและใจ ตามหลักพุทธศาสนาในสถานการณ์โควิด-๑๙”, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <https://dmh.go.th/news-dmh/view.asp?id=30999> [๒๒ สิงหาคม ๒๕๖๖].

ส ตัวที่ ๒ ได้แก่ สมานัตตังใจมั่น โดยรูปแบบของการฝึกสมาธิที่เหมาะสมสำหรับสถานการณ์การระบาดของโควิด-๑๙ ก็คือ การฝึกอานาปานสติ หรือการฝึกดูลมหายใจ ทั้งในรูปแบบการหายใจสั้นและหายใจยาว และการรับรู้ลมหายใจของตนเอง ซึ่งการฝึกควบคุมลมหายใจ รวมถึงการฝึกดูและรับรู้ลมหายใจของตนเองนั้นนอกจากจะทำให้มีสติมากขึ้นแล้ว ยังเกิดประโยชน์ทั้งต่อสุขภาพกายและสุขภาพใจ ช่วยเสริมสร้างสุขภาพปอด และการฝึกสมาธิยังช่วยให้การทำงานของสมองดีขึ้น ช่วยลดความกังวล ความเครียด ที่สำคัญจะช่วยให้เราสามารถควบคุมอารมณ์ ส่งผลให้เราสามารถจัดการปัญหาต่าง ๆ ได้ดีขึ้นด้วย

ส ตัวที่ ๓ ได้แก่ สมานัตตตา คำนี้เราอาจจะไม่ค่อยคุ้นเคยนัก แต่หากเปลี่ยนเป็นคำว่า “สมาธิ” อาจจะเข้าใจง่ายขึ้น สมานัตตตา ในทางพุทธศาสนามีความหมายในหลายแง่ แต่ในส่วนที่เราจะนำมาประยุกต์ใช้ในสถานการณ์นี้คือ

๑) สมาธิในการดูแลตัวเอง คือ การดูแลสุขภาพกายและใจอย่างสม่ำเสมอ ทานอาหารให้ครบ ๕ หมู่ ออกกำลังกายตามสมควร

๒) สมาธิในการวางตน คือ การทำตัวให้เหมาะสมแก่ภาวะ และสิ่งแวดล้อม คือต้องเว้นระยะห่าง ใส่หน้ากากอนามัย และดูแลตัวเองรวมทั้งคนที่ตัวเองรักตามความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสถานะของแต่ละคน หากบ้านมีเด็ก คนแก่ อาจจะต้องพยายามแยกตัวหรือใส่หน้ากากอนามัยในบ้าน เพื่อลดความเสี่ยงให้กับผู้ที่เป็นกลุ่มเปราะบางเหล่านี้

๓) สมาธิในการวางใจ คือ ไม่ตื่นตระหนกแต่ก็ไม่ประมาท ในยุคที่ข่าวสารมากมายถาโถมเข้ามา ทั้งข่าวผู้ติดเชื้อ ความรุนแรงของโรค จำนวนผู้เสียชีวิตหรือสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ อาจจะทำให้หลาย ๆ คน เกิดความความตื่นตระหนก กังวลจนมีเครียดสะสมจนกลายเป็นปัญหาทางสุขภาพจิต การประคับประคองใจไม่ให้ไหลไปตามอารมณ์รอบตัวมากเกินไปจึงเป็นสิ่งสำคัญ เมื่อรู้ตัวว่ากำลังจะไม่ไหวก็อาจจะต้องหยุดรับข่าวสารเพื่อปรับสภาพจิตใจชั่วคราว แต่ก็ไม่ใช่ประมาทจนละเลยข่าวสารที่จำเป็น

๔) สมาธิในการช่วยเหลือ คือ การคำนึงถึงประโยชน์ร่วมกัน และการร่วมทุกข์ร่วมสุขของคนในสังคม เช่น การแบ่งปันและช่วยเหลือกันตามที่เราสามารถทำได้ การไม่กักตุนสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นต่อการป้องกันและดูแลสุขภาพโรคเกินความจำเป็น หรือแม้แต่เรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น การไม่ใช้อิทธิพลหรือเส้นสาย ไม่ว่าจะในเรื่องใด ๆ เพื่อให้เกิดการแบ่งปัน และร่วมทุกข์ร่วมสุขอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่นำฐานะ ชาติตระกูล หน้าที่การงานหรือปัจจัยอื่น ๆ มาแบ่งแยกทำให้เกิดความแตกต่างในการแบ่งปันช่วยเหลือ หรือหากจะสรุปง่าย ๆ ก็คือ ให้ทุกคนมองว่าตอนนี้เราต้องร่วมทุกข์กับคนอื่น ๆ เพื่อจะได้ร่วมสุขในวันข้างหน้า และความสุขที่ได้ก้าวไปพร้อม ๆ กันโดยไม่ทิ้งใครไว้เบื้องหลังก็คงจะเป็นสุขที่ยืนยาวและมั่นคงสำหรับเราทุกคนในสังคม

ในขณะที่ท่าน พระครูโสภณธรรมวิภูษิต กล่าวว่า หลักพุทธธรรมก็คือ หลักอิทธิบาทธรรม ๔ ธรรมะที่ใช้สำหรับการดำเนินชีวิตเพื่อความสำเร็จตามเป้าหมาย ได้แก่ ๑) ฉันทะ มีความพอใจในการดำเนินชีวิต คือ (๑) มีสติระลึกถึงในทุกการกระทำ ใส่หน้ากากให้ถูกวิธี หมั่นล้างมือ เว้นระยะห่าง รวมถึงการและปฏิบัติตามคำแนะนำต่าง ๆ อย่างเคร่งครัด (๒) มีสติเมื่อได้รับข่าวสาร ก่อนจะเชื่อ หรือเผยแพร่ต่อ สรุปล้น ๆ คือ เช็คก่อนเชื่อ ชัวร์ก่อนแชร์ (๓) มีสติในการแก้ปัญหา เมื่อเจอปัญหาก็คือ หากติดเชื่อ ไม่ตื่นตระหนก แล้วปฏิบัติตามขั้นตอนในการควบคุมดูแลรักษาตัวเองและผู้อื่น ๒) วิริยะ คือ ขยันหมั่นเพียรในการประกอบกิจที่ต้องทำ และอดทนต่อสภาวะสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ๓) จิตตะ คือ เอาใจใส่ต่อการดูแลสุขภาพอย่างเคร่งครัด และ ๔) วิมังสา คือ พิจารณาใน การเสพข่าวสารต่าง ๆ อย่างมีสติรู้เท่าทัน^{๒๖} ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของ นายแพทย์สิทธิชัย บรรจงเจริญเลิศ กล่าวว่า ใน การจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ โดยการใช้หลักศรัทธา ในการทำงาน แพทย์ในการช่วยเหลือผู้ป่วยติดเชื้อให้หายจากการเจ็บป่วย และใช้อิทธิบาท ๔ ในการทำงานร่วมกับ ผู้อื่นเพื่อให้งานนั้นสำเร็จตามเป้าหมาย และหลักพรหมวิหาร ๔ ในการให้ความช่วยเหลือผู้ป่วยที่ติด เชื้อโควิด-๑๙^{๒๗}

อย่างไรก็ตาม ยังมีหลักพุทธธรรมที่สามารถนำมาใช้ในการบริหารจัดการความเสี่ยง ในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ได้เป็นอย่างดี ดังที่ ดร.วีระ สิริเสรีภาพ ได้กล่าวว่า ในการ บริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ โดยใช้หลักภาวนา ๔ มี ๔ ประการ คือ ๑) ด้านกายภาวนา คือ การดูแลร่างกายให้แข็งแรง รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ กินอาหารที่ สดและปรุงสุก เลี่ยงการกินอาหารไม่มีประโยชน์ ๒) ด้านศีลภาวนา คือ การสร้างวินัยให้กับตนเอง ปฏิบัติตามมาตรการอย่างเคร่งครัด สร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ๓) ด้านจิตภาวนา คือ การ เสริมสร้างคุณธรรมประจำตน มีจิตใจดีงาม เสียสละ มีเมตตา มีความรักความเป็นมิตร และ ๔) ด้าน ปัญญาภาวนา คือ การสร้างความรู้ความเข้าใจให้ถูกต้อง รู้เหตุและปัจจัยของการติดเชื้อโรค^{๒๘} ในขณะที่ พระเมธีวรญาณ, ผศ.ดร. กล่าวว่า หลักสัปปุริสธรรม ๗ มีส่วนการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่มี ีความเหมาะสมกับการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ได้แก่

^{๒๖} สัมภาษณ์ พระครูโสภณธรรมวิภูษิต, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสัตตนารถปริวัตร วัดสัตตนารถปริวัตร ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี, ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๒๗} สัมภาษณ์ นายแพทย์สิทธิชัย บรรจงเจริญเลิศ, นายแพทย์ชำนาญพิเศษ โรงพยาบาลดำเนินสะดวก ตำบลท่านัด อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๒๘} สัมภาษณ์ ดร.วีระ สิริเสรีภาพ ผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

๑) ัมมัญญตา รู้จักเหตุ ๒) อตถัญญตา รู้จักผล ๓) อตตัญญตา รู้จักตน ๔) มัตตัญญตา รู้จักประมาณ ๕) กาลัญญตา รู้จักเวลา ๖) ปริสสญญตา รู้จักชุมชน และ ๗) ปุคคลัญญตา รู้จักบุคคล ซึ่งหลักสัปปุริสธรรม เป็นหลักธรรมที่ผู้บริหารงานสามารถนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานเพื่อให้การทำงานร่วมกับผู้อื่นประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยให้เป็นคนตระหนักในเหตุผล รู้จักการวางตัวพอเหมาะพอดีทั้งทางการพัฒนาองค์การ รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมและมีความเป็นตัวของตัวเอง จึงมีความสำคัญมากต่อการจัดการความเสี่ยง โดยมีการประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม กับการปฏิบัติงานตามกระบวนการจัดการความเสี่ยงทุกด้าน^{๒๙}

ดังนั้น หลักพุทธธรรมที่มีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้ในการบริหารจัดการความเสี่ยง ในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ จังหวัดราชบุรี ได้แก่ หลักสัปปุริสธรรม ๗ รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชน รู้จักบุคคล โดยมีความสัมพันธ์กับการบริการงานในการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์ต่าง ๆ โดยคำนึงถึงคุณธรรมและจริยธรรมที่มีคุณค่าต่อการบริหารงานเป็นหลักธรรมที่ผู้บริหารสมัยใหม่ควรตระหนักถึง และนำไปประยุกต์ใช้ในด้านเทคนิคและวิธีการ เพื่อพัฒนาองค์การให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ต่อการบริหารงานอย่างยั่งยืนมั่นคง และทำให้สามารถรักษาความเป็นมนุษย์ของตนไว้ได้ พร้อมกับใช้หลักสติ สัมปชัญญะ ระลึกรู้ตัวอยู่เสมอในการทำกิจต่าง ๆ ในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-๑๙ เป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญของการทำงานในทุก ๆ ด้าน พร้อมกันนั้นใช้หลักอิทธิบาท ๔ หลักธรรมที่ใช้สำหรับการดำเนินชีวิตเพื่อความสำเร็จตามเป้าหมายในการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ และใช้หลักภavana ๔ ใช้ในการควบคุมกาย จิตใจ สร้างวินัย และสร้างความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙

๔.๓ ผลการวิเคราะห์พุทธวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ สำหรับหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพุทธวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี พบว่า รูปแบบพุทธวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ สำหรับหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี ด้วยการนำหลักพุทธธรรมบูรณาการเข้ากับวิธีการบริหารจัดการความเสี่ยงของหน่วยงานสาธารณสุขหรือหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์ระบาดของโรคโควิด-๑๙ ทั้ง ๔ ด้าน ดังนี้

^{๒๙} สัมภาษณ์ พระเมธีวราญาณ, ผศ.ดร., คณบดีคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

๑) ด้านการยอมรับความเสี่ยง พบว่า พุทธวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด-๑๙ สำหรับหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี โดยใช้หลักสติและสัมปชัญญะ ระลึกรู้ตัวอยู่เสมอในการทำกิจต่าง ๆ ในการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์ การแพร่ระบาดของโรคโควิด-๑๙ ด้วยการมีสติ สัมปชัญญะ เพื่อยอมรับกับความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจริง ในการจัดการควบคุมหรือป้องกันความเสี่ยง โดยระลึกรู้ในทุกการกระทำ ใส่หน้ากากให้ถูกวิธี หมั่นล้างมือ เว้นระยะห่าง หากจำเป็นต้องมีการเดินทางไปไหนหรือหากจำเป็นต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่น ขอให้ระมัดระวังทั้งในแง่การเป็นผู้รับและผู้ให้ คือ การรับเชื้อและแพร่เชื้อให้แก่ผู้อื่น รวมถึงการและปฏิบัติตามคำแนะนำต่าง ๆ อย่างเคร่งครัด

๒) ด้านการลด/การควบคุมความเสี่ยง พบว่า พุทธวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด-๑๙ สำหรับหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี โดยใช้หลักภavana ๔ คือ ๑) ด้านกายภavana ด้วยการดูแลร่างกายให้แข็งแรง รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ กินอาหารที่สดและปรุงสุก เลี่ยงการกินอาหารไม่มีประโยชน์ ๒) ด้านศีลภavana ด้วยการสร้างวินัยให้กับตนเอง ปฏิบัติตามมาตรการอย่างเคร่งครัด สร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ๓) ด้านจิตภavana ด้วยการเสริมสร้างคุณธรรมประจำตน มีจิตใจดีงาม เสียสละ มีเมตตา มีความรักความเป็นมิตร และ ๔) ด้านปัญญาภavana ด้วยการสร้างความรู้ความเข้าใจให้ถูกต้อง รู้เหตุและปัจจัยของการติดเชื้อโรค^{๓๐} โดยใช้หลักภavana ๔ มาบูรณาการกระบวนการทำงานใหม่เพื่อลดโอกาสที่จะเกิด หรือลดผลกระทบความเสี่ยงที่หน่วยงานสาธารณสุขสามารถตัดสินใจและยอมรับได้

๓) ด้านการกระจายความเสี่ยง หรือการโอนความเสี่ยง พบว่า พุทธวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด-๑๙ สำหรับหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี โดยใช้หลักสัปปริสธรรม ๗ มีส่วนการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีมีความเหมาะสมกับการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด-๑๙ คือ (๑) ธัมมัญญตา รู้จักเหตุ (๒) อัตถัญญตา รู้จักผล (๓) อตตัญญตา รู้จักตน (๔) มัตตัญญตา รู้จักประมาณ (๕) กาลัญญตา รู้จักเวลา (๖) ปริสสัญญตา รู้จักชุมชน และ (๗) ปุคคลัญญตา รู้จักบุคคล^{๓๑} โดยที่ผู้บริหารงานสามารถนำไปใช้ในบริหารกระจายความเสี่ยงหรือการโอนความเสี่ยงให้กับผู้ร่วมงานช่วยแบ่งความรับผิดชอบในการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด-๑๙

^{๓๐} สัมภาษณ์ ดร.วิระ สิริเสรีภาพ ผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๓๑} สัมภาษณ์ พระเมธีวรญาณ, ผศ.ดร., คณบดีคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

๔) ด้านเลียงความเสี่ยง พบว่า พุทธวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ สำหรับหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี โดยใช้หลักอิทธิบาทธรรม ๔ เพื่อความสำเร็จตามเป้าหมาย คือ (๑) ฉันทะ มีความพอใจในการดำเนินชีวิต โดยมีสติระลึกรู้ในทุกการกระทำ ใส่หน้ากากให้ถูกวิธี หมั่นล้างมือ เว้นระยะห่าง รวมถึงการและปฏิบัติตามคำแนะนำต่าง ๆ อย่างเคร่งครัด มีสติเมื่อได้รับข่าวสาร ก่อนจะเชื่อ หรือเผยแพร่ต่อ มีสติในการแก้ปัญหา เมื่อเจอปัญหาก็คือ หากติดเชื่อ ไม่ตื่นตระหนก แล้วปฏิบัติตามขั้นตอนในการควบคุมดูแลรักษาตัวเองและผู้อื่น (๒) วิริยะ ขยันหมั่นเพียรในการประกอบกิจที่ต้องทำ และอดทนต่อสถานะการณ์ที่เกิดขึ้น (๓) จิตตะ เอาใจใส่ต่อการดูแลสุขภาพอย่างเคร่งครัด และ ๔) วิมังสา หมั่นตรองพิจารณาในการเสพข่าวสารต่าง ๆ อย่างมีสติรู้เท่าทัน^{๓๒} เมื่อพิจารณาถึงความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ที่ไม่สามารถเข้าไปจัดการได้ ด้วยการมีสติในการตัดสินใจยกเลิกกิจกรรมนั้นเพื่อความเสี่ยงที่เกิดขึ้น

สรุปได้ว่า พุทธวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี พบว่า พุทธวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ด้วยการนำหลักพุทธธรรมบูรณาการเข้ากับวิธีการบริหารจัดการความเสี่ยงทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านการยอมรับความเสี่ยง บูรณาการกับหลักสติ สัมปชัญญะ ด้วยการมีสติ สัมปชัญญะ เพื่อยอมรับกับความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจริงในการจัดการควบคุมหรือป้องกันความเสี่ยง ๒) ด้านการลด/การควบคุมความเสี่ยง บูรณาการกับหลักภาวนา ๔ เพื่อลดโอกาสที่จะเกิด หรือลดผลกระทบความเสี่ยงที่หน่วยงานสาธารณสุขสามารถตัดสินใจและยอมรับได้ ๓) ด้านการกระจายความเสี่ยง หรือการโอนความเสี่ยง บูรณาการกับหลักสัพปุริสธรรม ๗ เพื่อการบริหารกระจายความเสี่ยงหรือการโอนความเสี่ยงให้กับผู้ร่วมงานช่วยแบ่งความรับผิดชอบ และ ๔) ด้านเลียงความเสี่ยง บูรณาการกับหลักอิทธิบาท ๔ เพื่อความสำเร็จตามเป้าหมายและมีสติพิจารณาในการตัดสินใจยกเลิกกิจกรรมนั้นเพื่อความเสี่ยงที่เกิดขึ้น

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “พุทธวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี” จากการศึกษารวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยผลการวิจัยพบว่า พุทธวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ด้วยการร่วมมือของทุกฝ่ายในการบริหารจัดการความเสี่ยงบูรณาการกับหลักพุทธธรรม เพื่อบริหาร

^{๓๒} สัมภาษณ์ พระครูโสภณธรรมวิภูษิต, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสัตตนารถปริวัตร วัดสัตตนารถปริวัตร ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี, ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

จัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ สำหรับหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี สามารถสรุปองค์ความรู้ได้ดังนี้

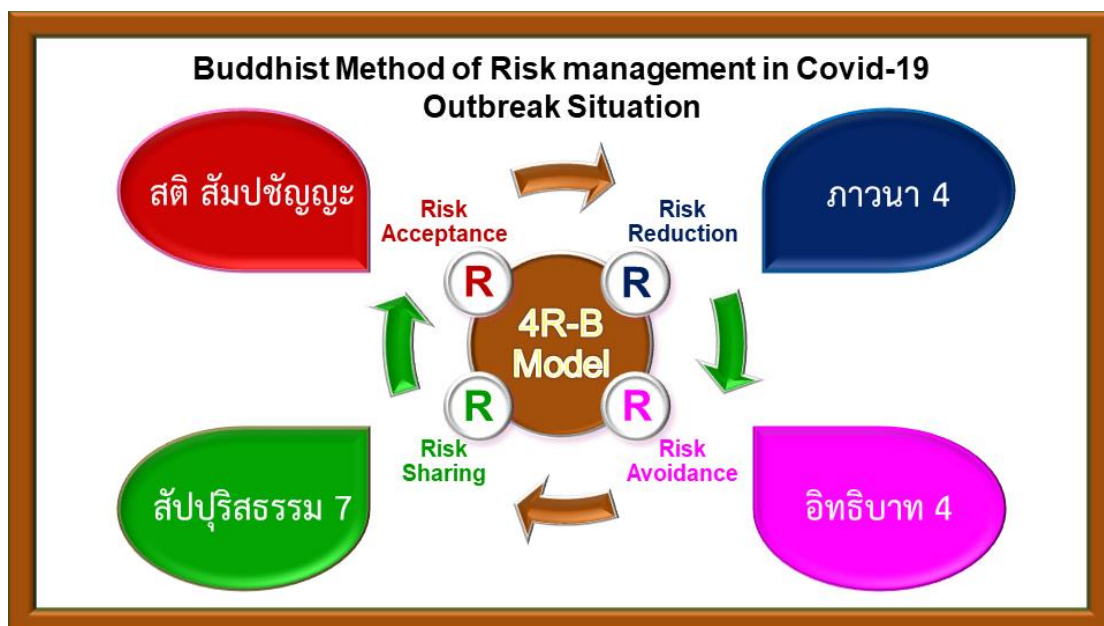
๑) ด้านการยอมรับความเสี่ยง เป็นการยอมรับความเสี่ยงที่เกิดขึ้น เนื่องจากไม่คุ้มค่า ในการจัดการควบคุมหรือป้องกันความเสี่ยง โดยบูรณาการกับหลักสติ สมปชัญญะ ทำให้สามารถยอมรับ กับความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจริงในการจัดการควบคุมหรือป้องกันความเสี่ยง โดยระลึกถึงในทุกการกระทำ ได้ตลอด

๒) ด้านการลด/การควบคุมความเสี่ยง เป็นการปรับปรุงระบบการทำงานหรือการ ออกแบบวิธีการทำงานใหม่เพื่อลดโอกาสที่จะเกิด หรือลดผลกระทบให้อยู่ในระดับที่องค์กรยอมรับได้ โดยบูรณาการกับหลักภาวนา ๔ ทำให้สามารถดูแลร่างกายให้แข็งแรง มีวินัยในการปฏิบัติตาม มาตรการอย่างเคร่งครัด มีจิตใจดีงาม เสียสละ มีเมตตา และสร้างความรู้ความเข้าใจในการบริหาร จัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ได้อย่างถูกต้อง

๓) ด้านการกระจายความเสี่ยง หรือการโอนความเสี่ยง เป็นการกระจายหรือถ่ายโอน ความเสี่ยงให้ผู้อื่นช่วยแบ่งความรับผิดชอบไป โดยบูรณาการกับหลักสัปปริสธรรม ๗ รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักเวลา รู้จักชุมชน และรู้จักบุคคล ซึ่งหลักธรรมนี้ทำให้สามารถเข้าใจ สถานการณ์ความเสี่ยง และผู้ร่วมงานในสถานการณ์ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีความเหมาะสมกับการ บริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙

๔) ด้านเลี่ยงความเสี่ยง เป็นการจัดการความเสี่ยงที่อยู่ในระดับสูงมากและหน่วยงานไม่ อาจยอมรับได้ จึงต้องตัดสินใจยกเลิกโครงการ/กิจกรรมนั้น โดยบูรณาการกับหลักอิทธิบาท ๔ เพื่อ ความสำเร็จตามเป้าหมายและมีสติพิจารณาในการตัดสินใจยกเลิกกิจกรรมนั้นเพื่อเลี่ยงความเสี่ยงที่ เกิดขึ้นในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙

อย่างไรก็ตาม องค์ความรู้จากการวิจัยพุทธวิถีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์ การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี โดยการนำหลักพุทธธรรมบูรณาการ กับการบริหารจัดการความเสี่ยง ทั้ง ๔ ด้านได้แก่ ๑) ด้านการยอมรับความเสี่ยง ๒) ด้านการลดหรือ การควบคุมความเสี่ยง ๓) ด้านการกระจายความเสี่ยง และ ๔) ด้านเลี่ยงความเสี่ยง ผู้วิจัยได้สรุปเป็น 4R-B Model องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยเรื่อง “พุทธวิถีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์ การระบาดโรคโควิด-๑๙ สำหรับหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี” สามารถแสดงแผนภาพได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๑ พุทธวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงาน
สาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี

ที่มา: คณะผู้วิจัย

จากแผนภาพองค์ความรู้จากการวิจัย พุทธวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี สรุปรูปแบบ 4R-B Model ผู้วิจัยขออธิบายดังนี้

๑. การจัดการความเสี่ยง : Risk Management (4R) คือ กระบวนการที่ใช้ในการบริหารจัดการให้โอกาสที่จะเกิดเหตุการณ์ความเสี่ยงลดลงหรือผลกระทบของความเสียหายจากเหตุการณ์ความเสี่ยงลดลงอยู่ในระดับที่สามารถยอมรับได้ ทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่

๑) Risk Acceptance ด้านการยอมรับความเสี่ยง เป็นการยอมรับความเสี่ยงที่เกิดขึ้นเนื่องจากไม่คุ้มค่า ในการจัดการควบคุมหรือป้องกันความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙

๒) Risk Reduction ด้านการลด หรือการควบคุมความเสี่ยง เป็นการปรับปรุงระบบการทำงานหรือการออกแบบวิธีการทำงานใหม่เพื่อลดโอกาสที่จะเกิดหรือลดผลกระทบความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ให้อยู่ในระดับที่สามารถยอมรับได้

๓) Risk Sharing ด้านการกระจายความเสี่ยง หรือการโอนความเสี่ยง เป็นการกระจายหรือถ่ายโอนความเสี่ยงให้ผู้อื่นช่วยแบ่งความรับผิดชอบที่มีความเหมาะสมกับการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙

๔) Risk Avoidance ด้านเลี่ยงความเสี่ยง เป็นการจัดการความเสี่ยงที่อยู่ในระดับสูงมากและหน่วยงานไม่อาจยอมรับได้ จึงต้องตัดสินใจยกเลิกกิจกรรมนั้นเพื่อเลี่ยงความเสี่ยงที่เกิดขึ้นในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙

๒. หลักพุทธธรรม : Buddhhadhamma (B) คือ การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ สำหรับหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี ได้แก่

๑) หลักสติและสัมปชัญญะ ระลึกรู้ตัวอยู่เสมอในการทำกิจต่าง ๆ ในการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การแพร่ระบาดโรคโควิด-๑๙ ด้วยการมีสติ สัมปชัญญะ เพื่อยอมรับกับความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจริง ในการจัดการควบคุมหรือป้องกันความเสี่ยง โดยระลึกรู้ในทุกการกระทำ ใส่หน้ากากให้ถูกวิธี หมั่นล้างมือ เว้นระยะห่าง หากจำเป็นต้องมีการเดินทางไปไหนหรือหากจำเป็นต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่น ขอให้ระมัดระวังทั้งในแง่การเป็นผู้รับและผู้ให้ คือ การรับเชื้อและแพร่เชื้อให้แก่ผู้อื่น รวมถึงการและปฏิบัติตามคำแนะนำต่าง ๆ อย่างเคร่งครัด

๒) หลักภavana ๔ ได้แก่ (๑) ด้านกายภavana ด้วยการดูแลร่างกายให้แข็งแรง รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ กินอาหารที่สดและปรุงสุก เลี่ยงการกินอาหารไม่มีประโยชน์ (๒) ด้านศีลภavana ด้วยการสร้างวินัยให้กับตนเอง ปฏิบัติตามมาตรการอย่างเคร่งครัด สร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม (๓) ด้านจิตภavana ด้วยการเสริมสร้างคุณธรรมประจำตน มีจิตใจดีงาม เสียสละ มีเมตตา มีความรักความเป็นมิตร และ (๔) ด้านปัญญาภavana ด้วยการสร้างความรู้ความเข้าใจให้ถูกต้อง รู้เหตุและปัจจัยของการติดเชื้อโรค

๓) หลักสัปปริสธรรม ๗ มีส่วนการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีมีความเหมาะสมกับการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ได้แก่ (๑) อัมมัญญตา รู้จักเหตุ (๒) อัตถัญญตา รู้จักผล (๓) อัตตัญญตา รู้จักตน (๔) มัตตัญญตา รู้จักประมาณ (๕) กาลัญญตา รู้จักเวลา (๖) ปริสสัญญตา รู้จักชุมชน และ (๗) บุคคลัญญตา รู้จักบุคคล โดยที่ผู้บริหารงานสามารถนำไปใช้ในการบริหารกระจายความเสี่ยงหรือการโอนความเสี่ยงที่มีความเหมาะสมให้กับผู้ร่วมงานช่วยแบ่งความรับผิดชอบในการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙

๔) หลักอิทธิบาทธรรม ๔ เพื่อความสำเร็จตามเป้าหมาย ได้แก่ (๑) ฉันทะ มีความพอใจในการดำเนินชีวิต โดยมีสติระลึกรู้ในทุกการกระทำ ใส่หน้ากากให้ถูกวิธี หมั่นล้างมือ เว้นระยะห่าง รวมถึงการและปฏิบัติตามคำแนะนำต่าง ๆ อย่างเคร่งครัด มีสติเมื่อได้รับข่าวสาร ก่อนจะเชื่อ หรือเผยแพร่ต่อ มีสติในการแก้ปัญหา เมื่อเจอปัญหาก็คือ หากติดเชื้อ ไม่ตื่นตระหนก แล้วปฏิบัติตามขั้นตอนในการควบคุมดูแลรักษาตัวเองและผู้อื่น (๒) วิริยะ ขยันหมั่นเพียรในการประกอบกิจที่ต้องทำ และอดทนต่อสภาวะสถานการณ์ที่เกิดขึ้น (๓) จิตตะ เอาใจใส่ต่อการดูแลสุขภาพอย่าง

เคร่งครัด และ ๔) วิมังสา หมั่นตรองพิจารณาในการเสาะหาข่าวสารต่าง ๆ อย่างมีสติรู้เท่าทัน เมื่อพิจารณาถึงความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ที่ไม่สามารถเข้าไปจัดการได้ ด้วยการมีสติในการตัดสินใจยกเลิกกิจกรรมนั้นเพื่อเลี่ยงความเสี่ยงที่เกิดขึ้น

ดังนั้น พุทธวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ สำหรับหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี ตามรูปแบบ 4R-B Model จึงเป็นการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ สำหรับหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี ทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านการยอมรับความเสี่ยง ๒) ด้านการลด/การควบคุมความเสี่ยง ๓) ด้านการกระจายความเสี่ยง และ ๔) ด้านเลี่ยงความเสี่ยง

บทที่ ๕

สรุปผลวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง “พุทธวิถีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานด้านสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี” มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี ๒) เพื่อศึกษากระบวนการจัดการความเสี่ยงและหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการบริหารจัดการในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ๓) เพื่อเสนอพุทธวิถีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ สำหรับหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี โดยสรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพภาคสนาม (Wild Qualitative research) โดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อ ๑ สภาพการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี

ปัญหาการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-๑๙ ในช่วงปี ๒๕๖๓-๒๕๖๔ ส่งผลกระทบต่อประชาชนในจังหวัดราชบุรี สรุปได้เป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านสุขภาพ ๒) ด้านเศรษฐกิจ ๓) ด้านสังคม และ ๔) ด้านสิ่งแวดล้อม โดยด้านที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด คือ ด้านสุขภาพ โดยประชาชนได้รับผลกระทบทางด้านจิตใจ มีความวิตกกังวลกับสถานการณ์โรคระบาด มีความเครียดจากภาวะทางเศรษฐกิจ และยังส่งผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในจังหวัดราชบุรีลดน้อยลงมาก ส่งผลให้มีรายได้ลดน้อยลง ค่าครองชีพสูงขึ้น หนี้สินของครัวเรือนเพิ่มขึ้น และอัตราการจ้างงานในพื้นที่ลดลง ในส่วนผลกระทบด้านสังคม การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-๑๙ ส่งผลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ชีวิตประจำวัน โดยคนในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์กันน้อยลง และในด้านผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทำให้สถานที่ต่าง ๆ เช่น สถานที่ท่องเที่ยว พิพิธภัณฑ์ โรงงาน ร้านค้า โรงเรียน ต้องปิดตัวลง ส่งผลให้ปริมาณขยะทั่วไปลดลงตามไปด้วย แต่ปริมาณขยะติดเชื้อในชุมชนกลับเพิ่มมากขึ้น ซึ่งมาจากการใช้หน้ากากอนามัย หรืออุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ป้องกันเชื้อโรค

ในขณะที่สภาพการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานสาธารณสุขจังหวัดราชบุรีได้มีการบริหารจัดการความเสี่ยง โดยเตรียมการรองรับโรคติดต่อที่เป็นเหตุการณ์การแพร่ระบาดอย่างผิดปกติของโรคติดต่อเฉียบพลัน พร้อมกับมีมาตรการป้องกันและควบคุมการแพร่ระบาดของโรคติดต่อเชื้อไวรัสโควิด-๑๙ ที่เข้มข้นขึ้น

วัตถุประสงค์ข้อ ๒ กระบวนการจัดการความเสี่ยงและหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการบริหารจัดการในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙

กระบวนการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ได้แก่ ๑) การยอมรับความเสี่ยง เป็นการยอมรับความเสี่ยงที่เกิดขึ้น เนื่องจากไม่คุ้มค่า ในการจัดการควบคุมหรือป้องกันความเสี่ยง ๒) การลด หรือการควบคุมความเสี่ยง เป็นการปรับปรุงระบบการทำงานหรือการออกแบบวิธีการทำงานใหม่เพื่อลดโอกาสที่จะเกิด หรือลดผลกระทบให้อยู่ในระดับที่องค์กรยอมรับได้ ๓) การกระจายความเสี่ยง หรือการโอนความเสี่ยง โดยให้ผู้อื่นช่วยแบ่งความรับผิดชอบในการทำงาน และ ๔) เลี่ยงความเสี่ยง ที่ไม่สามารถเข้าไปจัดการได้ จึงต้องตัดสินใจยกเลิกกิจกรรมนั้น

หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการบริหารจัดการในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ได้แก่

๑) หลักสติ สัมปชัญญะ ระลึกรู้ตัวอยู่เสมอในการทำกิจต่าง ๆ ในการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-๑๙ ด้วยการมีสติ สัมปชัญญะ เพื่อยอมรับกับความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจริง ในการจัดการควบคุมหรือป้องกันความเสี่ยง โดยระลึกรู้ในทุกการกระทำ ใส่หน้ากากให้ถูกวิธี หมั่นล้างมือ เว้นระยะห่าง หากจำเป็นต้องมีการเดินทางไปไหนหรือหากจำเป็นต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่น ขอให้ระมัดระวังทั้งในแง่การเป็นผู้รับและผู้ให้ คือ การรับเชื้อและแพร่เชื้อให้แก่ผู้อื่น รวมถึงการและปฏิบัติตามคำแนะนำต่าง ๆ อย่างเคร่งครัด

๒) หลักภavana ๔ ได้แก่ (๑) ด้านกายภavana ด้วยการดูแลร่างกายให้แข็งแรง รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ กินอาหารที่สดและปรุงสุก เลี่ยงการกินอาหารไม่มีประโยชน์ (๒) ด้านศีลภavana ด้วยการสร้างวินัยให้กับตนเอง ปฏิบัติตามมาตรการอย่างเคร่งครัด สร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม (๓) ด้านจิตภavana ด้วยการเสริมสร้างคุณธรรมประจำตน มีจิตใจดีงาม เสียสละ มีเมตตา มีความรัก ความเป็นมิตร และ (๔) ด้านปัญญาภavana ด้วยการสร้างความรู้ความเข้าใจให้ถูกต้อง รู้เหตุและปัจจัยของการติดเชื้อโรค

๓) หลักสัพปุริสธรรม ๗ มีส่วนการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีความเหมาะสมกับการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ได้แก่ (๑) อัมมัญญตา รู้จักเหตุ (๒) อัตถัญญตา รู้จักผล (๓) อัตตัญญตา รู้จักตน (๔) มัตถัญญตา รู้จักประมาณ (๕) กาลัญญตา รู้จักเวลา (๖) ปริสสัญญตา รู้จักชุมชน และ (๗) ปุคคัลลัญญตา รู้จักบุคคล โดยที่ผู้บริหารงานสามารถนำไปใช้ใน

บริหารกระจายความเสี่ยงหรือการโอนความเสี่ยงที่มีความเหมาะสมให้กับผู้ร่วมงานช่วยแบ่งความรับผิดชอบในการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙

๔) หลักกิริยาธรรม ๔ เพื่อความสำเร็จตามเป้าหมาย ได้แก่ (๑) ฉันทะ มีความพอใจในการดำเนินชีวิต โดยมีสติระลึกอยู่ในทุกการกระทำ ใส่หน้ากากให้ถูกวิธี หมั่นล้างมือ เว้นระยะห่าง รวมถึงการและปฏิบัติตามคำแนะนำต่าง ๆ อย่างเคร่งครัด มีสติเมื่อได้รับข่าวสาร ก่อนจะเชื่อ หรือเผยแพร่ต่อ มีสติในการแก้ปัญหา เมื่อเจอปัญหาก็คือ หากติดเชื่อ ไม่ตื่นตระหนก แล้วปฏิบัติตามขั้นตอนในการควบคุมดูแลรักษาตัวเองและผู้อื่น (๒) วิริยะ ขยันหมั่นเพียรในการประกอบกิจที่ต้องทำ และอดทนต่อสภาวะสถานการณ์ที่เกิดขึ้น (๓) จิตตะ เอาใจใส่ต่อการดูแลสุขภาพอย่างเคร่งครัด และ (๔) วิมังสา หมั่นตรองพิจารณาในการเสพข่าวสารต่าง ๆ อย่างมีสติรู้เท่าทัน เมื่อพิจารณาถึงความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ที่ไม่สามารถเข้าไปจัดการได้ ด้วยการมีสติในการตัดสินใจยกเลิกกิจกรรมนั้นเพื่อเลี่ยงความเสี่ยงที่เกิดขึ้น

วัตถุประสงค์ข้อ ๓ พุทธวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ สำหรับหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี

พุทธวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ด้วยการร่วมมือของทุกฝ่ายในการบริหารจัดการความเสี่ยงบูรณาการกับหลักพุทธธรรม เพื่อบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ สำหรับหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี ๔ ด้าน ได้แก่

๑) ด้านการยอมรับความเสี่ยง (Risk Management) เป็นการยอมรับความเสี่ยงที่เกิดขึ้นเนื่องจากไม่คุ้มค่า ในการจัดการควบคุมหรือป้องกันความเสี่ยง โดยบูรณาการกับหลักสติ สัมปชัญญะ ทำให้สามารถยอมรับกับความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจริงในการจัดการควบคุมหรือป้องกันความเสี่ยง โดยระลึกอยู่ในทุกการกระทำได้ตลอด

๒) ด้านการลด หรือการควบคุมความเสี่ยง (Risk Acceptance) เป็นการปรับปรุงระบบการทำงานหรือการออกแบบวิธีการทำงานใหม่เพื่อลดโอกาสที่จะเกิด หรือลดผลกระทบให้อยู่ในระดับที่องค์กรยอมรับได้ โดยบูรณาการกับหลักภavana ๔ ทำให้สามารถดูแลร่างกายให้แข็งแรง มีวินัยในการปฏิบัติตามมาตรการอย่างเคร่งครัด มีจิตใจดีงาม เสียสละ มีเมตตา และสร้างความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ได้อย่างถูกต้อง

๓) ด้านการกระจายความเสี่ยง หรือการโอนความเสี่ยง (Risk Sharing) เป็นการกระจายหรือถ่ายโอนความเสี่ยงให้ผู้อื่นช่วยแบ่งความรับผิดชอบไป โดยบูรณาการกับหลักสปปุริสธรรม ๗ รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักเวลา รู้จักชุมชน และรู้จักบุคคล ซึ่งหลักธรรมนี้ทำให้สามารถ

เข้าใจสถานการณ์ความเสี่ยง และผู้ร่วมงานในส่วนการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีความเหมาะสมกับการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙

๔) ด้านเลี่ยงความเสี่ยง (Risk Avoidance) เป็นการจัดการความเสี่ยงที่อยู่ในระดับสูงมาก และหน่วยงานไม่อาจยอมรับได้ จึงต้องตัดสินใจยกเลิกโครงการ/กิจกรรมนั้น โดยบูรณาการกับหลักอิทธิบาท ๔ เพื่อความสำเร็จตามเป้าหมายและมีสติพิจารณาในการตัดสินใจยกเลิกกิจกรรมนั้นเพื่อเลี่ยงความเสี่ยงที่เกิดขึ้นในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

ในการอภิปรายผลการวิจัย ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยเรื่องพฤติกรรมการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานด้านสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

๑. สภาพการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี ในช่วงการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-๑๙ ส่งผลกระทบต่อประชาชนในจังหวัดราชบุรี ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านสุขภาพ ทำให้ประชาชนได้รับผลกระทบทางด้านจิตใจ มีความวิตกกังวลกับสถานการณ์โรคระบาด ๒) ด้านเศรษฐกิจ ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวในจังหวัดราชบุรีลดน้อยลงมาก ส่งผลให้มีรายได้ลดน้อยลง ค่าครองชีพและหนี้สินของครัวเรือนเพิ่มขึ้น ๓) ด้านสังคม ส่งผลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ชีวิตประจำวัน โดยคนในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์กันน้อยลง และ ๔) ด้านสิ่งแวดล้อม ปริมาณขยะติดเชื้อในชุมชนเพิ่มมากขึ้น สอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ นางศศิธริญา อัมพรพันธ์ กล่าวว่า ปัญหาของการระบาดโรคโควิด-๑๙ นั้นยังส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม คือขยะติดเชื้อใน ซึ่งมาจากการใช้หน้ากากอนามัย หรืออุปกรณ์ ต่าง ๆ ที่ใช้ป้องกันเชื้อโรคมียากขึ้นและต้องระมัดระวังในการกำจัดขยะ และสภาพการบริหารจัดการความเสี่ยงของหน่วยงานสาธารณสุขจังหวัดราชบุรีได้เตรียมการรองรับโรคติดต่อที่เป็นเหตุการณ์การแพร่ระบาดอย่างผิดปกติของโรคติดต่อเฉียบพลัน พร้อมกับมีมาตรการป้องกันและควบคุมการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโควิด-๑๙ ที่เข้มข้นขึ้น

๒. กระบวนการจัดการความเสี่ยงและหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการบริหารจัดการในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ มี ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) การยอมรับความเสี่ยง ๒) การลด หรือการควบคุมความเสี่ยง ๓) การกระจายความเสี่ยง หรือการโอนความเสี่ยง และ ๔) เลี่ยงความเสี่ยง ซึ่งการจัดการความเสี่ยงทั้ง ๔ ด้านนี้ ทำให้หน่วยงานสาธารณสุขสามารถนำมาใช้ในการจัดการความเสี่ยงในการตัดสินใจได้อย่างเหมาะสมและยอมรับกับความเสี่ยงลดลงหรือผลกระทบของความเสียหายจาก

เหตุการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-๑๙ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ นางณัฐมา รongมาลี, นางสาวพัทธ์ธีรา สมควร กล่าวว่า การบริหารความเสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-๑๙ นั้น ใช้ในโอกาสที่จะเกิดเหตุการณ์ความเสี่ยงลดลงหรือผลกระทบของความเสียหายจากเหตุการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-๑๙ โดยความเสี่ยงลดลงอยู่ในระดับที่สามารถตัดสินใจและยอมรับได้

หลักพุทธธรรมที่มีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้ในการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ จังหวัดราชบุรี ได้แก่ หลักสติ สัมปชัญญะ ระลึกรู้ตัวอยู่เสมอในการทำกิจต่าง ๆ ในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-๑๙ เป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญของการทำงานในทุก ๆ ด้าน พร้อมกันนั้นใช้หลักภavana ๔ ในการควบคุมกาย จิตใจ สร้างวินัย และสร้างความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ด้วยการใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชน รู้จักบุคคล ในการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์ต่าง ๆ โดยคำนึงถึงคุณธรรมและจริยธรรมที่มีคุณค่าต่อการบริหารงานเป็นหลักธรรมที่ผู้บริหารสมัยใหม่ควรตระหนักถึง และนำไปประยุกต์ใช้ในด้านเทคนิคและวิธีการ เพื่อพัฒนาองค์กรให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ต่อการบริหารงานอย่างยั่งยืนมั่นคง และทำให้สามารถรักษาความเป็นมนุษย์ของตนไว้ได้ พร้อมกันนั้นใช้หลักอิทธิบาท ๔ หลักธรรมที่ใช้สำหรับการดำเนินชีวิตเพื่อความสำเร็จตามเป้าหมายในการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙

๓. พุทธวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ สำหรับหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี ด้วยการนำหลักพุทธธรรมบูรณาการเข้ากับวิธีการบริหารจัดการความเสี่ยงทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่

๑) ด้านการยอมรับความเสี่ยง บูรณาการกับหลักสติ สัมปชัญญะ ด้วยการมีสติ สัมปชัญญะ เพื่อยอมรับกับความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจริงในการจัดการควบคุมหรือป้องกันความเสี่ยง ช่วยให้สามารถยอมรับกับความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจริงในการจัดการควบคุมหรือป้องกันความเสี่ยง โดยระลึกไว้ในทุกการกระทำได้ตลอด

๒) ด้านการลดหรือการควบคุมความเสี่ยง บูรณาการกับหลักภavana ๔ เพื่อลดโอกาสที่จะเกิด หรือลดผลกระทบความเสี่ยงที่หน่วยงานสาธารณสุขสามารถตัดสินใจและยอมรับได้ ทำให้สามารถดูแลร่างกายให้แข็งแรง มีวินัยในการปฏิบัติตามมาตรการอย่างเคร่งครัด มีจิตใจดีงาม เสียสละ มีเมตตา และสร้างความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ได้อย่างถูกต้อง

๓) ด้านการกระจายความเสี่ยง หรือการโอนความเสี่ยง บูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม ๗ เพื่อการบริหารกระจายความเสี่ยงหรือการโอนความเสี่ยงให้กับผู้ร่วมงานช่วยแบ่งความ

รับผิดชอบ ทำให้สามารถเข้าใจสถานการณ์ความเสี่ยง และผู้ร่วมงานในส่วนของกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีความเหมาะสมกับการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙

๔) ด้านความเสี่ยง ความเสี่ยง บุคลากรกับหลักอิทธิบาท ๔ เป็นการจัดการความเสี่ยงที่อยู่ในระดับสูงมากและหน่วยงานไม่อาจยอมรับได้ จึงต้องตัดสินใจยกเลิกโครงการกิจกรรมนั้น เพื่อความสำเร็จตามเป้าหมายและมีสติพิจารณาในการตัดสินใจยกเลิกกิจกรรมนั้นเพื่อเลี่ยงความเสี่ยงที่เกิดขึ้น

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “พุทธวิถีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี” มีข้อเสนอแนะหลัก ๓ ประเด็น ดังนี้

๑) ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย มีประเด็นน่าสนใจ ดังนี้

(๑) การทำคู่มือวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และเตรียมพร้อมกับสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

(๒) การสร้างภาคีเครือข่ายให้ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และศาสนา เพื่อการประชาสัมพันธ์วิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙

๒) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย มีประเด็นน่าสนใจ ดังนี้

(๑) ควรมีการนำผลการศึกษาวิจัยวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ไปจัดทำเป็นแผนกลยุทธ์เพื่อใช้ในการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ในท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมกับสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้น

(๒) หน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรผลักดันให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบระหว่างภาครัฐและชุมชนเพื่อวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ในจังหวัดต่าง ๆ ต่อไป

๓) ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป มีประเด็นน่าสนใจ ดังนี้

(๑) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ แบบมีส่วนร่วม

(๒) ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับภาคีเครือข่ายที่สนใจนำหลักธรรมมาใช้ในวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. คู่มือการบริหารความเสี่ยง. กรุงเทพมหานคร: กลุ่มพัฒนากล
ยุทธ์กองแผนงาน กรมควบคุมโรค, ๒๕๖๐.

กองวิชาการแพทย์ กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. คู่มือการบริหารความเสี่ยงในโรงพยาบาล.
กรุงเทพมหานคร: บริษัท จรัสสินทวงศ์การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๖๔.

จำรัส จันทรแสงศรี. หลักการบริหารงานสมัยใหม่กับหลักการบริหารงานเชิงพุทธศาสตร์.
กรุงเทพมหานคร: สมาคมพัฒนาแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๔.

ณัฐมา รongมาลี, พัทธธีรา สมควร. แนวทางการบริหารความเสี่ยงระดับองค์กร. กรุงเทพมหานคร:
สถาบันป้องกันควบคุมโรคเขตเมือง, ๒๕๖๓.

ปิ่น มุกขนัด พ.อ. ปฏิบัติตามธรรมะประสบความสำเร็จ. กรุงเทพมหานคร: มงคลสาร, ๒๕๓๙.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต). หัวใจนักบริหาร. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์, ๒๕๔๙.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). หนังสือธรรมบุญชีวิต. กรุงเทพมหานคร: พุทธจริยธรรม, ๒๕๔๐.

_____. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). ธรรมบุญชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน
พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙.

_____. พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธรรม, ๒๕๕๕.

_____. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๒๗. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระโพธิญาณเถระ (ชา สุภทฺโท). **อุปถัมภ์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๕๓.

พุทธทาสภิกขุ. **ขรรษาธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๓๗.

_____. **สติ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: จักรานุกูลการพิมพ์, ๒๕๒๘.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **มั่งคั่งถ้อยทีปนี ภาษาไทย ภาค ๑ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่

๓๓. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธรรม, ๒๕๖๑.

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (อัมฺรฺชัย). **สัปปุริสธรรม หนังสืออนุสรณ์เนื่องใน**

โอกาสงานสถาปนากิจศพ นายชัย. กรุงเทพมหานคร: มปท., ๒๕๐๙.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (สำนักงาน ก.พ.ร.). **คู่มือคำอธิบายตัวชี้วัดการพัฒนา**

คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๔. กรุงเทพมหานคร:

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, ๒๕๕๓.

สำนักงานสถิติจังหวัดราชบุรี. **รายงานวิเคราะห์สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-๑๙**

จังหวัดราชบุรี พ.ศ. ๒๕๖๔. ราชบุรี: โรงพิมพ์ธนชัย ธนชัยซีร็อกซ์, ๒๕๖๔.

(๒) งานวิจัยและวิทยานิพนธ์:

ณัชปภา โพธิ์พุ่ม และคณะ. “รูปแบบการพัฒนาตนในวิกฤตสถานการณ์โควิด-๑๙ ตามหลักพุทธธรรม

ของประชาชนในจังหวัดสุรินทร์”. **รายงานวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์, ๒๕๖๔.

นันทวรรณ อีสรานวัฒน์ชัย. “ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาวัตน์: ศึกษาจากหลักพุทธธรรม”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ

ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระสามารถ อานนโท. “ภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม”. **ปริญญาานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**.

บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย. “หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์”. **สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต**.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

(๓) บทความ/วารสาร:

จุฑามน สิทธิพลวิชกุล. “แนวทางการบริหารความเสี่ยงองค์กร COSO Enterprise Risk Management 2017”. **วารสารวิชาชีพบัญชี**, ๑๔ (๔๒), (๒๕๖๑).

ธีระ วรณารัตน์, ภัทรวิทย์ วรณารัตน์ และอารียา จิรณานวัฒน์. “การบริหารจัดการภาวะวิกฤตในช่วงสถานการณ์การระบาดของโควิด-19 ระลอกแรก”. **วารสารวิจัยระบบสาธารณสุข**. ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม-กันยายน, ๒๕๖๕).

พระครูปลัดสุวัฒน สุวพัฒน์ และ พระปัญญาธนากร. “การดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมในยุคโควิด-๑๙”. **วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - เมษายน ๒๕๖๓).

พระเทพสุวรรณเมธี, ดร.(สุชาติ กิตติปัญญา). “รูปแบบและกระบวนการเยียวยาผู้ป่วยด้วยธรรมะของกลุ่มพระจิตอาสาศีลธรรม”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์**. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๖ (พฤศจิกายน - ธันวาคม ๒๕๖๒).

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต). “อิทธิปาทกถา”. **พุทธจักร**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙).

พิมพ์พรวิมล แก้วเมืองทอง. “การศึกษาผลกระทบและแนวทางการรับมือต่อการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ในเขตเทศบาลตำบลดำเนินสะดวกจังหวัดราชบุรี”. **วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ มหาวิทยาลัยมหิดล**. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๖).

สิทธิชน จันทรแพง. “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันโรคไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (โควิด-๑๙) ของประชาชนอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี”. **วารสารศาสตร์สาธารณสุขและนวัตกรรม**. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๔).

สุทธินันท์ มีชำนาญ, วรณวิภา ไตลังคะ และสุตาภรณ์ อรุณดี. “การจัดการความเสี่ยงภายใต้สถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของโรงพยาบาลอาภากรเกียรติวงศ์ ฐานทัพเรือสัตหีบ”, **Journal of Roj Kaensarn Academi**, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑๐ (ตุลาคม ๒๕๖๕).

(๔) สารสนเทศออนไลน์:

กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. สถานการณ์ผู้ติดเชื้อโควิด ๑๙. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://ddc.moph.go.th/viralpneumonia/situation.php> [๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๖].

พันธ์ชัย รัตนสุวรรณ. ตำราระบาดวิทยา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://smd.wu.ac.th/wp> [๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๖].

ไพเราะ มากเจริญ. ดูแลกายและใจ ตามหลักพุทธศาสนาในสถานการณ์โควิด-๑๙. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://dmh.go.th/news-dmh/view.asp?id=30999> [๒๒ สิงหาคม ๒๕๖๖].

ราชกิจจานุเบกษา. ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินในท้องที่ทั่วราชอาณาจักร เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๖๙ ง หน้า ๑. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2563/E/069/T_0001.PDF [๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๖].

สถาบันป้องกันควบคุมโรคเขตเมือง. แนวทางการบริหารความเสี่ยงองค์กร. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://ddc.moph.go.th/iudc/> [๑๕ กันยายน ๒๕๖๖].

สหประชาชาติ. องค์การอนามัยโลกเตือนผลกระทบของ COVID-๑๙ ต่อสุขภาพจิต นำเป็นห่วงอย่างยิ่ง. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.Pptvhd๓๖.com/news> [๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๖].

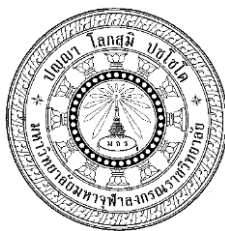
สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดราชบุรี. รายงานสถานการณ์โรคระบาดปี ๖๕. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://ratchaburi.prd.go.th/th/content/category/detail/id/9/iid/127528> [๓๐ มีนาคม ๒๕๖๖].

World Health Organization. สถานการณ์ข้อมูลผู้ติดเชื้อโควิด ๑๙. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-๒๐๑๙> [๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๖].

ภาคผนวก

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

โครงการวิจัยพุทธวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙
ของหน่วยงานด้านสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี

Buddhist Method of Risk management in Covid-19
Outbreak Situation of Public Health Unit in Ratchaburi.

ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย
จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกฉบับนี้ เป็นเครื่องมือในการวิจัยเรื่องพุทธวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานด้านสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี สำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่าง ๆ ซึ่งเอกสารฉบับนี้ เป็นการสำรวจเชิงพื้นที่ของหน่วยงานด้านสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี ที่ได้ดำเนินการตามมาตรการสาธารณสุข

ผลการดำเนินงานในพื้นที่นี้จะส่งผลให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่เป็นความจริงเพิ่มมากขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

๑. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี
๒. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการความเสี่ยงและหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการบริหารจัดการในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙
๓. เพื่อเสนอพุทธวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ สำหรับหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยผู้วิจัยแบ่งเป็น ๔ กลุ่ม ประกอบด้วย

กลุ่มที่ ๑ เจ้าหน้าที่องค์กรสาธารณสุข (รพ. รพสต. อสม.) ผู้ทรงคุณวุฒิในจังหวัดราชบุรี

กลุ่มที่ ๒ พระภิกษุ ไตแก พระสังฆาธิการที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือผู้ป่วยโรค
ระบาด โควิด-๑๙ ในจังหวัดราชบุรี

กลุ่มที่ ๓ นักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา

กลุ่มที่ ๔ ผู้นำชุมชน และประชาชนทั่วไป

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ.....นามสกุล.....

ตำแหน่ง.....ที่อยู่.....

ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

เวลาให้สัมภาษณ์.....สถานที่ให้สัมภาษณ์.....

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การ
ระบาดโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี

๑) ท่านคิดว่า ปัญหาของการระบาดโรคโควิด-๑๙ ในปัจจุบัน ของจังหวัดราชบุรี เป็นอย่างไร

๒) ท่านคิดว่า สภาพการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของ
หน่วยงานสาธารณสุข ในจังหวัดราชบุรี เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ เพื่อศึกษากระบวนการจัดการความเสี่ยงและหลักพุทธธรรมที่
ส่งเสริมการบริหารจัดการในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙

๑) ท่านใช้เทคนิคในการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างไร และมีขั้นตอนอย่างไร

๒) ท่านมีวิธีการนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์ การ
ระบาดโรคโควิด-๑๙ อย่างไรบ้าง

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ เพื่อเสนอพุทธวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรค
โควิด-๑๙ สำหรับหน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี

ท่านคิดว่าพุทธวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ สำหรับ
หน่วยงานสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี ควรเป็นอย่างไรบ้าง

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านที่กรุณาเสียสละเวลาในการให้สัมภาษณ์ในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยครั้งนี้อย่างครบถ้วน ซึ่งจะเป็นข้อมูลทางวิชาการที่เป็นประโยชน์ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรม

ที่พิเศษ ๑ / ๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอนับขี ๖๖
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
โทร. ๐๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๔
www.mcu.ac.th

๗ มิถุนายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือการวิจัยเรื่อง "พุทธวิถีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของ หน่วยงานด้านสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี "

เรียน รศ.ดร.สุรพล สุษะพรหม รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป มจร.

สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงการวิจัย และเครื่องมือวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วยวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "พุทธวิถีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของ หน่วยงานด้านสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี " โดยได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ผ่านสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีงบประมาณ ๒๕๖๖

การวิจัยครั้งนี้ เพื่อให้ได้ผลการศึกษามีผลสัมฤทธิ์ตามเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน ผศ. ดร.อำนาจ บัวศิริ ได้ตรวจเครื่องมือการวิจัยซึ่งท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ ด้านการศึกษาวิจัย อันเป็นประโยชน์ต่องานวิชาการที่มีคุณภาพ และทางคณะผู้วิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี ในความเอื้อเฟื้อมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

(ดร.ณัฏฐานต์ ศรีเลิศ)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ประสานงาน : ดร.ณัฏฐานต์ ศรีเลิศ ๐๘๘-๔๘๓-๗๑๓๓๓

(รศ.ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ที่ พิเศษ ๑ / ๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอนิคมพัฒนา
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๓๓๓๓๐
 โทร. ๐๓๕๒๙ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๙ ๘๐๓๙
 www.mcu.ac.th

๗ มิถุนายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัยเรื่อง "พุทธวิถีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของ หน่วยงานด้านสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี "

เรียน ผศ. ดร.อำนาจ บัวศิริ

สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงการวิจัย และเครื่องมือวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วยวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "พุทธวิถีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของ หน่วยงานด้านสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี " โดยได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ผ่านสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีงบประมาณ ๒๕๖๖

การวิจัยครั้งนี้ เพื่อให้ได้ผลการศึกษาวิจัยได้ผลลัพธ์ตามเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน ผศ. ดร.อำนาจ บัวศิริ ได้ตรวจเครื่องมือการวิจัยซึ่งท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ ด้านการศึกษาวิจัย อันเป็นประโยชน์ต่องานวิชาการที่มีคุณภาพ และทางคณะผู้วิจัย หวังอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี ในความเอื้อเฟื้อมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

(ดร.ณัฐนาถ ศรีเลิศ)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ประสานงาน : ดร.ณัฐนาถ ศรีเลิศ ๐๘๙-๔๘๓-๗๑๓๗

ที่ พิเศษ ๑/๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๓ ตำบลลำไทร อำเภอรังนก
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๓๑๑๗๐
โทร. ๐๓๕๒๑๙ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๑๙ ๘๐๓๙
www.mcu.ac.th

๕ รังนก. ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือการวิจัยเรื่อง "พุทธวิถีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของ หน่วยงานด้านสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี "

เรียน พระเมธาวิเชียร, รศ. ดร.

สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงการวิจัย และเครื่องมือวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วยวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "พุทธวิถีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของ หน่วยงานด้านสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี " โดยได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ผ่านสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีงบประมาณ ๒๕๖๖

การวิจัยครั้งนี้ เพื่อให้ได้ผลการศึกษาวิจัยได้ผลลัพธ์ตามเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน พระเมธาวิเชียร, รศ. ดร. ได้ตรวจเครื่องมือการวิจัยซึ่งท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถด้านการศึกษาวิจัย อันเป็นประโยชน์ต่องานวิชาการที่มีคุณภาพ และทางคณะผู้วิจัย หวังอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี ในความเอื้อเฟื้อมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

ดร. ธีรภัทร

(ดร.ณัฐนาถ ศรีเลิศ)
หัวหน้าโครงการวิจัย

ประสานงาน : ดร.ณัฐนาถ ศรีเลิศ ๐๘๙-๔๘๓-๗๑๓๗

ร. ธีรภัทร
รศ.ดร. ธีรภัทร
(พระเมธาวิเชียร, รศ.ดร.)

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและใบยินยอม

หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.๔๗/๒๕๖๖

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายงานการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อข้อเสนอการวิจัย: ทุทธวิธีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด-๑๙
ของหน่วยงานด้านสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี
(Buddhist Method of Risk Management in Covid-19 Outbreak
Situation of Public Health Unit in Ratchaburi)

รหัสข้อเสนอการวิจัย: MCU RS 800766001

สถาบันที่สังกัด: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้วิจัยหลัก: ดร.ณัฐธนาถ ศรีเลิศ

เอกสารที่พิจารณาพบทวน

๑. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๖๖
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๖๖
๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๖๖
๔. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	ฉบับที่ วันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๖๖

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, รศ.ดร.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

หมายเลขใบรับรอง: ว.๔๗/๒๕๖๖

วันที่ให้การรับรอง: ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

วันหมดอายุใบรับรอง: ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗

ภาคผนวก ง

หนังสืออนุญาตให้สัมภาษณ์/รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

ที่พิเศษ ๒ / ๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๓ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทร. ๐๓๕๒๙ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๙ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖

เรื่อง การลงพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัยเรื่อง "พุทธวิถีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การ
 ระบาดโรคโควิด-๑๙ ของหน่วยงานด้านสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี"
 เรียน นายแพทย์สิทธิชัย บรรจงเจริญเลิศ รพ.ดำเนินสะดวก
 สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารโครงการวิจัย จำนวน ๑ ชุด
 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน ๑ ชุด

ด้วยวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้
 ทำการศึกษารายเรื่อง "พุทธวิถีการจัดการความเสี่ยงในสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-๑๙ ของ
 หน่วยงานด้านสาธารณสุขในจังหวัดราชบุรี" โดยได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริม
 วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ผ่านสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ปีงบประมาณ ๒๕๖๖ รหัสโครงการ ๔๓๖๘๓๙๑

การวิจัยครั้งนี้ เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ตามเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน
 ในการอนุเคราะห์ให้สัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อเก็บข้อมูลประกอบในงานวิจัย โดยมี ดร.ณัฏฐนาถ ศรีเลิศ
 และผู้ช่วยเก็บข้อมูล ทางคณะผู้วิจัย หวังอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี ขอขอบคุณในความ
 เอื้อเฟื้อมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

(ดร.ณัฏฐนาถ ศรีเลิศ)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ฉันทนา วัฒนากาญจน์

พน. รัตติยา วิจิตรวิมล (พิมพ์)

ประสานงาน : ดร.ณัฏฐนาถ ศรีเลิศ ๐๘๙-๔๘๓-๗๑๓๓๗

รายนามผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth interview) โดยแบ่งเป็น ๔ กลุ่ม ดังนี้

๑. ผู้ทรงคุณวุฒิของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในองค์กรสาธารณสุข แพทย์ พยาบาล จำนวน ๑๗ คน ประกอบด้วย

๑) นางศศิจิรญา อัมพรพันธ์ ผู้อำนวยการ กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ ๕ อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

๒) นายภาณุวัฒน์ พิทักษ์ธรรมากุล นักวิชาการสาธารณสุขปฏิบัติการ อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

๓) นายสายชล กองทอง วิศวกรไฟฟ้าปฏิบัติการ อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

๔) นางกรรณิการ์ กิจนพเกียรติ อาจารย์ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ราชบุรี คณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันพระบรมราชชนก

๕) นางสาวชนันธิชา ศรีมันตะ พยาบาลวิชาชีพปฏิบัติการ โรงพยาบาลราชบุรี

๖) น.ส.สีมาพร ฤทธิปัญญา นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

๗) น.ส.เกศริน ออมสิน นักวิชาการสาธารณสุขปฏิบัติการ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

๘) นายเกรียงศักดิ์ วงศ์นายโกด นักวิชาการสาธารณสุขปฏิบัติการ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

๙) นายนิคม พุทธา ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านเลือก อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

๑๐) นางสาวกัญญาภัค บุญฮู้ พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านเลือก อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

๑๑) นายสิทธิชน จันทร์แพง สาธารณสุขอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

๑๒) นายชาติรี ตาปะสี นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

๑๓) นายศุภกร ลิขิตภิญโญ นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

๑๔) นายแพทย์สิทธิชัย บรรจงเจริญเลิศ นายแพทย์ชำนาญการพิเศษ โรงพยาบาล ดำเนินสะดวก อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

๑๕) นางสาวรักชนก จันทรเพ็ญ พยาบาลวิชาชีพชำนาญการพิเศษ โรงพยาบาล ดำเนินสะดวก อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

๑๖) นายวิริยะ ลิ้มมัน ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลแพงพวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

๑๗) นางพิมพ์ณภัส ทับทิม พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

๒) พระสังฆาธิการที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือผู้ป่วยโรคระบาด โควิด-๑๙ จำนวน ๓ รูป ดังนี้

๑) พระครูโสภณธรรมวิภูษิต, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสัตตนารถปริวัตร วัดสัตตนารถ ปริวัตร ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

๒) พระครูปลัดสุพนธ์ ญาณโสธโน, เจ้าอาวาสวัดปรกเจริญ ตำบลตาหลวง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

๓) พระครูคุณสารานุกูล, รองเจ้าคณะอำเภอโพธาราม เจ้าอาวาสวัดโบสถ์ ตำบลบ้าน เลือก อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

๓) นักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา จำนวน ๗ รูป/คน ดังนี้

๑) ศาสตราจารย์พิเศษ ร้อยโท ดร.บรรจบ บรรณรุจิ ราชบัณฑิต

๒) พระเมธาวิสัยรส, รศ. ดร. ผู้ทรงคุณวุฒิ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๓) พระเมธีวราญาณ, ผศ. ดร. คณบดีคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔) รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕) รศ.ดร.ณัฏฐ์ ศรีดี รองคณบดี คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๖) ผศ.ดร.อำนาจ บัวศิริ ผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗) ดร.วีระ สิริเสรีภาพ ผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๘) ผู้นำชุมชน อสม.และประชาชนทั่วไป จำนวน ๔ คน ดังนี้

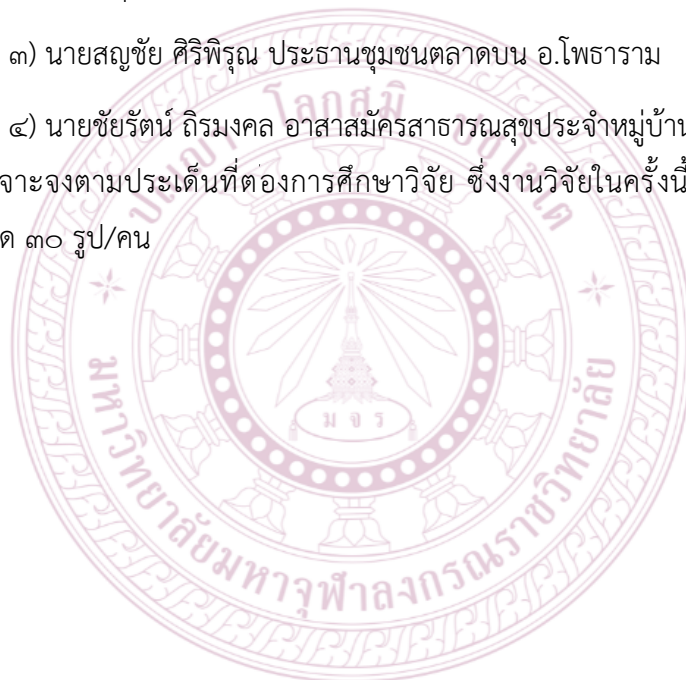
๑) นายกิตติ ไคว่ถาวร ผู้ใหญ่บ้าน ม.3 ต.อ่างทอง อ.เมือง จ.ราชบุรี

๒) นางสมใจ รอบจังหวัด ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ตำบล อ่างทอง อ.เมือง จ.ราชบุรี

๓) นายสนุชัย ศิริพิรุณ ประธานชุมชนตลาดบน อ.โพธาราม

๔) นายชัยรัตน์ ถิรมงคล อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อ.โพธาราม

โดยใช้วิธีการเจาะจงตามประเด็นที่ต้องการศึกษาวิจัย ซึ่งงานวิจัยในครั้งนี้มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญรวมทั้งหมด ๓๐ รูป/คน

ภาคผนวก จ

ภาพการเก็บข้อมูลภาคสนาม : การสัมภาษณ์เชิงลึก

พระครูปลัดสุพนธ์ ญาณโสธโน เจ้าอาวาสวัดปรกเจริญ

นายชัยรัตน์ ถิรมงคล อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

นางพิมพ์ณภัส ทับทิม พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ อ.ดำเนินสะดวก

เจ้าหน้าที่สาธารณสุขอำเภอเมืองราชบุรี

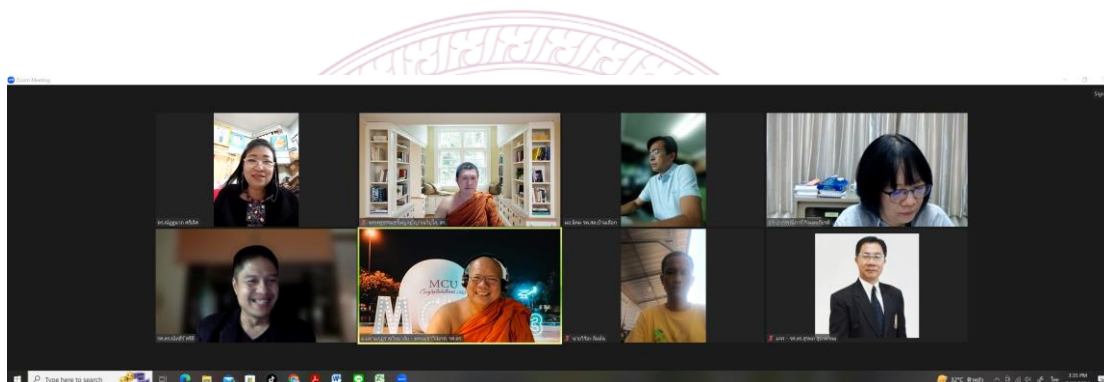
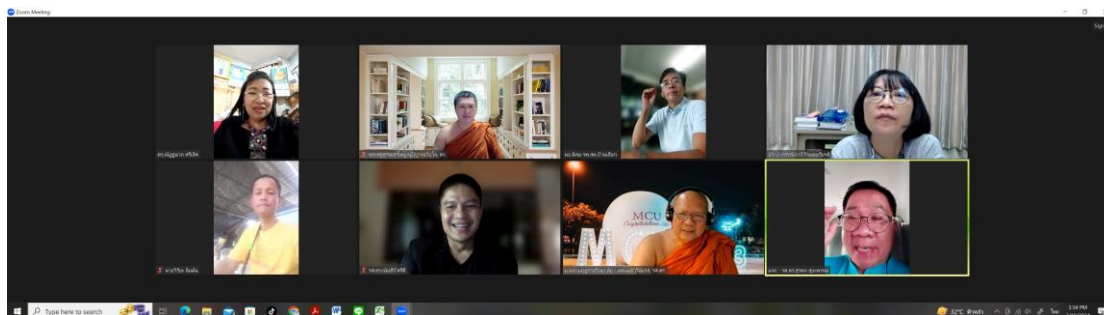

นางสาวรักชนก จันทรเพ็ญ พยาบาลวิชาชีพชำนาญการพิเศษ โรงพยาบาลดำเนินสะดวก

นายแพทย์สิทธิชัย บรรจงเจริญเลิศ นายแพทย์ชำนาญการพิเศษ โรงพยาบาลดำเนินสะดวก

การสนทนากลุ่ม (Focus group)

- ศาสตราจารย์พิเศษ ร้อยโท ดร.บรรจบ บรรณรุจิ ราชบัณฑิต
- พระเมธานียรส, รศ. ดร. ผู้ทรงคุณวุฒิ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
- รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- รศ.ดร.ณัฏฐ์ ศรีดี รองคณบดี คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ผศ.ดร.อำนาจ บัวศิริ ผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ดร.วีระ สิริเสรีภาพ ผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พระครูธรรมธรไพบุลย์ ญาณวิบุโล, ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตร วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ประวัติคณะผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย

ชื่อ ฉายา/นามสกุล	ดร.ณัฐนาถ ศรีเลิศ
วัน เดือน ปีเกิด	วันศุกร์ ที่ ๒๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๒
ภูมิลำเนาที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
การศึกษา	- พ.ศ. ๒๕๔๓ ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) สาขาวิชาการประชาสัมพันธ์ สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา - พ.ศ. ๒๕๔๘ พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาวิชาพระอภิธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย - พ.ศ. ๒๕๕๓ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย - พ.ศ. ๒๕๖๑ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พธ.ด) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ประสบการณ์การทำงาน	- ครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โรงเรียนพุทธศาสนวิทยา วัดสุทธาวาส กรุงเทพมหานคร - อาจารย์พิเศษ โรงเรียนบาลีเตรียมอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย - อาจารย์หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
ผลงานทางวิชาการ	บทความวิชาการ - อธิษฐานธรรมเพื่อการพัฒนาชีวิตในพระไตรปิฎก พ.ศ. ๒๕๖๑ - การตีความแบบวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่าง Pity and Fear กับ หิริโอตตัปปะ พ.ศ. ๒๕๖๒ - The Quality of Life bases of Suitable Things for Mental Development of Monks in Khon Kaen Province ปี 2020 - การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก พ.ศ.๒๕๖๓ - The basic human rights According to Buddhism พ.ศ. ๒๕๖๕ - พุทธธรรมาภิบาลกับการบริหารจัดการทางการเมืองในสังคมไทย พ.ศ. ๒๕๖๖

ผู้ร่วมโครงการวิจัย ๑

ชื่อ ฉายา/นามสกุล

พระปิฎกโกศล, ผศ.ดร.

วัน เดือน ปีเกิด

๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๘

ภูมิลำเนาที่เกิด

จังหวัดสุพรรณบุรี

การศึกษา

- พธ.ด. (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ศษ.ม. (การแนะแนว) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- พธ.บ. (บาลีพุทธศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การศึกษาทางธรรม

พ.ศ. ๒๕๖๖ สอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค

ประสบการณ์การทำงาน

พ.ศ. ๒๕๖๑ เจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม

พ.ศ. ๒๕๖๑ เป็นผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

พ.ศ. ๒๕๖๔ เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี

พ.ศ. ๒๕๖๔ เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี

ผลงานทางวิชาการ

พระปิฎกโกศล. (๒๕๖๒). “การวิเคราะห์หลักไตรสิกขาในฐานะนวัตกรรมการศึกษา”. วารสาร มจร. บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๒” (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๒)

พระปิฎกโกศล. (๒๕๖๒). “หลักกัลป์ยานมิตรธรรม ๗ ในพระไตรปิฎกสำหรับครู”. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์ ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๙”

พระปิฎกโกศล. (๒๕๖๓). “การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก”. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๓” (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๓)

พระปิฎกโกศล. (๒๕๖๕). “การพัฒนาการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ของชุมชนตามแนววิถีพุทธในจังหวัดสมุทรสงคราม”. วารสารมหาจุฬาวិชาการ ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑” (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๕)

ที่อยู่ปัจจุบัน

เลขที่ ๑๐๙ หมู่ ๗ ตำบลแพ่งพวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ผู้ร่วมโครงการวิจัย ๒

ชื่อ ฉายา/นามสกุล	พระครูธรรมธรไพบุลย์ ญาณวิบุโล (พิศาลชิโรภาส)
วัน เดือน ปีเกิด	วันอังคาร ที่ ๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๕ (แรม ๖ ค่ำ เดือน ๕)
ภูมิลำเนาที่เกิด	๑๔๙ หมู่ ๗ ถนนเพชรเกษม แขวงหนองค้างพลู เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๖๐
การศึกษา	- พ.ศ. ๒๕๔๘ พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (เกียรตินิยมอันดับ ๑) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย - พ.ศ. ๒๕๕๔ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย - พ.ศ. ๒๕๕๔ บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต (บธ.ม.) สาขาวิชาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง - พ.ศ. ๒๕๕๘ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (รป.ม.) สาขาวิชาการจัดการสาธารณสุขสำหรับผู้บริหารยุคใหม่ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์
ประสบการณ์การทำงาน	- เป็นครูสอนพระปริยัติธรรม วัดเพชรสมุทรวรวิหาร - เป็นครูสอนพระปริยัติธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม - เป็นหัวหน้าพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดสมุทรสงคราม - เป็นพระธรรมวิทยากรประจำจังหวัดสมุทรสงคราม - เป็นพระธรรมทูต ฝ่ายปฏิบัติการเขตอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม - เป็นพระวินยาธิการ เขตอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม - เป็นอาจารย์หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
ผลงานทางวิชาการ	บทความวิชาการ - พ.ศ. ๒๕๖๐ พุทธศาสนากับการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม - พ.ศ. ๒๕๖๑ พัฒนาการสื่อสารสติปัญญา ๔ เพื่อพัฒนาบุคลากร - พ.ศ. ๒๕๖๑ พุทธปัญญากับทศวรรษแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน - พ.ศ. ๒๕๖๒ ค่านิยมบริโภคตามแนวพระพุทธศาสนา

- พ.ศ. ๒๕๖๕ วิเคราะห์มีลิตทปัญญว่าด้วยลักษณะของศีล

- พ.ศ. ๒๕๖๖ การใช้เหตุผลในอนัตตลักษณะสูตร

บทความวิจัย

- พ.ศ. ๒๕๖๒ ภายภาพบำบัดเชิงพุทธ: รูปแบบและวิธีการบำบัดด้วย
ธรรมโอสถ

- พ.ศ. ๒๕๖๓ การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเพื่อส่งเสริมการอยู่
ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

- พ.ศ. ๒๕๖๕ การพัฒนาการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของ
ชุมชนตามแนววิถีพุทธ ในจังหวัดสมุทรสงคราม

- พ.ศ. ๒๕๖๕ วิเคราะห์มีลิตทปัญญว่าด้วยลักษณะของศีล

- พ.ศ. ๒๕๖๕ The basic human rights According to Buddhism

อุปสมบท

วันที่ ๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๘ ณ วัดเพชรสมุทรวรวิหาร

ตำบลแม่กลอง อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม

สังกัด

วัดประทุมคณาวาส ตำบลแม่กลอง อำเภอเมืองสมุทรสงคราม

จังหวัดสมุทรสงคราม

ตำแหน่ง

เจ้าอาวาสวัดประทุมคณาวาส

ที่อยู่ปัจจุบัน

๙๓ วัดประทุมคณาวาส ตำบลแม่กลอง อำเภอเมืองสมุทรสงคราม

จังหวัดสมุทรสงคราม ๗๕๐๐๐